

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών " Θεολογία και κοινωνία "

Κατεύθυνση Καινή Διαθήκη

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

**Πατερική και σύγχρονη ερμηνεία της Παύλειας φράσης
«Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει» (Α' Κορ. 6,12)**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΑΡΥΔΑ

A.M.: 17106

Επιβλέπων καθηγητής: Αθανάσιος Σ. Αντωνόπουλος

Αθήνα

Ιούνιος 2021

Αφιερωμένη
στη μνήμη του πατέρα μου
Καρυδά Στυλιανού

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	5
Συντομογραφίες.....	6
Κατάλογος εικόνων.....	8
Κατάλογος Πινάκων.....	9
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	14
Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ Η Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.....	14
1.1 Απόστολος Παύλος: Από διώκτης της εκκλησίας του Χριστού, Απόστολος των εθνών.....	14
1.2 Η Κόρινθος στην εποχή της επίσκεψης του Αποστόλου Παύλου.....	17
1.3 Η Α' Προς Κορινθίους Επιστολή.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	22
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ.....	22
2.1 Μεθοδολογία.....	22
2.2 Ερμηνευτικές και μεταφραστικές θεωρήσεις.....	24
2.3 Η χρήση των σημείων στίξης της φράσης στην ΚΔ.....	36
2.4 Σύνοψη κεφαλαίου.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	41
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΦΡΑΣΗΣ.....	41
3.1 Μεταφραστικοί προβληματισμοί επί της φράσης «Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.» (Α΄ Κορ. 6,12).....	41
3.1.1 Αγγλική Γλώσσα.....	41
3.1.2 Ελληνική Γλώσσα.....	43
3.2 Φιλολογική προσέγγιση της φράσης.....	44
3.3 Συνάφεια της φράσης με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή και το έργο του Απόστολου Παύλου.....	50
3.4 Σύνοψη κεφαλαίου.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	56
ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ.....	56
4.1 Μεταφράσεις της Βίβλου ή της Καινής διαθήκης με ερμηνευτικές αποδόσεις της φράσης.....	56

Αγία Γραφή - Νέα Διεθνής Έκδοση (NIV)	57
«Η Αγία Γραφή σε μετάφραση στη δημοτική» της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας από ομάδα καθηγητών	58
4.2 Πατερικές ερμηνείες.....	58
Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.....	58
Θεόδωρος ο Μοψουεστίας	61
Θεοδώρητος Επίσκοπος Κύρου	61
Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός	62
Οικουμένιος	62
Ευθύμιος Ζιγαβινός.....	62
Όσιος Θεοφύλακτος Αχρίδος.....	63
Όσιος Νικόδημος Αγιορείτης	63
4.3 Σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις	65
J. Calvin	66
H.A.W. Meyer.....	67
Αιδεσιμότητα J. J. Lias.....	68
Αιδεσιμότητα Robertson and Plummer	70
C.K. Barrett.....	70
Hans Conzelman.....	72
Σ. Αγουρίδης.....	73
G. Fee.....	74
C. Blomberg	75
A. Thiselton	76
J. Barclay.....	77
C. Holladay.....	78
D. Keener	78
J. Murphy-O'Connor	80
M. Taylor.....	81

L. S. Nasrallah.....	82
G. Everett	83
4.4 Χρήση της φράσης στην Πατερική και Εκκλησιαστική Παράδοση.....	84
4.5 Σύνοψη κεφαλαίου	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	90
ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - «ΔΙΑΛΟΓΟΣ» ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97
ΠΗΓΕΣ	97
ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ.....	99
Ελληνόγλωσσα.....	99
Ξενόγλωσσα.....	101

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται μία προσπάθεια απόκτησης σημαντικών θεολογικών γνώσεων, οι οποίες θα αποτελέσουν προσωπικό βιωματικό βοήθημα. Στο οδοιπορικό των συγκεκριμένων μεταπτυχιακών σπουδών, πέραν των πολύτιμων γνώσεων που απέκτησα μου δόθηκε η ευκαιρία να έρθω σε επαφή κι επικοινωνία με σπουδαίους ανθρώπους κι επιστήμονες οι οποίοι με βοήθησαν αλλά κι επηρέασαν σημαντικά τόσο ως επιστήμονα θεολόγο όσο και ως άνθρωπο.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου κο Δεσπότη Σωτήριο και κο Αντωνόπουλο Αθανάσιο οι οποίοι εκτός από επιστημονικό «στήριγμα» μου προσέφεραν και πολύτιμες συμβουλές ως συνάνθρωποι. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα εκφράσω στον καθηγητή κο Αντωνόπουλο Αθανάσιο ο οποίος ως επιβλέπωντας καθηγητής της παρούσας εργασίας, μου παρείχε πολύτιμες συμβουλές αφιερώνοντας πολύτιμο προσωπικό του χρόνο.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τους,-ις υπαλλήλους της βιβλιοθήκης της Σχολής για την αμέριστη και αγόγγυστη βοήθειά τους στη συλλογή σημαντικού μέρους του υλικού της μελέτης μου όλα αυτά τα χρόνια, αλλά και για την πάντα πρόσχαρη κι ενισχυτική στάση τους στην προσπάθειά μου.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον πνευματικό μου πατέρα Μπουσδέκη Αντώνιο για την πνευματική του καθοδήγηση αλλά και τον πατέρα Αβραμίδα Γεώργιο για τις πνευματικές του συμβουλές.

Τις μεγαλύτερες ευχαριστίες κι ευγνωμοσύνη μου θα ήθελα να εκφράσω στα τέσσερα παιδιά μου τα οποία, προκειμένου για να ολοκληρωθεί αυτή η προσπάθειά μου, με στερήθηκαν αρκετές ώρες. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την αμέριστη αγάπη μου κι ευχαριστίες στο σύζυγό μου Νικηταΐδη Νικόλαο ο οποίος αφενός ήταν το στήριγμά τόσο για εμένα όσο και για όλη την οικογένεια στην όλη προσπάθεια κι αφετέρου χωρίς την επιστημονική του στήριξη και βοήθεια θα μου ήταν αδύνατο να πραγματοποιήσω τις συγκεκριμένες σπουδές και ειδικότερα την παρούσα εργασία.

Συντομογραφίες

Απ.	Απόστολος
Α΄ Κορ.	Α΄ προς Κορινθίους επιστολή
Α΄ Τιμ.	Α΄ Τιμόθεου επιστολή
Β΄ Κορ.	Β΄ προς Κορινθίους επιστολή
Γαλ.	Προς Γαλάτας επιστολή
GCS	Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte ; <i>Griechische Christliche Schriftsteller project, 1897-</i>
ΕΠΕ	Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη
Ιωάν.	Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο
ΚΔ	Καινή Διαθήκη
Λουκ.	Κατά Λουκά Ευαγγέλιο
Μαρκ.	Κατά Μάρκο Ευαγγέλιο
Ματθ.	Κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο
PG	J.-P. Migne (éd.), Patrologiae cursus completus. Series Graeca, Paris 1857-1866
PL	J.-P. Migne (éd.), Patrologiae cursus completus, Series Latina, Paris 1844-1864
ΠΔ	Παλαιά Διαθήκη
Πράξ.	Πράξεις των Αποστόλων
Ρωμ.	Προς Ρωμαίους επιστολή
Σειράχ	Παλαιά Διαθήκη, Βιβλίο Σοφίας Σειράχ
Φιλip.	Προς Φιλιπησίους

Εκδόσεις Καινής Διαθήκης

BEZA	Novum Testamentum, Theodore Bezae, 1582
ESV	English Standard Version
HBSF-95	Φίλος Σ. - Η Αγία Γραφή σε Νεοελληνική Μεταφορά 1995
ISV	International Standard Version
KJV	King James Version
LSV	Literal Standard Version
MNB	Αγία Γραφή μετάφραση Ν. Βαμβά, 1850
NA28	Nestle-Asland,,Novum Testamentum Graece, 28th revised edition.
NASB	New American Standard Bible
NET	New English Translation, Biblical studies press 1996, NET Bible
NIV84	New International Version, έκδοση 1984
NIV11	New International Version, έκδοση 2011
NKJV	New King James Version 1611
NRSV	New Revised Standard Version
NTKSK	Καραλής Σ., Η Καινή Διαθήκη: Μεταγλώττιση στη νέα ελληνική γλώσσα 2013
NTNS	Σωτηρόπουλος Ν.
NTTGV	Καινή Διαθήκη - Μετάφραση στην νέα Ελληνική, των 4 Καθηγητών
NTAD	Δεληκωστόπουλος Α.- Η Καινή διαθήκη σε Νεοελληνική Απόδοση
STR	Stephanus Textus Receptus 1550
T8	Novum Testamentum Graecae, Tischendorf, 8η έκδ. 1872
TGV	Η Αγία Γραφή σε μετάφραση στη δημοτική , έκδοση Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας 1997
P46	Πάπυροι Chester Beatty II, P46
PT 1904	Καινή Διαθήκη έκδοση Οικουμενικού Πατριαρχείου 1904
WEB	World English Bible
WH	The New Testament in the original Greek, Weston Hort, 1881

Κατάλογος εικόνων

ΕΙΚΟΝΑ 1 ΠΑΠΥΡΟΣ CHESTER BEATTY, Α΄ ΚΟΡ. 6,12	30
ΕΙΚΟΝΑ 2 ΠΑΠΥΡΟΣ CHESTER BEATTY, Α΄ ΚΟΡ. 10,23	31
ΕΙΚΟΝΑ 3 ΚΩΔΙΚΑΣ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ, Α΄ ΚΟΡ. 6,12	32
ΕΙΚΟΝΑ 4 ΣΙΝΑΪΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Α΄ ΚΟΡ. 6,12	33
ΕΙΚΟΝΑ 5 ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Α΄ ΚΟΡ. 6,12	33
ΕΙΚΟΝΑ 6 ΚΩΔΙΚΑΣ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ, 10.23	34
ΕΙΚΟΝΑ 7 ΣΙΝΑΪΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, 10,23.....	35
ΕΙΚΟΝΑ 8 ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, 10,23.....	35

Κατάλογος Πινάκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΧΡΗΣΗ ΤΥΠΩΝ ΤΗ ΛΕΞΗΣ "ΕΞΕΣΤΙ" ΣΤΗΝ ΚΔ.....	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ "ΕΞΕΣΤΙ" ΣΤΗΝ ΚΔ.....	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ "ΣΥΜΦΕΡΕΙ" ΣΤΗΝ ΚΔ	49

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Απόστολος Παύλος μέσω των επιστολών του προς τις εκκλησίες που είχε ιδρύσει στις περιοχές του, προσπαθεί να διατηρήσει την επικοινωνία και την πνευματική καθοδήγησή τους. Στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολή του, ο Απόστολος **εκφράζει ξανά** τις χριστιανικές θέσεις του επί μιας σειράς θεμάτων και προσπαθεί βοηθήσει στην επίλυση μίας σειράς προβληματισμών που φαίνεται ότι είχαν δημιουργηθεί ανάμεσα στα μέλη της τοπικής εκκλησίας. Η παρούσα έρευνα, εστιάζει στη φράση του απ. Παύλου φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» στο κεφάλαιο 6 στίχος 12 της επιστολής, Μέσω της κριτικής μελέτης των σχετικών πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών θέσεων και περιπτώσεων χρήσης της φράσης στην εκκλησιαστική παράδοση κι εκκλησία, αποσκοπούμε να αναδειχτούν οι πιθανές εκφραζόμενες θέσεις του απ. Παύλου και να αναδειχτεί η διαχρονική σημαντικότητα της φράσης του Απόστολου Παύλου για τον ορθόδοξο χριστιανό. Λόγω των σημαντικών διαφορών μεταξύ των δύο κατηγοριών ερμηνευτικών έργων, προκειμένου να εντοπιστούν σημεία σύγκλισης και απόκλισής τους, πραγματοποιήσαμε αρχικά τη δική μας ερμηνευτική μελέτη ώστε να έχουν μία στέρεη βάση μελέτης. Μεθοδολογικά, η προσέγγισή μας πραγματοποιήθηκε αξιοποιώντας στοιχεία της ιστοριοκριτικής και φιλολογικής έρευνας σε συνδυασμό με στοιχεία της πρακτικής μεθόδου ερμηνείας που προτείνει ο Σ. Δεσπότης στο έργο του «Ο Κώδικας των Ευαγγελίων».

Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η Παύλεια φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» όπως αναφέρεται στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολή, κεφάλαιο 6 στίχο 12, αποτελεί έκφραση σημαντικών χριστιανικών θεολογικών θέσεων του απ. Παύλου. Παρότι οι απόψεις των ερμηνευτών διαφέρουν σχετικά με το λόγο συγγραφής της με το συγκεκριμένο εκφραστικό τρόπο, συγκλίνουν στην άποψη ότι σχετίζεται με το θέμα της ελευθερίας όπως αυτή νοείται στη χριστιανική προσέγγιση σε μία βιωματική, εσχατολογική, σωτηριολογική προοπτική της ανθρώπινης ύπαρξης. Επιπλέον, αναδείχτηκε ότι η δυνατότητα που δίνεται στον μελετητή και αναγνώστη να προσεγγίσει τη συγκεκριμένη Παύλεια φράση σύμφωνα και με τις προσωπικές εμπειρίες και γνώσεις του η οποία είναι συνδεδεμένη άμεσα με τη βιωματική διάσταση της εκκλησίας του Χριστού.

Λέξεις κλειδιά: Απόστολος Παύλος, Κόρινθος, ελευθερία, όφελος, συμφέρει, *ἔξεστιν*,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Απόστολος Παύλος ή αλλιώς Απόστολος των εθνών, ήταν ένας από τους σπουδαιότερους ορθόδοξους θεολόγους. Αρχικά ήταν διώκτης των Χριστιανών αλλά μετά από ένα θαύμα στη Δαμασκό, εχρίσθη από τον ίδιο τον Ιησού Χριστό ως Απόστολος ο οποίος κήρυξε το Θείο Λόγο σε διάφορα μέρη του κόσμου. Μέσα από μία σειρά ταξιδιών πρόσφερε το κήρυγμα του Χριστού με τρόπους ώστε να γίνει κατανοητό από τους ανθρώπους ώστε αυτοί να κατανοήσουν τη διδασκαλία Του και να πιστέψουν στον Ορθόδοξο Χριστιανικό Θεό. Ανάμεσα στα ταξίδια του, πέρασε και από την Κόρινθο όπου ίδρυσε Χριστιανικές Εκκλησίες. Στη συνέχεια πήγε στην Έφεσο, από όπου συνέχισε την πνευματική καθοδήγηση των νεοϊδρυθέντων εκκλησιών, με τα τότε διαθέσιμα μέσα επικοινωνίας, τις επιστολές.

Οι επιστολές του αποστόλου Παύλου είναι από τα πρώτα γραπτά μνημεία της Καινής Διαθήκης και αποτελούν έργα περιστασιακά, γράφτηκαν δηλαδή για να απαντήσουν σε διάφορα ερωτήματα που έθεταν οι νεοϊδρυθείσες εκκλησίες στον Απόστολο. Κατά τη συγγραφή των επιστολών του ο Παύλος ακολουθεί τους ισχύοντες κανόνες της ελληνικής επιστολογραφίας (προοίμιο που περιέχει τον αποστολέα, παραλήπτη και χαιρετισμό - ανάπτυξη του θέματος - τελικοί χαιρετισμοί) με εξαίρεση την Α' προς Κορινθίους, η οποία δεν είναι τόσο δομημένη¹. Μέσα από τις επιστολές του αναδεικνύονται οι θεολογικές θέσεις του, καθώς ο Απόστολος Παύλος στην ουσία μέσω αυτών έκανε ένα είδος εφαρμοσμένης θεολογίας². Ως αποτέλεσμα, ο μελετητής των επιστολών να έχει άφθονο υλικό για θεολογική επεξεργασία, ενώ ο χριστιανός θα βρει έναν πολύτιμο οδηγό ζωής.

Η παρούσα εργασία εστιάζεται στην Παύλεια φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*», η οποία βρίσκεται στην Α' προς Κορινθίους επιστολή του Αποστόλου Παύλου στο στίχο 6,12. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται μία κριτική μελέτη των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών προσεγγίσεων της συγκεκριμένης φράσης. Μέσα από την μελέτη αυτή, θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί η διαχρονική σημαντικότητα της φράσης του Αποστόλου Παύλου για τον ορθόδοξο χριστιανό.

¹ H. Conzelmann, 1 Corinthians: a commentary on the First Epistle to the Corinthians. μτφ. J.Leitch. (από έκδοση του 1969), Philadelphia, USA 1975, σ.σ. 6-7.

² Rev. J.J. Lias, The first epistle to the Corinthians. , Cambridge , σ.σ. 16-18.

Αρχικά, μέσα από μία σύντομη αναφορά σε ιστορικά στοιχεία, περιγράφεται εν συντομία το πλαίσιο εντός του οποίου γράφτηκε η συγκεκριμένη επιστολή. Στη συνέχεια, προκειμένου να έχουμε μία στέρεη ερμηνευτική βάση, πραγματοποιείται η δική μας ερμηνευτική μελέτη, αξιοποιώντας στοιχεία της ιστοριοκριτικής και φιλολογικής έρευνας σε συνδυασμό με στοιχεία της πρακτικής μεθόδου ερμηνείας που προτείνει ο Σ. Δεσπότης στο έργο του «Ο Κώδικας των Ευαγγελίων»³. Ακολουθώντας, μέσω σύντομης κριτικής αναφοράς στις διάφορες Πατερικές και σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, απαντώνται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πώς ερμηνεύουν οι Πατέρες της Εκκλησίας τη φράση;
2. Πώς ερμηνεύουν οι σύγχρονοι μελετητές τη φράση;
3. Υπάρχουν σημεία σύγκλισης ή/και απόκλισης μεταξύ τους;

Τέλος, μέσα από την κριτική εξέταση των αποτελεσμάτων της έρευνας, γίνεται προσπάθεια να αναδειχτεί αναδεικνύεται η σημαντικότητα της φράσης για τον σύγχρονο άνθρωπο, λαμβάνοντας πάντα υπόψη μας ότι η ερμηνεία των γραπτών είναι καθαρά "θεολογική" και υπαρξιακή υπόθεση η οποία αφορά τη «γνώση» του προσωπικού Θεού⁴.

Η δομή της εργασίας μας διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται ο εντοπισμός ορισμένων στοιχείων το πλαίσιο συγγραφής της Α προς Κορινθίους επιστολή του απ. Παύλου. Πραγματοποιούμε μία σύντομη αναφορά μας σε στοιχεία της βιογραφίας του απ. Παύλου, της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης στην Κόρινθο της εποχής και στοιχείων για την ίδια την επιστολή, όπως η αφορμή συγγραφής της και η δομή της. Μέσω των αναφορών αυτών, επιχειρούμε να εντοπίσουμε ορισμένα σημαντικά στοιχεία τα οποία θα μας βοηθήσουν στην ερμηνευτική μας προσέγγιση που πραγματοποιούμε στα επόμενα κεφάλαια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία υλοποίησης της εργασίας μας καθώς και σημαντικοί σχετικοί μεθοδολογικοί και θεωρητικοί προβληματισμοί. Στο κεφάλαιο αυτό, πέραν της περιγραφής της μεθοδολογίας της έρευνάς μας, επιχειρούμε να τεκμηριώσουμε τη θεώρηση της μελετώμενης φράσης ως ξεχωριστή φράση. Στο κεφάλαιο αυτό δηλαδή, οριοθετήσουμε τη μελετώμενη φράση εντός του κειμένου (τόσο ως μορφή κειμένου όσο και χωρίων αναφοράς) όσο και τεκμήρια

³ Σ. Δεσπότης, Ο κώδικας των ευαγγελίων., Αθήνα 2^η2009 σ.σ. 337-445.

⁴ Ι. Παναγόπουλος, Η ερμηνεία της Αγίας Γραφής στην Εκκλησία των Πατέρων, τ.Α': οι τρεις πρώτοι αιώνες και η Αλεξανδρινή εξηγηματική παράδοση ως τον πέμπτο αιώνα. επιμ. Σ. Δεσπότης, Αθήνα 2010 (εκ της περιγραφής του τόμου στο οπισθόφυλλο).

μελέτης μας. Η προσέγγισή μας στηρίζεται στη μελέτη των αντίστοιχων αποσπασμάτων των αρχαίων κωδίκων και μετέπειτα μετεγγραφών της ΚΔ, σε συνδυασμό με φιλολογική-συντακτική ανάλυση του κειμένου.

Στο τρίτο κεφάλαιο, επιχειρούμε τη δική μας ερμηνευτική προσέγγιση με σκοπό τη δημιουργία μίας στέρεης βάσης στην οποία θα στηριχτούμε στη κριτική ανάπτυξη των πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών προσεγγίσεων που θα μελετήσουμε στα επόμενα κεφάλαια. Πέραν της φιλολογικής προσέγγισης και της εξέτασης της συνάφειας της φράσης με το έργο του απ.Παύλου και την ΚΔ, , εξετάζουμε και ορισμένους σημαντικούς μεταφραστικούς προβληματισμούς οι οποίοι θα μας βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση τόσο της ίδιας της φράσης όσο και όσων εξετάσουμε στα επόμενα κεφάλαια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, εξετάζουμε τις πατερικές και σύγχρονες ερμηνείες ώστε να απαντήσουμε και στο κύριο ερευνητικό μας ερώτημα το οποίο αφορά αυτό ακριβώς το θέμα. Αφού εντοπίσουμε τις διάφορες ερμηνευτικές προσεγγίσεις και οριοθετήσουμε τα μελετώμενα τεκμήρια, αναφερόμαστε κυρίως σε ερμηνευτικές προσεγγίσεις οι οποίες αποτελούν πρωτότυπη ερμηνευτική προσέγγιση και όχι εξέταση συμπερασμάτων άλλων μελετών. Αρχικά γίνεται αναφορά-μελέτη σε ερμηνευτικές αποδόσεις που έχουν εκφραστεί μέσω έγκριτων εκδόσεων της ΚΔ. Στη συνέχεια εξετάζονται κριτικά πατερικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Στη συνέχεια, εξετάζονται κριτικά διάφορες σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Στο τελευταίο μέρος του κεφαλαίου, επιχειρώντας μία σφαιρική προσέγγιση της ερμηνείας της φράσης, μέσω της εξέτασης της χρήσης της φράσης στην Πατερική και Εκκλησιαστική Παράδοση, εξετάζουμε την επίδρασή της στο συγκεκριμένο τομέα.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζουμε τα συμπεράσματά μας από την έρευνα που αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια. Παρότι οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις των πατέρων διαφέρουν από αυτές των σύγχρονων ερμηνευτών, επιχειρούμε την παρουσίαση των συμπερασμάτων μας ως μία μορφή «διαλόγου» των πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτών σχετικά με τις ερμηνευτικές διαστάσεις της μελετώμενης παύλειας φράσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ Η Α΄ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

1.1 Απόστολος Παύλος: Από διώκτης της εκκλησίας του Χριστού, Απόστολος των εθνών

Η παρούσα βιογραφική αναφορά δεν αποτελεί μία εκτενή και ολοκληρωμένη βιογραφία του Απόστολου Παύλου, αλλά αποσκοπεί στον εντοπισμό σημαντικών, κατά τη γνώμη μας, στοιχείων τα οποία θα υποστηρίξουν την ερμηνευτική μας προσπάθεια. Βιογραφικά στοιχεία για τον απόστολο Παύλο αντλούμε κυρίως από χωρία της ΚΔ. Σύμφωνα αυτά, ο Παύλος γεννήθηκε στην Ταρσό της Κιλικίας τις αρχές του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. από γονείς Ιουδαίους της φυλής Βενιαμίν⁵. Ο πατέρας του ήταν Ρωμαίος πολίτης (όπερ και του κληρονόμησε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη⁶) το οποίο μπορεί να σημαίνει ότι μπορεί να προέρχονταν από τα ανώτερα στρώματα του πληθυσμού της Κιλικίας και ίσως ήταν Φαρισαίος στις θρησκευτικές του προτιμήσεις⁷. Για το παρουσιαστικό του Παύλου, όσα γνωρίζουμε είναι από έναν υπαινιγμό από τον ίδιο τον Παύλο (Β΄ Κορ. 12),, από τον οποίο υποθέτουμε ότι υπέφερε από μια επώδυνη χρόνια ασθένεια. Μάλιστα, όπως αναφέρεται και στο κεφ.4 της προς Γαλάτας επιστολής, πέρασε και μια οξεία κρίση κατά το πρώτο του πέρασμα στην Νότια Γαλατία.

Το εβραϊκό όνομα του ήταν Σαούλ, ενώ αργότερα ως Ρωμαϊκό-Ελληνικό έλαβε το Παύλος⁸. Τόσο η εκπαίδευση όσο και η ανατροφή του ήταν αυστηρά ραβινική και εβραϊκή κατά την οποία διακρίθηκε ιδιαίτερα ως μαθητής⁹. Ταυτόχρονα όμως όντας γεννημένος στην Ταρσό της Κιλικίας είναι πάρα πολύ πιθανό να ήρθε σε στενή επαφή με το ελληνικό στοιχείο γεγονός στο οποίο συνηγορεί και η μετέπειτα ευκολία του στην επικοινωνία και αποδοχή του στον Ελληνιστικό κόσμο¹⁰. Κάτοχος της ιουδαϊκής

⁵ Πραξ. 21,39 · Ρωμ 16,1 · Φιλιππ 3,5 Γαλ. 4

⁶ Πραξ. 22,28

⁷ Πραξ, 23,6 · Πραξ. 26,5

⁸ Π. Τρεμπέλας, Υπόμνημα εις τας επιστολάς της Καινής Διαθήκης, τόμος πρώτος: επιστολαί προς Ρωμαίους - Β΄ προς Κορινθίους. , Αθήνα ^{3η}1978, σ. 19.

⁹ Γαλ 1,14

¹⁰ T. Donaldson, Introduction to the Pauline Corpus. , στο: J. Barton/J. Muddiman επιμ., The Oxford Bible Commentary: The Pauline Epistles, Oxford 2011, 27–56, σ. 36.

θεολογίας και θεολογικής διδακτικής μεθόδου έγινε ως μαθητής του Γαμλιήλ,¹¹. Οι Γραφές παρουσιάζουν τον Παύλο ως αυστηρό, αλλά και αγνό ραβίνο που γνωρίζει όλα τα επίμαχα ζητήματα του ιουδαϊκού Νόμου. Ο ίδιος τονίζει ότι υπήρξε πολύ επιμελής και ζηλωτής των πατρικών παραδόσεων και διέπρεπε μεταξύ των συνομηλίκων του¹². Ο Παύλος διακρινόταν για τον ιδιαίτερο ζήλο στο έργο του, αλλά και την αγαθότητα των προθέσεων του, την δυναμικότητα και την ανησυχία που τον διακατείχε, προσόντα που ανέμεναν την κατάλληλη στιγμή να αξιοποιηθούν¹³. Ταυτόχρονα, είχε δύο σημαντικές πνευματικές αρετές, αυτές της διαλεκτικής δύναμης και της θρησκευτικής εμπνεύσεως¹⁴.

Τα πρώτα χρόνια, ήταν διώκτης της εκκλησίας του Χριστού¹⁵. Η σχετική βιβλιογραφία αναφέρει ότι ήταν διώκτης των χριστιανών, αλλά αν συνυπολογίσουμε το γεγονός ότι ο ίδιος δηλώνει ότι συνέλαβε πολλούς και τους μετέφερε προς κρίση στη συναγωγή¹⁶ (γεγονός που σχετίζεται με τους Ιουδαίους και όχι με όλους ανεξαρτήτως), μάλλον θα συμφωνήσουμε με τον Σ. Δεσπότη ότι ήταν διώκτης των Ιουδαίων Χριστιανών και όχι γενικά των Χριστιανών¹⁷. Λαμβάνοντας υπόψη όμως την αιτία για τον οποίο τους εξεδίωκε (τη μεταστροφή τους προς το Χριστιανισμό) τότε θεωρούμε δικαίως θεωρείται ιδεολογικά και θεολογικά ως αρχικά διώκτης του Χριστιανισμού και της εκκλησίας του Χριστού. Άλλωστε φαίνεται να το μαρτυρεί και ο ίδιος στο όραμα που είχε στο δρόμο προς τη Δαμασκό, όπου σύμφωνα με τον ίδιο είχε τον εξής διάλογο με τον Ιησού:

ΝΑ28, Πραξ. 22,6-22,8

Ὁ Ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῶ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιεστράψαι φῶς ἰκανὸν περὶ ἐμέ. Ἔπεσάν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι, Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις; Ὁ Ἐγὼ δὲ, ἀπεκρίθην, Τίς εἶ, Κύριε; Εἶπέ τε πρὸς με, Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.

¹¹ Πραξ. 22,3

¹² Πρ 26,4

¹³ Κρικῶνη,Χ., *Ο Αποστόλος Παύλος, ιδρυτής της εκκλησίας της Θεσσαλονίκης, οι δυο προς Θεσσαλονικείς επιστολές του και οι Σίλας και Τιμόθεος Απόστολοι και συνεργάτες του*, Θεσσαλονίκη 1997

¹⁴ Τρεμπέλας, οπ.αν, σ. 21.

¹⁵ Φιλ. 3,6 · 1 Τιμ. 1,13 · Πραξ. 22,3 · Πραξ. 9,4

¹⁶ Πραξ. 22, 3-22,5

¹⁷ Σ. Δεσπότης, *Παύλειες μελέτες: Στα 'ίχνη' του Αποστόλου των Εθνών.*, Αθήνα 2014, σ. 21.

Αυτόν τον φανατικό Ιουδαίο επέλεξε ο Ιησούς για να κηρύξει την αποκαλυφθείσα αλήθεια του Ευαγγελίου. Αυτός ήταν ο Απόστολος των εθνών και σκεύος εκλογής του. Η προαναφερθείσα εμφάνιση του Χριστού στον Παύλο στην περιοχή της Δαμασκού αποτέλεσε ορόσημο για τη ζωή του Αποστόλου. Το συγκλονιστικό αυτό γεγονός της μεταστροφής του περιγράφεται αναλυτικά στις τρεις παράλληλες διηγήσεις στις Πράξεις 9,1-9,29· 22,3-22,21 και 26,9-26,21 (εκτός από τις αναφορές του στις Γαλ. 1, 13 ε΄· Α΄ Κορ. 11,17&15,8· Φίλιπ. 3,12· Εφ. 3,3). Παρότι οι παραπάνω περιγραφές ορισμένες παραλλαγές, θεωρούμε ότι μεταξύ τους εναρμονίζονται και συμφωνούν. Έτσι με βάση τις μαρτυρίες αυτές ο Παύλος μεταστράφηκε στον Χριστιανισμό με την κλήση που δέχθηκε από τον Θεό και όχι από κάποιον μαθητή του Χριστού. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο Απ. Παύλος δεν ανακάλυψε έναν νέο θεό ή μια νέα θρησκεία, αλλά μεταστράφηκε ερχόμενος σε κοινωνία με μία καινή υπαρξιακή βεβαιότητα και προοπτική¹⁸. Αφότου αποθεραπεύτηκε από την επελθούσα εκ του παραπάνω συμβάντος προσωρινής τύφλωσης, μετέβη στην αραβική έρημο και τη Συρία ενώ ύστερα από τρία χρόνια εκκίνησε την ιεραποστολική του δράση από τα Ιεροσόλυμα¹⁹.

Η πρώτη ιεραποστολική περιοδεία του Παύλου με τον Βαρνάβα στην Κύπρο και στα νότια παράλια της Μ. Ασίας χρονολογείται το 46-αρχές 48 μ.Χ. Ακολουθεί η δεύτερη ιεραποστολική περιοδεία του, χρονολογούμενη από το 40/50 μ.Χ-51/52 μ. Χ όπου μετά την περιοδεία του στην Μ. Ασία το μήνυμα του Ευαγγελίου μεταλαμπαδεύεται στον ελλαδικό χώρο και θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την Κόρινθο ως επίκεντρό της, καθώς σε αυτή διέμεινε το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα²⁰. Συνοδευόμενος από τον Σίλα, Τιμόθεο και τον ιατρό Λουκά μέσω Σαμοθράκης πήγε στην Νεάπολη και από εκεί στους Φιλίππους, μετά από ένα όραμα, το οποίο ο Παύλος ως θεία κλήση, με έναν Μακεδόνα άνδρα²¹. Αμέσως μετά τους Φιλίππους εισήλθε στην Βέροια, Αθήνα και εν συνεχεία στην Κόρινθο. Η τρίτη περιοδεία του χρονολογούμενη το 53-54 μ.Χ. ως το 56/57 μ.Χ. ξεκινά με την επιστροφή του στην Αντιόχεια, δρώντας για τρία χρόνια στην Έφεσο και επισκεπτόμενος τις εκκλησίες που ίδρυσε στην Μ. Ασία και την Ελλάδα.

¹⁸ Αυτόθι, σ. 22.

¹⁹ Τρεμπέλας, οπ.αν, σ. 24.

²⁰ Αυτόθι, σ.σ. 24-25.

²¹ Πρ.16,11-12

Ακολούθησε η σύλληψή του στα Ιεροσόλυμα και η φυλάκισή του στη Ρώμη (όπου μεταφέρθηκε προκειμένου να δικαστεί ως Ρωμαίος πολίτης). Σύμφωνα με τις Ποιμαντικές Επιστολές και την παράδοση της εκκλησίας ο Απ. Παύλος μετά την αθώωσή του πραγματοποίησε νέα περιοδεία στην Ισπανία και ασφαλώς στις εκκλησίες της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια της οποίας εγκατέστησε επίσκοπο Εφέσου τον συνεργάτη του Τιμόθεο και επίσκοπο Κρήτης τον συνεργάτη του Τίτο. Μετά από αυτά τα γεγονότα ακολούθησε η πυρπόληση της Ρώμης από τον Νέρωνα καθώς και ο άγριος διωγμός που άρχισε με πολλά μαρτύρια των χριστιανών. Ο Παύλος μαρτύρησε στον διωγμό του Νέρωνα το 67 μ.Χ.

Σύμφωνα με τον Π. Βασιλειάδη, ο απ. Παύλος, είναι ο πρώτος και μεγαλύτερος Χριστιανός θεολόγος, ο οποίος από τις απαρχές του Χριστιανισμού όχι μόνο μας μιλά ξεκάθαρα αλλά και με το λόγο του παλεύει και έχει καλό αποτέλεσμα σε μία ποικιλία θεολογικών και ηθικών ζητημάτων. Ανάμεσα σε αυτά τα θέματα είναι και η κατανόηση της χριστιανικής πίστης ως ελευθερία.²² Ανάμεσα στα έργα του απ. Παύλου συγκαταλέγεται και η Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή με την οποία θα ασχοληθούμε στη συνέχεια μελετώντας το στίχο 6,12. Προτού όμως, προχωρήσουμε σε οποιαδήποτε μελέτη στην εν λόγω επιστολή, θεωρούμε σημαντικό να αναφέρουμε ορισμένα σημαντικά στοιχεία σχετικά με την κοινωνία της Κορίνθου της εποχής εκείνης.

1.2 Η Κόρινθος στην εποχή της επίσκεψης του Αποστόλου Παύλου

Η Κόρινθος την εποχή που την επισκέφτηκε ο απ. Παύλος αποτελούσε σπουδαίο διαμετακομιστικό κόμβο. Όντας πόλη με μεγάλο λιμάνι και αντίστοιχη συμμετοχή στο διεθνές εμπόριο και τη ναυτιλία, ήταν πέρασμα ανθρώπων πάσης φύσεως²³. Η καθημερινότητα της πόλης θύμιζε αρκετά τη ζωή της ρωμαϊκής πρωτεύουσας, η οποία συνιστούσε πρότυπο για τους κατοίκους της Κορίνθου και (όπως συμβαίνει πάντοτε σε κάθε φιλόδοξη επαρχία) αφορμή ανταγωνισμού για τα καλά και τα χειρότερα της.²⁴

²² Π. Βασιλειάδης, SAint Paul: Apostle of freedom in Christ, στο: Icoana Credintei 3 (2017), σ.5–13, σ. 5.

²³ Rev. J.J. Lias, *οπ.αν.*, σ.σ. 2-9.

²⁴ G.D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, Mich. 1987, σ.σ. 1-3.

Σε μια πόλη όπως η Κόρινθος, οι αφορμές για να παρασυρθεί κανείς σε ανήθικες (κατά τη χριστιανική ηθική) πράξεις ήταν πολύ περισσότερες από όσες μπορούμε σήμερα να φανταστούμε. Ο απεχθής θεσμός της δουλείας, οι κάθε λογής συνάφειες στο λιμάνι την αγορά, στο θέατρο και τους αθλητικούς αγώνες, οι εορτές των εθνικών (που επηρέαζαν όλες τις πτυχές του δημόσιου βίου), τα πολυτελή δείπνα τα τόσο αγαπητά στη ρωμαϊκή ελίτ, καλλιεργούσαν το κλίμα και προσέφεραν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για τέτοιου είδους εκτροπές²⁵. Τα δείπνα περιλάμβαναν συχνά στο πρόγραμμά τους ό,τι σήμαινε το τρίπτυχο ‘φαγητό, ποτό, σαρκική απόλαυση. Μάλιστα, πιθανόν κάποιοι φιλόσοφοι να διεγείρονταν σεξουαλικά ακόμα και δημόσια ή να είχαν εσκεμμένες συνευρέσεις με πόρνες, προκειμένου να δείξουν τον συναισθηματικό τους αυτοέλεγχο²⁶. Ταυτόχρονα, ο Ρωμαϊκός νόμος επέτρεπε την πορνεία (η οποία απέφερε και εισροή φόρων) και απαγόρευε τη συνουσία μόνο αν και τα δύο άτομα ήταν αριστοκρατικής γενιάς²⁷. Δεν προκαλεί, επομένως, εντύπωση το γεγονός ότι η ελευθεριότητα των ηθών, και η γενικότερη ανοχή απέναντί της, φαίνεται να χαρακτήριζαν τους πολίτες της αχαϊκής πρωτεύουσας²⁸.

Στη βάση της δεδομένης κατάστασης και στο πλαίσιο της ποιμαντικής του, ο απόστολος Παύλος αποφασίζει να ξεριζώσει βαθιά ριζωμένες και κοινωνικά παγιωμένες συνήθειες που συνδεόταν με την έκπτωση στην πορνεία²⁹, αποστέλλοντας επιστολές προς τις νεοϊδρυθείσες εκκλησίες της Κορίνθου με τις οποίες κυρίως απαντά σε ερωτήσεις των Κορινθίων.³⁰

1.3 Η Α' Προς Κορινθίους Επιστολή

Μετά το κήρυγμα του Ευαγγελίου στην Αθήνα, ο Παύλος πήγε στην Κόρινθο, πρωτεύουσα της Αχαΐας, όπου έμεινε και κήρυξε επί 18 μήνες. Εκεί ίδρυσε την τοπική εκκλησία με την οποία και μετά την αναχώρηση του διατήρησε προσωπική επαφή. Στις δύο προς Κορινθίους επιστολές που μας διασώζονται, γίνονται αναφορές και για άλλες επιστολές που έστειλε ο Παύλος προς την Εκκλησία της Κορίνθου (Α' Κορ 5,9· Β'

²⁵ Κ. Μπελέζος, Γυναίκες και απόστολος Παύλος: οι δύο προς Κορινθίους επιστολές υπό το φως της εκκλησιαστικής παράδοσης και της σύγχρονης φεμινιστικής ερμηνευτικής. 2012, σ.σ. 73-75.

²⁶ C.S. Keener, The IVP Bible Background Commentary. , Illinois ^{2η}2014, σ.σ. 471-472.

²⁷ Αυτόθι, σ.σ. 471-472.

²⁸ Μπελέζος, οπ.αν.

²⁹ Τρεμπέλας, οπ.αν, σ. 230.

³⁰ Conzelmann, οπ.αν, σ. 4.

Κορ 2,4)³¹. Οι επιστολές του Παύλου δεν αποτελούν απλά επιστολές- συζήτηση διαφόρων καθημερινών θεμάτων. Αντίθετα, φαίνεται ότι εκφράζουν σταθερές θεολογικές απόψεις του Αποστόλου Παύλου ο οποίος μέσα από τη συζήτηση των επιστολών βοηθά τον αναγνώστη να εισέλθει στο σκεπτικό και το «μυαλό» του καθώς συμπλέκεται με την θεολογική αντανάκλαση των γραφόμενων. Στην ουσία οι επιστολές προς τις εκκλησίες αποτελούν το μέσο μέσω του οποίου ο Απόστολος Παύλος θεολογεί³². Από όσα λέγει ο Απόστολος στην Α' προς Κορινθίους επιστολή του συνάγεται ότι η επιστολή αυτή γράφτηκε γύρω στο έτος 55 μ.Χ. από την Έφεσο, προς το τέλος της εκεί τριετούς παραμονής του. Η γλώσσα γραφής της είναι η κοινή ελληνική με στοιχεία από την ΠΔ των Ο³³.

Η γνησιότητα της Α' προς Κορινθίους επιστολή έχει μελετηθεί ενδελεχώς, και είναι γενικά αποδεκτή από την επιστημονική κοινότητα³⁴. Κάποιες διαφωνίες σχετικά με την ακριβή μορφή περιεχομένου της επιστολής στην ΚΔ, φαίνεται να μην επηρεάζουν την αναγνώριση της ύπαρξής της αλλά και γνησιότητά της ως γραμμένη από τον Απόστολο Παύλο³⁵. Μάλιστα ο Τρεμπέλας, εξετάζοντας τόσο τις εξωτερικές όσο και τις εσωτερικές της ΚΔ μαρτυρίες, καταλήγει σαφέστατα θετικά στην ύπαρξη και γνησιότητα της Α' Προς Κορινθίους επιστολή³⁶.

Αφορμή για τη συγγραφή της Α' προς Κορινθίους επιστολής αποτέλεσε το γεγονός ότι η Εκκλησία αυτή παρουσιάστηκαν ορισμένα προβλήματα και αντιμετώπιζε κάποια ερωτήματα. Μέσα από την επιστολή τους αυτή, ο Απόστολος Παύλος δίνει απαντήσεις σε μία σειρά τέτοιων θεμάτων, όπως:

1. Στην εκκλησία της Κορίνθου είχαν δημιουργηθεί «μερίδες», οι οποίες κάθε μια έδειχνε θαυμασμό και εκτίμηση σ' έναν Απόστολο, που τον θεωρούσε ανώτερο από τους άλλους. Ο Παύλος αφιερώνει τα 4 πρώτα κεφάλαια της επιστολής για να καταπολεμήσει τη διάσπαση της ενότητας της Εκκλησίας της Κορίνθου.
2. Κατά τον Παύλο, η Εκκλησία της Κορίνθου παρουσίαζε χαλαρή στάση απέναντι στην πορνεία και ανοχή απέναντι σ' έναν αιμομίκτη.
3. Η προσφυγή των χριστιανών στα εθνικά δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών τους, καθώς για τον Παύλο θα πρέπει να τις επιλύουν μόνοι τους.

³¹ Nestle-Asland, *Novum Testamentum Graece*, 28th revised edition. επιμ. Barbara Aland and others, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2012, (Α' Κορ 5,9. Β' Κορ 2,4).

³² C. Holladay, *A critical introduction to the New Testament*, Nashville 2005, σ. 367.

³³ Conzelmann, *οπ.αν*, σ.σ. 5-6.

³⁴ Αυτόθι σ.σ. 2-4.

³⁵ Αυτόθι σ.σ. 2-4.

³⁶ Τρεμπέλας, *οπ.αν*, σ.σ. 232-233.

4. Ερωτήματα των Κορινθίων προς τον Παύλο σχετικά με το «γάμο» και την «παρθενία», με τα «ειδωλόθυτα», με τη «θεία λατρεία», με το «Κυριακό δείπνο», με τα πνευματικά «χαρίσματα», με την «ανάσταση των νεκρών».

Η επιστολή παρουσιάζει δομή η οποία έχει αρκετά κοινά στοιχεία με άλλες επιστολές του Απόστολου Παύλου. Σύμφωνα με τον C.Holladay, η επιστολή παρουσιάζει την εξής δομή³⁷:

I. Χαιρετισμός

II. Εισαγωγή της επιστολής

Ένα είδος ευχαριστηρίων με τα οποία ο Απόστολος Παύλος έθετε το ύφος, τον τόνο και τα βασικά θέματα που θα ακολουθήσουν στην επιστολή.

III. Κυρίως σώμα

Ο Απόστολος Παύλος χρησιμοποίησε διαφορετικές επιστολογραφικές δομές στο κυρίως σώμα των επιστολών του. Στην Α' Προς Κορινθίους, στα πρώτα τέσσερα κεφάλαια γράφει μία ενοποιημένη ενότητα παραινετικού ή προτρεπτικού ύφους, συνεχίζοντας στα επόμενα δύο κεφάλαια (κεφ. 5-6) με θέματα τα οποία είχαν τεθεί από τους Κορίνθιους και θεωρούσε ότι χρίζουν άμεσης προσοχής/απάντησης. Στα κεφάλαια 7-16, αναφέρετε σε μία σειρά ερωτήσεων ανάμεσα στις οποίες βρίσκονται και ερωτήσεις που του είχαν θέσει οι ίδιοι οι Κορίνθιοι.

IV. Συμπερασματικοί Χαιρετισμοί

Έχοντας ολοκληρώσει με τα θέματα που είχε σκοπό να ασχοληθεί τυπικά στην επιστολή του, ο απ. Παύλος, , αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με εκείνον και τους συνεργάτες του (Α' Κορ. 16,5-16,12), τις σχέσεις τους και τα μελλοντικά του σχέδια, όπως στις περισσότερες επιστολές του. Θεωρούμε ότι με αυτό τον τρόπο ο απ. Παύλος καταφέρνει να δώσει στους παραλήπτες και αναγνώστες της επιστολής την δυνατότητα να αισθάνονται πιο κοντά και οικεία του καθώς θα γνωρίζουν που βρίσκεται και τι κάνει, ενώ αναφερόμενος στους συνεργάτες του αφενός τους ενισχύει ψυχικά στην προσπάθειά τους αλλά και τους αποδίδει ένα είδος τιμής κι ευχαριστίας με την αναφορά του σε αυτούς.

V. Δοξασία/Ευλογίες

³⁷ Holladay, οπ.αν σ.σ. 371-373.

Όπως και σε όλες τις επιστολές του, ο Απόστολος Παύλος κλείνει την επιστολή του με μία μορφή δοξασίας/ευλογίας δίνοντας έτσι και ένα θετικό μήνυμα και τόνο (Α΄ Κορ. 16,23-16,24).

Σε επίπεδο δομής περιεχομένου σύμφωνα με τον Αγουρίδη η επιστολή μπορεί να αναλυθεί ως εξής³⁸ (Σ12, σ.26):

- I. Επιστολικό Προοίμιο και Ευχαριστία (1,1-1,9)
- II. Παρατάξεις και έριδες για υπεροχή σε σοφία (κεφ. 1-4)
- III. Υπερφίαλη αδιαφορία για ηθικά έκτροπα και υπεροπτική αντιμετώπιση ζητημάτων του φύλου (κεφ. 5-7)
- IV. Ο "ασθενής" αδελφός αποτελεί όριο στην ελευθερία και εξουσία του πιστού (κεφ. 8-10)
- V. Θέματα τάξεως κατά τη λατρεία (11,2-14,14)
- VI. Περί της αναστάσεως των σωμάτων (κεφ 15)

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημαντικότητα (όπως προαναφέραμε) της έννοιας της χριστιανικής ελευθερίας στη διδασκαλία του Απ.Παύλου, αλλά και όλα τα παραπάνω στοιχεία για το πλαίσιο εντός του οποίου ο Απόστολος Παύλος συνέγραψε την Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή, θα προσπαθήσουμε στη συνέχεια να εξετάσουμε κριτικά τις Πατερικές και σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις της φράσης που χρησιμοποιεί ο Απόστολος στο στίχο 6,12:

(NA28) Α΄ Κορ., 6,12

"Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει·"

³⁸ Σ. Αγουρίδης, Αποστόλου Παύλου Πρώτη προς Κορινθίους Επιστολή. (Ερμηνεία Καινής Διαθήκης, 7), Θεσσαλονίκη 1982, σ. 26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΠΡΟΒΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

2.1 Μεθοδολογία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η παρούσα εργασία αποσκοπεί κυρίως σε μία τεκμηριωμένη κριτική προσέγγιση των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνειών της Παύλειας φράσης «Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει» (Α΄ Κορ. στιχ. 6,12). Μέσα από την μελέτη αυτή, θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε κι αναδείξουμε τη σημαντικότητα της εν λόγω φράσης στη σύγχρονη εποχή.

Τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα τα οποία εξετάζονται είναι:

1. Πώς ερμηνεύουν οι Πατέρες της Εκκλησίας της φράση;
2. Πώς ερμηνεύουν οι σύγχρονοι μελετητές τη φράση;
3. Υπάρχουν σημεία σύγκλισης μεταξύ τους;
4. Υπάρχουν διαφορές ερμηνείας μεταξύ τους;

Προκειμένου να αναδειχτούν οι συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ των δύο, θεωρητικά και χρονικά υφιστάμενων, ερμηνευτικών αποδόσεων της Πατερικής παράδοσης και των προτάσεων των σύγχρονων μελετητών-ερευνητών, αρχικά θα παρουσιάσουμε περιληπτικά το περιεχόμενο των ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Πέραν της παράθεσης των ερμηνευτικών αποδόσεων, θα επιχειρήσουμε έναν κατά το δυνατό διάλογο μεταξύ τους, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί δεδομένων των διαφορετικών προσεγγίσεών τους. Τέλος, μέσα από σύγχρονα στοιχεία και χρήση της φράσης, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τη σημαντικότητα της φράσης στη σύγχρονη Ορθόδοξη Εκκλησία και καθημερινότητα του ανθρώπου. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε με μελέτη των αντίστοιχων τεκμηρίων.

Προκειμένου, όμως, να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε κριτική εξέταση και «διάλογος» μεταξύ των κειμένων θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο αρχικά να διατυπώσουμε την προσωπική μας ερμηνευτική θέση. Για τη διατύπωση της ερμηνευτικής μας θέσης, πραγματοποιήσαμε πρωτογενή φιλολογική ανάλυση, ενώ χρησιμοποιήσαμε μία συνδυαστική προσέγγιση αξιοποιώντας στοιχεία της

ιστοριοκριτικής και φιλολογικής έρευνας σε συνδυασμό με στοιχεία της πρακτικής μεθόδου που προτείνει ο Σ. Δεσπότης στο έργο του «Ο Κώδικας των Ευαγγελίων»³⁹. Με αυτό τον τρόπο προσέγγισης, η ερμηνεία μας συνδυάζει τόσο τη συγχρονική με τη διαχρονική προσέγγιση, υπό την «πίστη στη Θεανδρικότητα του προσώπου Ιησού Χριστού και τη βίωση της παράδοσης της Εκκλησίας, η οποία παρήγαγε και εγκολπώθηκε αυτά τα κείμενα»⁴⁰. Ταυτόχρονα, ο ερμηνευτής αποκτά ένα πιο συνθετικό παρά διαμορφωτικό ρόλο, καθώς συλλέγοντας τα διάφορα στοιχεία τα συνθέτει ώστε να αποδώσει την παραγόμενη κατά την προσέγγισή του ερμηνευτική θέση⁴¹.

Ο σχεδιασμός και υλοποίηση της παραπάνω προσέγγισης εμπεριέχει ορισμένα μεθοδολογικά ζητήματα τα οποία κληθήκαμε να αντιμετωπίσουμε, όπως:

1. Ο διαφορετικός κατά κύριο λόγο τρόπος ερμηνευτικής προσέγγισης των Πατέρων οι οποίοι στηρίχτηκαν περισσότερο σε συγχρονική ερμηνεία της επιστολής σε σχέση με τους σύγχρονους μελετητές οι οποίοι χρησιμοποίησαν περισσότερο ιστοριοκριτικές και διαχρονικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις των κειμένων⁴². Οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις καθιστούν δύσκολη τη συγκριτική μελέτη τους. Λόγω, όμως, ορισμένων χαρακτηριστικών της έρευνάς μας, όπως το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (η προσλαμβανόμενη από τον αναγνώστη ερμηνεία) και η μελέτη μίας μόνο φράσης, τελικά κατέστη εφικτή η συνδυαστική μελέτη τους, επιτρέποντας έτσι έναν κατά το δυνατό «διάλογο» μεταξύ πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτών. Στα πλαίσια αυτά, προς καλύτερη κατανόηση κι απόδοση των εκφραζόμενων ερμηνειών, η μελέτη μας έγινε λαμβάνοντας υπόψη σημαντικά χαρακτηριστικά συγγραφής τους, όπως το συνολικό πλαίσιο και ο σκοπός συγγραφής τους. Με αυτό τον τρόπο αναδείχτηκαν οι συνολικές θέσεις των ερμηνευτών επί της μελετώμενης φράσης και κατέστη εφικτός ο διάλογος μεταξύ τους με σκοπό την ανάδειξη ενδεχομένως διαφορετικών πτυχών της μελετώμενης φράσης.
2. Η μελέτη μας θα μπορούσε να οδηγηθεί σε απλή βιβλιογραφική επισκόπηση. Προκειμένου η εργασία μας να μην έχει χαρακτήρα βιβλιογραφικής επισκόπησης, πέραν της παράθεσης των παραπάνω αναφερομένων απόψεων

³⁹ Δεσπότης, οπ.αν σ.σ. 337-445.

⁴⁰ Αυτόθι, σ.σ. 340- 343.

⁴¹ Αυτόθι, σ. 343.

⁴² Γ. Γαλίτης, Ερμηνευτικά της Καινής Διαθήκης - Πανεπιστημιακές Παραδόσεις. επιμ. Ε. Π.Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη ^{7η}1993, σ.σ. 119-178.

επιχειρούμε να εκπονήσουμε τη δική μας πρωτογενή φιλολογική ανάλυση του κειμένου, ώστε να έχουμε στέρεη βάση για την παραβολή, κρίση και σύγκριση των μελετώμενων απόψεων (Πατερικών και σύγχρονων). Σε αυτό το σημείο, ήταν αναγκαία η χρήση δευτερεύουσας σύγχρονης βιβλιογραφίας κυρίως για να μπορέσουμε να κρίνουμε την κατά την άποψή μας ορθότερη ερμηνεία των λέξεων.

3. Δεδομένου ότι η μελέτη μας δεν έχει χρονικό, γεωγραφικό, γλωσσικό ή άλλο περιορισμό, καθώς αναφέρεται σύγκριση της πατερικής και σύγχρονης ερμηνείας εν γένει μεθοδολογικά προβλήματα ήταν τεράστιος ο αριθμός τεκμηρίων που κληθήκαμε να αντιμετωπίσουμε. Ο τεράστιος αυτός όγκος υλικού είναι αδύνατο να επεξεργαστεί, τουλάχιστον στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Επιπλέον, υπήρξαν τεκμήρια στα οποία η πρόσβασή μας δεν ήταν εφικτή για διάφορους λόγους. Ως αποτέλεσμα, η μελέτη περιορίστηκε σε έργα στα οποία μπορέσαμε να αποκτήσουμε πρόσβαση εστιάζοντας κυρίως σε πρωτότυπες μελέτες και όχι τόσο ανασκοπήσεις ή κριτικές επισκοπήσεις ερμηνευτικών μελετών.
4. Η χρήση της φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἄλλ' οὐ πάντα συμφέρει*», στην Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή, ως αυτόνομη φράση καθώς και η επιλογή των κειμένων μελέτης, κατέστησαν απαραίτητο τον καθορισμό ορισμένων βασικών υποθέσεων, οι οποίες περιγράφονται στην αντίστοιχη ενότητα της φιλολογικής προσέγγισης του κειμένου καθώς όπως θα διαφανεί, μέχρι ενός βαθμού αποτελούν μέρος αυτής.

2.2 Ερμηνευτικές και μεταφραστικές θεωρήσεις

Πριν την έναρξη οποιασδήποτε προσπάθειας μελέτης των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών έργων της επιλεγμένης φράσης από την Παύλεια Α΄ προς Κορινθίους επιστολή, είναι σκόπιμο να οριοθετήσουμε την έννοια της ερμηνείας, σύμφωνα με την οποία θα πραγματοποιήσουμε τη μελέτη μας. Επίσης, επειδή το κείμενο μελέτης της Κ.Δ. είναι γραμμένο σε άλλη γλώσσα από τη δική μας αλλά και από αυτή πολλών μελετητών, θεωρούμε σκόπιμο να οριοθετήσουμε τη συσχέτιση της μετάφρασης σε σχέση με την ερμηνεία, πάντα στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Σύμφωνα με τα λεξικά του Hoffman και του Σωτηράκου για τα αρχαία Ελληνικά, στα αρχαία ελληνικά δεν υπήρχε η λέξη μετάφραση παρά μόνο η λέξη ερμηνεία⁴³ καθώς για τους αρχαίους Έλληνες η προσπάθεια απόδοσης ενός κειμένου σε άλλη γλώσσα ή μορφή γλώσσας εμπεριέχει την προσωπική κατανόηση του νοήματος του κειμένου από τον ερμηνευτή/μεταφραστή⁴⁴. Στη νεοελληνική γλώσσα, ερμηνεία, σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη, είναι η εξήγηση, ανεύρεση κρυμμένων νοημάτων, η ανάδειξη αιτιών, προθέσεων και παραγόντων που συνετέλεσαν στην παραγωγή του συγκεκριμένου κειμένου ή η αποκατάσταση της νοηματικής συνοχής ενός κειμένου μέσω της διασάφησης φράσεων, λέξεων ή χωρίων⁴⁵. Ο Παρίσης στο λεξικό λογοτεχνικών όρων, περιγράφει την ερμηνεία ως τη διαδικασία η οποία περιλαμβάνει τόσο την απλή ανάγνωση όσο και τη γλωσσική εξομάλυνση ενός κειμένου ή ακόμα και εις βάθος ανάλυση της μορφής, του περιεχομένου και των τεχνικών που έχει χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας του, έχοντας πάντα ως στόχο την αποκάλυψη της νοηματικής πληρότητας του έργου⁴⁶. Στη μελέτη των ιερών κειμένων, παρόμοια επεξηγηματική κατεύθυνση έχουν η εξήγηση και ο υπομνηματισμός οι οποίοι μας προσδίδουν επιπλέον περισσότερες ιστορικοφιλολογικές ή άλλες πληροφορίες ανάλυσης του κειμένου. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η διαφορά τους με την ερμηνεία έγκειται στο ότι η εξήγηση και ο υπομνηματισμός μας βοηθούν να κατανοήσουμε την έννοια του κειμένου στο μυαλό του συγγραφέα, ενώ με την ερμηνεία γίνεται προσπάθεια μεταφοράς των νοημάτων του αρχαίου κειμένου στη σύγχρονη πραγματικότητα^{47,48}. Κατά συνέπεια, με εξαίρεση τις ερμηνευτικές ή υπομνηματιστικές ή επεξηγηματικές μελέτες οι οποίες μόνο παραθέτουν ιστορικά, κοινωνικά ή άλλα στοιχεία της εποχής χωρίς να εκφράζουν κριτική θέση επί του κειμένου, όλες οι υπόλοιπες θεωρούμε ότι εμπεριέχουν την ερμηνευτική άποψη του μελετητή, καθώς είναι έκφραση του τρόπου με τον οποίο ο ίδιος αντιλαμβάνεται τα γραφόμενα.

Σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό της μετάφρασης των ιερών κειμένων, παρατηρούμε ότι ορισμένες μέθοδοι μετάφρασης πραγματοποιούνται σύμφωνα με το πώς κατανοούν

⁴³ *Ι. Σαματάκος*, Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, λήμμα ερμηνεία.

⁴⁴ *Σ. Δεσπότης*, Η Αγία Γραφή στον 21ο αιώνα, Βιβλικές μελέτες, Αθήνα 2006, σσ 275-276.

⁴⁵ *Γ. Μπαμπινιώτης*, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα Β', Β' ανα2005, λήμμα ερμηνεύω.

⁴⁶ *Ι. Παρίσης-Ν. Παρίσης*, Λεξικό λογοτεχνικών όρων. 2018, λήμμα ερμηνεία.

⁴⁷ *Μπαμπινιώτης*, οπ.αν, λήμμα υπομνηματίζω.

⁴⁸ *Σ. Αγουρίδης*, Ερμηνευτική των ιερών κειμένων, Αθήνα 3η2002, σ.σ. 18-19.

οι μεταφραστές τα κείμενα, δηλαδή με στοιχεία ερμηνείας. Στη Νέα Ελληνική γλώσσα, σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη⁴⁹, μετάφραση είναι η μεταφορά και απόδοσης ενός κειμένου σε γλώσσα ή μορφή γλώσσα διαφορετική από αυτή που αρχικά δημιουργήθηκε⁵⁰. Συχνά η μετάφραση πραγματοποιείται εμπεριέχοντας την προσωπική προσλαμβάνουσα του μεταφραστή επί του κειμένου. Τέτοια είδη μετάφρασης, μεταξύ άλλων, είναι συνήθως η μετάφραση από μία γλώσσα σε άλλη, όπου είναι δύσκολη η κατά λέξη αντιστοίχιση των λέξεων, η ελεύθερη μετάφραση, η νοηματική μετάφραση και η μετάφραση για κατανόηση του κειμένου από τον αναγνώστη⁵¹. Έτσι, προκειμένου να είναι μία μετάφραση έγκυρη και ορθή επιστημονικά, θα πρέπει να πραγματοποιείται αποφεύγοντας σημαντικά μεταφραστικά λάθη, όπως αυτό της προσθήκης, σύμφωνα με το οποίο ο μεταφραστής προσθέτει στο μετάφρασμα περιττές πληροφορίες ή υφολογικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν υπήρχαν στο πρωτότυπο εκτός αν πρόκειται για αποσαφήνιση ή αναπλήρωση του αρχικού κειμένου⁵². Στην εργασία μας, θεωρώντας ορθές μεθοδολογικά όσες έγκριτες επιστημονικά ή/και θεολογικά μεταφράσεις μελετήσαμε, θεωρούμε ότι η όποια προσθήκη γίνεται στις μεταφράσεις αυτές πραγματοποιείται όχι από μεταφραστικό λάθος αλλά για αποσαφήνιση ή αναπλήρωση του αρχικού κειμένου⁵³. Λαμβάνοντας όμως υπόψη αυτή τη συνθήκη, σύμφωνα με όσα προείπαμε, στην ουσία αποδεχόμαστε ότι οι εν λόγω μεταφράσεις εκτός από μεταφραστικά έργα αποτελούν και μία μορφή ερμηνευτικής απόδοσης του μεταφραστή καθώς η όποια προσθήκη εκφράζει την προσλαμβάνουσα άποψη του μεταφραστή.

Πέραν των παραπάνω, είναι πολύτιμο να ληφθεί υπόψη ότι στην ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία τα κείμενα της Κ.Δ., απευθυνόμενα κυρίως στην εκκλησία του Κυρίου, η οποία για την ορθόδοξη παράδοση αποτελεί συνάθροιση στη βάση της λατρείας του Χριστού, στηριζόμενη στην πίστη στο λόγο Του, ο οποίος εκφράζεται και βιώνεται μέσα από την Αγία Γραφή, έχουν άμεση σχέση και σύνδεση με το λατρευτικό στοιχείο⁵⁴. Στην Ορθόδοξη παράδοση τα ιερά κείμενα δεν αποτελούν την αποκάλυψη του Τριαδικού Θεού, αλλά την έκφραση-αποτύπωση της αποκάλυψης του Τριαδικού

⁴⁹ Μπαμπινιώτης, οπ.αν, λήμμα μετάφραση.

⁵⁰ Αυτόθι, λήμμα μεταφράζω.

⁵¹ Σ. Γραμμενίδης κ.ά., Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της Μετάφρασης (ηλ.βιβλ.). 2015, σ.σ. 11-18.

⁵² Αυτόθι σ.σ. 54-56.

⁵³ Αυτόθι.

⁵⁴ Π. Βασιλειάδης, Θέματα Βιβλικής Θεολογίας: Βοήθημα για το μάθημα της Θεολογίας της Καινής Διαθήκης, Θεσσαλονίκη 2012, σ.σ. 10-11.

Θεού που πραγματοποιήθηκε με την ενσάρκωση κι ανάσταση του Χριστού⁵⁵. Έτσι, προκειμένου να μπορέσει ο αναγνώστης της Καινής Διαθήκης να κατανοήσει και πολύ περισσότερο να ερμηνεύσει τα ιερά κείμενα της Καινής Διαθήκης θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο να έχει κατανοήσει και ει δυνατόν βιώσει τον αποστολικό κανόνα που είχαν οι αναγνώστες της Πρώτης Εκκλησίας, και δεν ήταν άλλος από την επίγνωση της ασύλληπτης θείας αποκάλυψης, θεοπνευστίας και αρμονίας, η οποία πραγματοποιείται μέσα στον αποκαλυπτικό χώρο της Εκκλησίας στο πρόσωπο του Χριστού και το Σώμα Του⁵⁶. Βασική προϋπόθεση για την ολοκληρωμένη κατανόηση κι ερμηνεία της Καινής Διαθήκης αποτελεί η ευχαστηριακή, σωτηριολογική και εσχατολογική βιωματική προσέγγιση της κοινωνίας των πιστών, όπως εμφατικά αποτυπώνεται στο σύμβολο της πίστεως της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας *«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος»* αλλά και *«Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Συνεπῶς, κατὰ τὴν ἀποψή μας, ἡ οποιαδήποτε προσπάθεια ερμηνείας χωρίων ή/και φράσεων της Καινής Διαθήκης, πέραν της επιστημονικής προσέγγισης κι ανάλυσης των κειμένων η οποία είναι σημαντική, και πολλές φορές απαραίτητη, είναι σκόπιμο να πραγματοποιείται και στη βάση των εκκλησιολογικών, λατρευτικών, σωτηριολογικών κι εσχατολογικών διαστάσεων της⁵⁷.*

Συνοψίζοντας, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι η ερμηνεία ενός ιερού κειμένου, ανεξάρτητα από την ερμηνευτική μέθοδο που θα ακολουθηθεί, αποτελεί την συστηματική προσπάθεια εντοπισμού των εννοιών που προσπαθεί να αποδώσει ο συγγραφέας και να αναδειχθεί η διαχρονική ή σύγχρονη βαρύνουσα σημασία τους βάση των χριστιανικών αρχών⁵⁸. Βάσει των παραπάνω συνθηκών και προϋποθέσεων, στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, πραγματοποιήθηκε μία κριτική προσέγγιση Πατερικών και σύγχρονων κειμένων τα οποία εμπεριέχουν κάποια μορφή ερμηνευτικής απόδοσης, ανεξάρτητα από το βαθμό που εξηγούν, ερμηνεύουν, υπομνηματίζουν, μεταφράζουν (ελεύθερα ή με προσθήκες) την Παύλεια φράση *«Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει.»* (NA28, Α΄ Κορ. 6,12) στα ιερά κείμενα.

⁵⁵ Δεσπότης, οπ.αν σ.σ. 293-299.

⁵⁶ Αυτόθι σ. 299.

⁵⁷ Βασιλειάδης, οπ.αν, σ.σ. 10-12.

⁵⁸ Δεσπότης, οπ.αν σ. 287.

2.3 Η φράση «Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει» στην ΚΔ. Και τα επιλεγόμενα τεκμήρια

Η φράση «Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει» χρησιμοποιείται στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολή στον στίχο 6,12. Αποτελεί μέρος του στίχου ο οποίος ολόκληρος έχει ως εξής:

NA28

Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

Σε κάποιες εκδόσεις της ΚΔ η ίδια επαναλαμβάνεται στο στίχο 10,23:

STR , BEZA

Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει· πάντα ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.

Παρατηρούμε ότι οι πηγές αναφοράς είναι διαφορετικές, καθώς στη NA28 στο στίχο 10,23 η πρόταση δεν περιέχει τη λέξη «μοι» (αλλά έχει υποσημείωση ότι σε κάποιους κώδικες έχει γίνει προσθήκη του:

NA28

Πάντα^T ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει· πάντα ἔξεστιν ἀλλ’ οὐ πάντα οἰκοδομεῖ

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι σε κάποιες εκδόσεις της Καινῆς Διαθήκης, παρατηρούμε ότι η φράση «πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει» σε αρκετές έγκριτες εκδόσεις εντοπίζεται τόσο στο στίχο 6.12 όσο και στον στίχο 10.23 (Stephanus1550⁵⁹, Πατριαρχείου⁶⁰, κ.α.). Σε άλλες εκδόσεις, όμως, επίσης έγκριτες η φράση υπάρχει στο στίχο 6.12 ενώ στο στίχο 10.23 απουσιάζει από τη φράση η λέξη «μοι» (Neste Asland⁶¹, Tischendorf1878⁶², Westcott-Hort⁶³ κ.α.). Η βιβλιογραφική

⁵⁹ R. Stephanus, Textus Receptus. , Παρίσι 1550.

⁶⁰ B. Αντωνιάδης, Η Καινή Διαθήκη, εγκρίσει της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. , Κνωσταντινούπολη 1904.

⁶¹ Nestle/Asland, σπ.σν.

⁶² C. Tischendorf, Novum Testamentum Graece. ^{5η}1878.

⁶³ B. Westcott-F. Hort, The New Testament in the original Greek. , New York American 1881.

ανασκόπηση που πραγματοποιήσαμε ανέδειξε ότι αυτή η διαφοροποίηση φαίνεται να επηρεάζει και τα έργα υπομνηματισμού ή/και ερμηνείας, καθώς παρατηρούμε ότι υπάρχουν έργα πατέρων αλλά και σύγχρονων μελετητών τα οποία στηρίζονται σε διαφορετικές εκδόσεις του κειμένου.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι κατά την άποψή μας, από φιλολογικής πλευράς, το προσωπικό «μοι» (μου, εμένα) επηρεάζει την ερμηνευτική μας προσπάθεια, προσδίδοντας στη φράση πιο προσωπικό χαρακτήρα, ενώ η απουσία της «απελευθερώνει» τη φράση δίνοντάς της έτσι και μεγαλύτερη θεολογική βαρύτητα στα λόγια του Παύλου. Ταυτόχρονα, η απουσία της δεν αφαιρεί την προσωπική διάσταση που θα πρόσθετε η προσθήκη της. Κατά συνέπεια, πριν την έναρξη οποιασδήποτε ερμηνευτικής ή άλλης μελέτης, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε:

α) τη διαφορά ή ταύτιση των δύο στίχων στις εκδόσεις της ΚΔ ώστε να επιλέξουμε το τελικό κείμενο και στίχο της μελέτης μας,

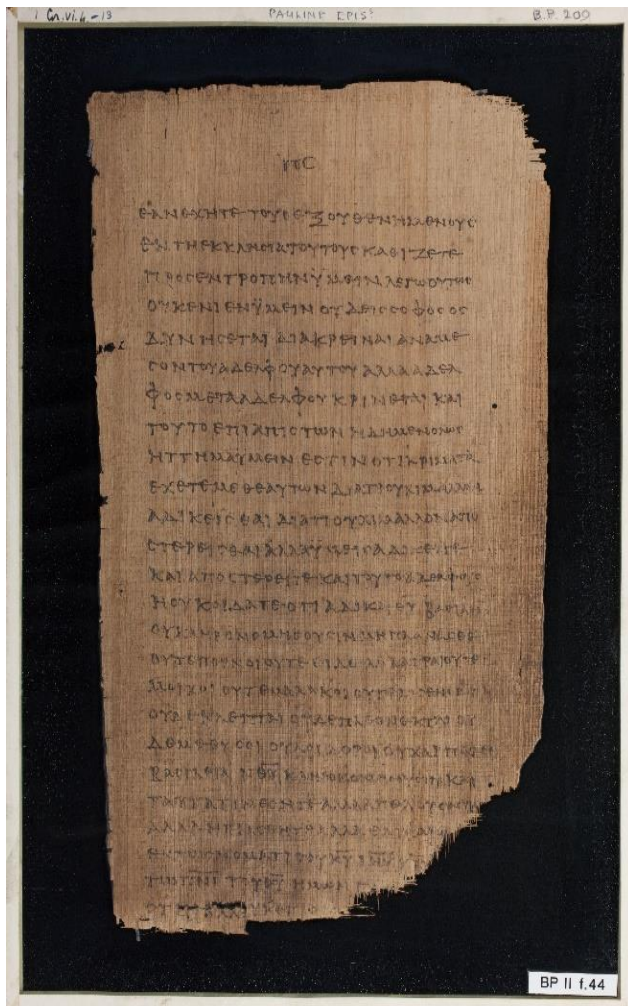
β) αν η φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἄλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» αποτελεί αυτοτελή πρόταση η οποία μπορεί να μελετηθεί αυτόνομα ή θα πρέπει να μελετηθεί ολόκληρος ο στίχος;

Για να δώσουμε απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα, ανατρέξαμε σε μελέτη των αρχαίων κωδίκων και των νεότερων εκδόσεων της ΚΔ, συνδυάζοντας και στοιχεία φιλολογικής μελέτης του κειμένου. Για τον εντοπισμό της πιστότερης έκδοσης πιστότερης έκδοσης στηριχτήκαμε στην εξέταση των χρονολογημένα παλαιότερων μέχρι στιγμής σχετικών αρχαιολογικών ευρημάτων, βάσει των οποίων έγινε και ο τελικός καθορισμός των επιλεγμένων κειμένων της ΚΔ.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήσαμε, ένα από τα πιο αρχαία πρωτότυπα του κειμένου της Α' προς Κορινθίους επιστολής είναι οι σωζόμενοι πάπυροι της έκδοσης P46. Η έκδοση αυτή χρονολογείται περί τον 2^ο αιώνα μ.Χ. και αποτελεί πιθανότατα την αρχαιότερη σωζόμενη σχεδόν ολοκληρωμένη έκδοση της επιστολής του Παύλου. Παρότι οι εν λόγω πάπυροι είναι γνωστοί και ως πάπυροι του Chester Beatty, μερικοί βρίσκονται στη βιβλιοθήκη του Chester Beatty και μερικοί στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης⁶⁴. Όπως παρατηρούμε στις εικόνες 1 και 2, το σωζόμενο

⁶⁴ *Chester Beatty Digital Collection*, Pauline Epistles: 1 Corinthians 6.4-12; 6.13-7.3. Ανάκτηση από https://viewer.cbl.ie/viewer/object/BP_II_f_44/1/ (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης: 15.12.2021).

κείμενο είναι ευκρινές στο στίχο 6,23 αλλά στο στίχο 6,12 δεν είναι πλήρως αναγνώσιμο. Δεδομένου του παραπάνω προβλήματος, το εν λόγω τεκμήριο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση του κειμένου στο στίχο 10,23 αλλά δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην μελέτη μας εξ ολοκλήρου και για το στίχο 6,12.

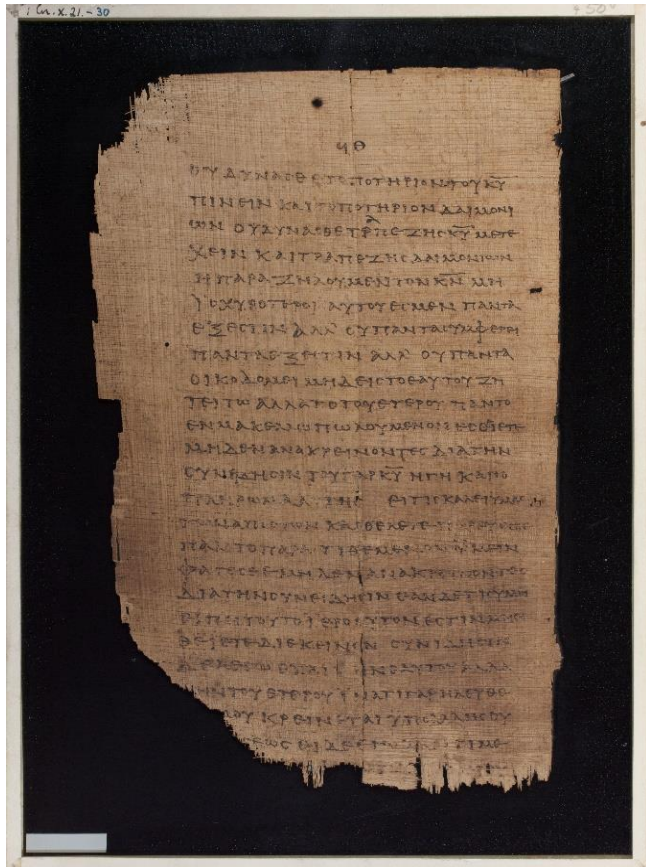

Εικόνα 1 Πάπυρος Chester Beatty, Α΄ Κορ. 6,12

CHESTER BEATTY DIGITAL COLLECTION, *Pauline Epistles: 1 Corinthians 6.4-12; 6.13-7.3.*

Ανάκτηση από

https://viewer.cbl.ie/viewer/object/BP_II_f_44/1/ (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.12.2021).

Εικόνα 2 Πάπυρος Chester Beatty, Α΄ Κορ. 10,23

CHESTER BEATTY DIGITAL COLLECTION, Pauline Epistles: 1 Corinthians 6.4-12; 6.13-7.3.

Ανάκτηση από

https://viewer.cbl.ie/viewer/object/BP_I_I_f_44/1/ (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.12.2021)

Μεταγενέστερα ευρήματα, αποτελούν οι Αλεξανδρινός⁶⁵ και Σιναϊτικός⁶⁶ κώδικες καθώς και ο κώδικας του Βατικανού⁶⁷ οι οποίοι χρονολογούνται περί τον 4^ο αι. μ.Χ. Μελετώντας τους τρεις κώδικες στο στίχο 6,12 (εικόνες 3, 4, 5), παρατηρούμε ότι οι τρεις κώδικες συμφωνούν στις λέξεις που περιλαμβάνουν με τον Σιναϊτικό κώδικα να περιλαμβάνει ένα τελικό -ν στη λέξη «ἔξῃστι». Η προσθήκη του τελικού -ν, δεν φαίνεται να έχει κάποια ερμηνευτική επίδραση καθώς σύμφωνα με τους Πατάκη & Τερζάκη⁶⁸ το ρήμα είναι το ίδιο είτε με το τελικό -ν είτε χωρίς το τελικό -ν. Συνεπώς, θεωρούμε ότι τρεις κώδικες ταυτίζονται στο στίχο 6,12, γεγονός που μας δίνει τη

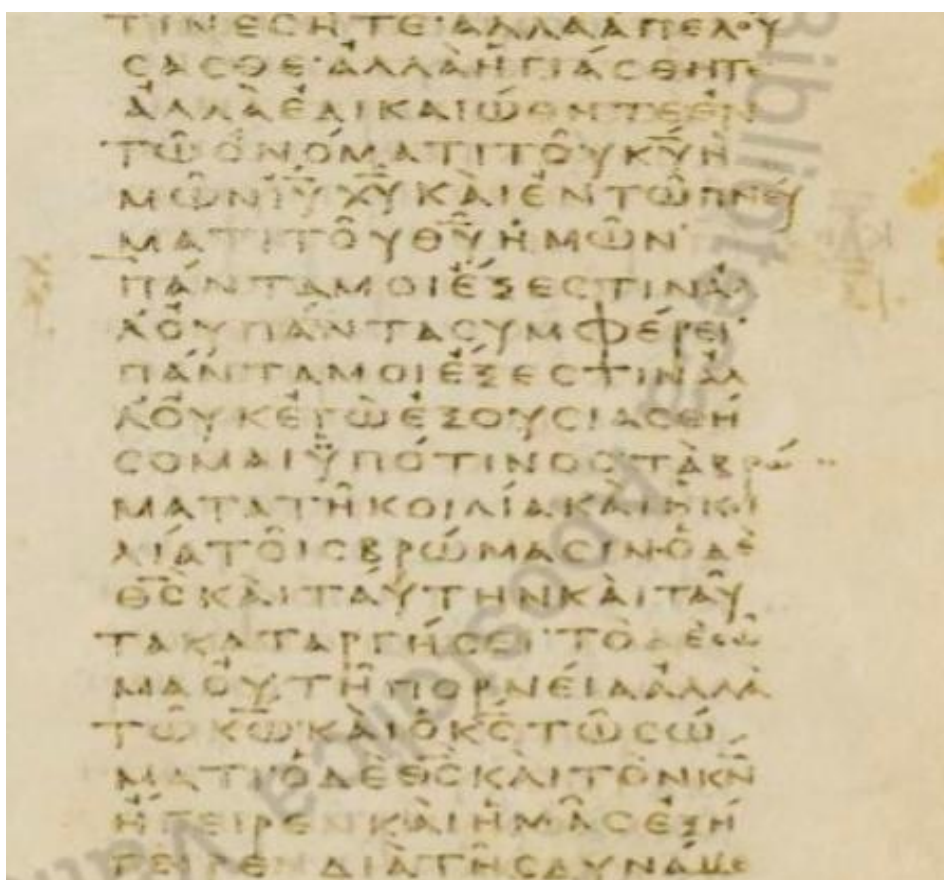
⁶⁵ Facsimile of the Codex Alexandrinus: New Testament and Clementine Epistles. 1879.

⁶⁶ Σιναϊτικός Κώδικας, ηλ.διευθ.: Βρετανική Βιβλιοθήκη Ανάκτηση από <http://www.codexsinaiticus.org/en/manuscript.aspx?book=38&chapter=6&lid=en&side=r&verse=18&zoomSlider=0> (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης: 15.04.2019).

⁶⁷ Vatican Library, Manuscript - Vat.gr.1209Q p.1461-1477 Ad Corinthios I. Ανάκτηση από https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.1209 (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης: 10.11.2020).

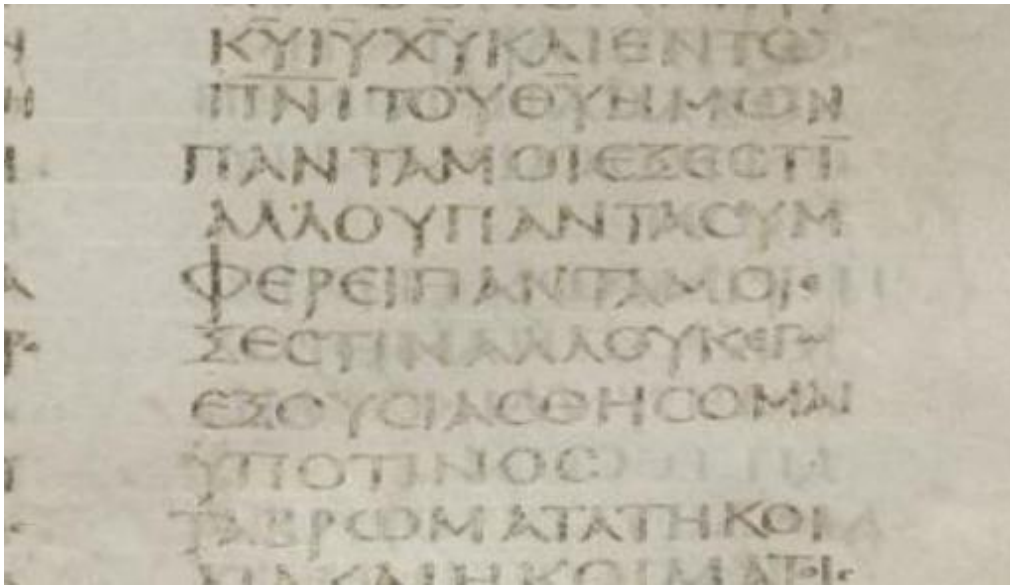
⁶⁸ Σ. Πατάκης-Ν. Τζιράκης, Λεξικό Ρημάτων Αρχαίας Ελληνικής Ομαλών και Ανωμάτων, Αθήνα 1984.

δυνατότητα να μελετήσουμε τη συγκεκριμένη φράση του Παύλου, χωρίς να έχουμε περιορισμό σε ποιον από τους τρεις κώδικες θα στηρίζονται τα προς μελέτη τεκμήρια.

Εικόνα 3 Κώδικας Βατικανού, Α Κορ. 6,12

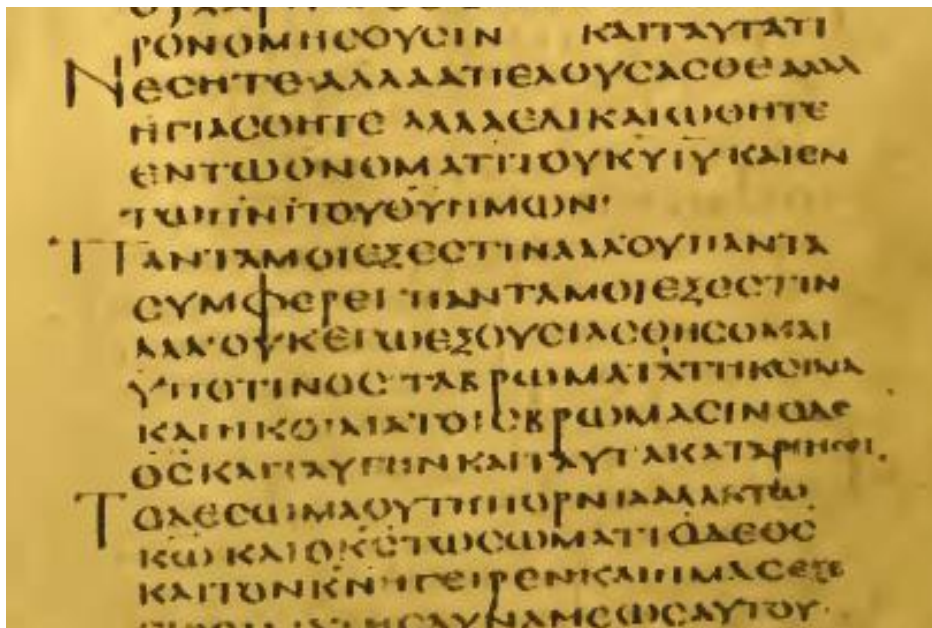
VATICAN LIBRARY, *Manuscript - Vat.gr.1209Q p.1461-1477 Ad Corinthios I*. Ανάκτηση από https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.1209 (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 10.11.2020). σ.1465

Εικόνα 4 Σιναϊτικός κώδικας, Α΄ Κορ. 6,12

Σιναϊτικός Κώδικας. Βρετανική Βιβλιοθήκη Ανάκτηση από

<http://www.codexsinaiticus.org/en/manuscript.aspx?book=38&chapter=6&lid=en&side=r&vse=12&zoomSlider=0> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.04.2019)

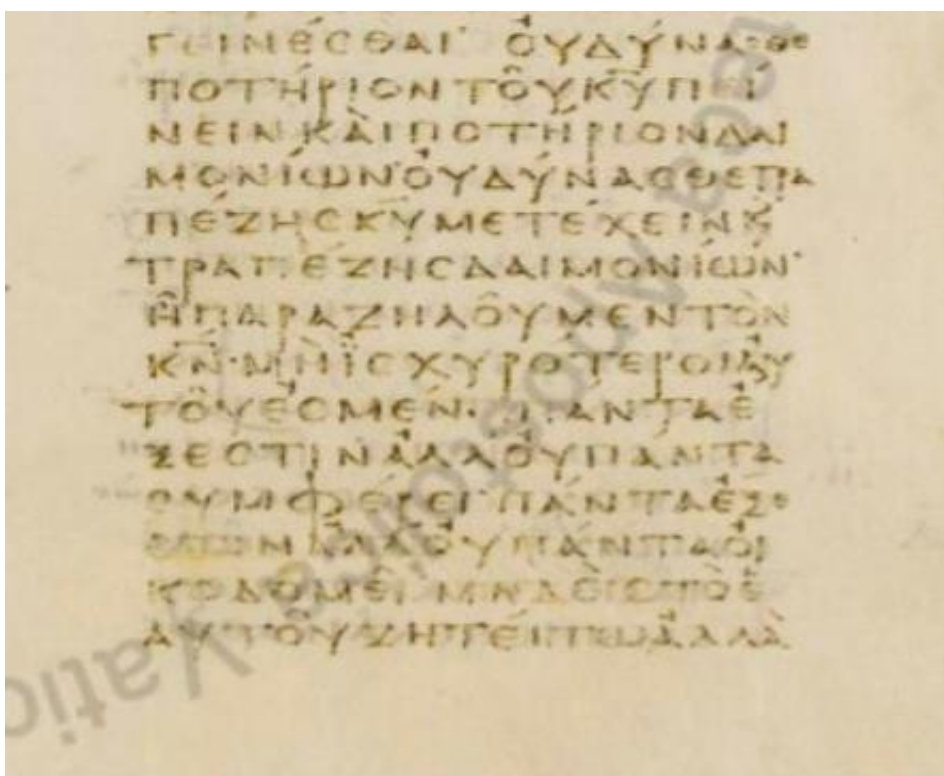

Εικόνα 5 Αλεξανδρινός κώδικας, Α΄ Κορ. 6,12

Facsimile of the Codex Alexandrinus: New Testament and Clementine Epistles. : British Museum, 1879

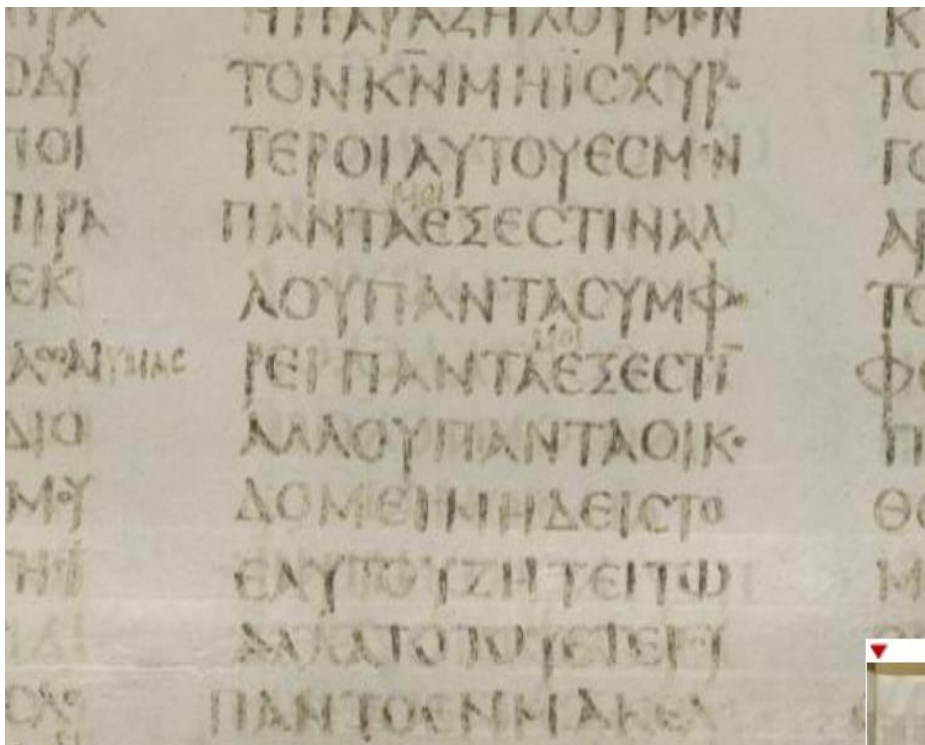
Στο στίχο 10,23 παρατηρούμε ότι ενώ στους κώδικες του Βατικανού (εικ.6) και τον Αλεξανδρινό (εικ.8) απουσιάζει η λέξη «μοι», στο Σιναϊτικό κώδικα (όπως αυτός σώζεται στο βρετανικό μουσείο) (εικ.7) η λέξη «μοι» προτείνεται ως προσθήκη παραληφθείσας λέξης. Σχετικά με αυτή την παρατήρηση, μπορούμε να σχολιάσουμε ότι:

1. στο τεκμήριο που μελετήσαμε, ο κώδικας αποτελεί μείγμα τεσσάρων αντιγραφών των γραφών, χωρίς να έχουμε στοιχεία σε πόσους αντιγραφείς υπήρχε ή απουσίαζε, ώστε να λάβουμε σίγουρη απόφαση για την ύπαρξή της.
2. ο καθηγητής Tischendorf, ο οποίος ανακάλυψε τον Σιναϊτικό κώδικα, στην έκδοσή της Καινής Διαθήκης που πραγματοποίησε στηριζόμενος στα ευρήματά του δεν περιλαμβάνει την λέξη «μοι» στο στίχο 10.23⁶⁹.

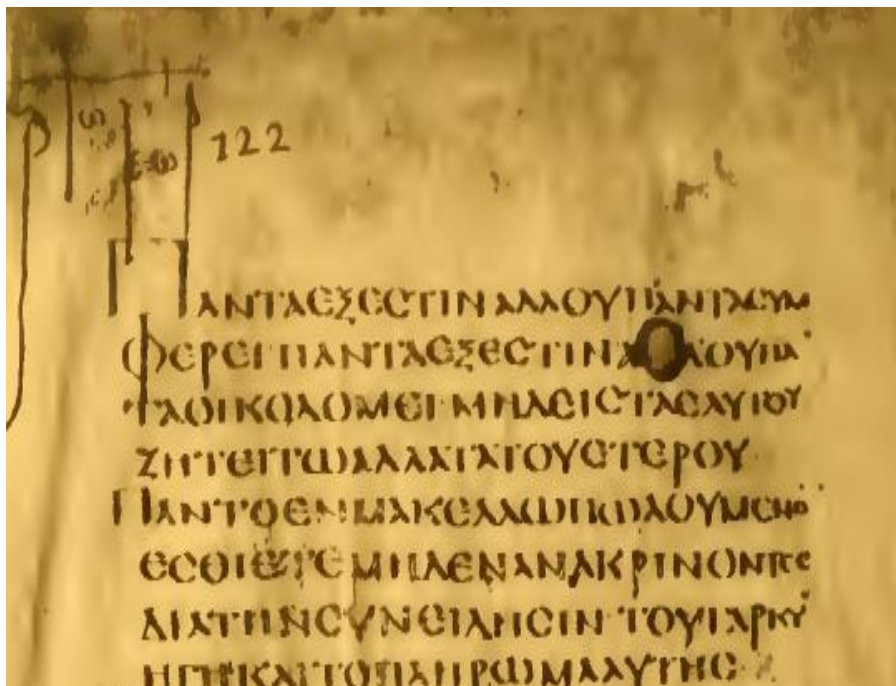
Εικόνα 6 Κώδικας Βατικανού, 10.23 (οπ.αν., σ. 1469)

⁶⁹ Tischendorf, οπ.αν.

Εικόνα 7 Σιναϊτικός Κώδικας, 10,23

Σιναϊτικός Κώδικας. Βρετανική Βιβλιοθήκη Ανάκτηση από <http://www.codexsinaiticus.org/en/manuscript.aspx?book=38&chapter=6&lid=en&side=r&verse=23&zoomSlider=0> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.04.2019)

Εικόνα 8 Αλεξανδρινός Κώδικας, 10,23Σ 197 (απ.αν., σ. 122)

Σε πιο σύγχρονες εκδόσεις της ΚΔ, τόσο από τους πρώτους αιώνες της τυπογραφίας, όπως η έκδοση *Textus Receptus* του *Stephanus* του 1550μ.χ.⁷⁰ όσο και πιο σύγχρονες όπως του Πατριαρχείου το 1904⁷¹, φαίνεται ότι η προσθήκη της λέξης «μοι» στο στίχο 10.23, έχει υιοθετηθεί Από την άλλη πλευρά, παρατηρούμε ότι αρκετές έγκριτες εκδόσεις όπως του *Tischendorf* 1878⁷², των *Westcott-Hort*⁷³ αλλά και μεταγενέστερες όπως των *Nestle-Asland*⁷⁴ δεν περιλαμβάνουν αυτή την προσθήκη. Καθώς όμως οι εν λόγω εκδόσεις είναι μετεγγραφές των αρχαίων κωδίκων, συνήθως αυτή η διαφορά οφείλεται στη διαφορετική πηγή της κάθε έκδοσης. Συνοψίζοντας τα παραπάνω ευρήματα, παρατηρούμε ότι στο στίχο 6,12 συμφωνούν όλοι οι κώδικες ενώ στο στίχο 10,23 συμφωνούν τουλάχιστον οι 3 από τους τέσσερις αρχαίους κώδικες, με τον τέταρτο κώδικα να προτείνει την προσθήκη της λέξης «μοι» ως παραληφθείσα φράση.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, δεδομένου ότι η πλειονότητα των αρχαιότερων τεκμηρίων αλλά και αρκετές σύγχρονες έγκυρες κριτικές και μη εκδόσεις συμφωνούν μεταξύ τους, θεωρούμε ότι η φράση «πάντα μοι έξεστιν αλλά ου πάντα συμφέρει» στο στίχο 6,12, είναι διαφορετική από το στίχο 10,23 όντας «πάντα έξεστιν αλλά ου πάντα συμφέρει». Η διαφορά ύπαρξης ή μη της προσωπικής αντωνυμίας λέξης «μοι» ανάμεσα στους δύο στίχους, παρότι ερμηνευτικά εμπεριέχει αρκετά κοινά σημεία, κατά την προσωπική μας άποψη προσδίδει στη φράση διαφορετικό ερμηνευτικό βάθος και διάσταση. Συνεπώς, η εργασία πραγματοποιήθηκε στηριζόμενη στη συνθήκη ότι οι δύο φράσεις, παρότι έχουν αρκετά κοινά σημεία, είναι διαφορετικές και κατά συνέπεια έγινε μελέτη του στίχου 6,12.

2.3 Η χρήση των σημείων στίξης της φράσης στην ΚΔ

Ένα επιπλέον ζήτημα στον εντοπισμό της φράσης στα κείμενα της Καινής Διαθήκης σχετίζεται με το γεγονός ότι στη γραφή των πρώτων αιώνων η γραφή ήταν συνεχής και δε χρησιμοποιούνταν σημεία στίξης (βλ. εικ.1-8). Επομένως οι φράσεις

⁷⁰ *Stephanus*, οπ.αν.

⁷¹ *Αντωνιάδης*, οπ.αν.

⁷² *Tischendorf*, οπ.αν.

⁷³ *Westcott/Hort*, οπ.αν.

⁷⁴ *Nestle/Asland*, οπ.αν.

μπορούσαν να έχουν δική τους αυτόνομη θέση αλλά και να ήταν συνδεδεμένες με τις φράσεις οι οποίες βρίσκονταν πριν ή/και μετά από αυτές. Κατά το χωρισμό των κειμένων της Καινής Διαθήκης σε κεφάλαια και στίχους και την προσθήκη σημείων στίξης, ο στίχος 6,12 «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.*» άρχισε στις διάφορες εκδόσεις της ΚΔ να γράφεται με χρήση ή απουσία διαφορετικών σημείων στίξης όπως το κόμα ή την άνω τελεία. Ενδεικτικά, αναφέρουμε μερικές εκδόσεις στο στίχο Α΄ Κορ. 6,12:

STR, BEZA , T8, PT

Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

WH

Πάντα μοι ἔξεστιν· ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Πάντα μοι ἔξεστιν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

NA28

Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι ο διαχωρισμός της φράσης του Απόστολου Παύλου «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» από τον υπόλοιπο στίχο, αλλά και η ακριβής στίξη της πρότασης, χρίζει ιδιαίτερης μελέτης. Για να μπορέσουμε να καταλήξουμε στο διαχωρισμό της ως αυτόνομης πρότασης-φράσης, στηριχτήκαμε στη φιλολογική ανάλυση της φράσης. Στα περισσότερα μεταφραστικά κι ερμηνευτικά έργα η ανάλυση αυτή για την επιλογή του κειμένου μελέτης δε φαίνεται να έχει μεγάλη ιδιαίτερη βαρύτητα, αλλά για την εργασία μας έχει καθοριστικό ρόλο καθώς αποτελεί τη βασική συνθήκη διαχωρισμού της φράσης.

Μελετώντας συντακτικά το κείμενο τη φράσης σύμφωνα με το συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας του Μουμιτζάκη⁷⁵, παρατηρούμε ότι ο στίχος αποτελεί

⁷⁵ Α. Μουμιτζάκης, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α΄-Β΄-Γ΄ Λυκείου. , Αθήνα ²⁰⁰⁷2007.

μία περίοδο η οποία έχει δύο ημιπεριόδους. Ως ημιπεριόδοι, νοούνται δύο ή περισσότερες προτάσεις οι οποίες συνδέονται μεταξύ σε μία ενότητα και όλες μαζί έχουν σχετική νοηματική σύνδεση και ταυτόχρονα μερική νοηματική αυτοτέλεια, αλλά αποτελούν μέρος ενός συνολικότερου νοήματος⁷⁶. Οι ημιπεριόδοι καταλήγουν σε άνω τελεία ή βρίσκονται μεταξύ άνω τελειών ή άνω τελείας και τελείας⁷⁷. Στο στίχο 6.12, παρατηρούμε ότι η πρώτη ημιπερίοδος είναι από την αρχή του στίχου μέχρι τη λέξη «*συμφέρει*» και η δεύτερη το υπόλοιπο του στίχου. Η κάθε ημιπερίοδος περιλαμβάνει δύο κύριες προτάσεις (μία καταφατική και μία αρνητική) οι οποίες έχουν νοηματική σύνδεση/συσχέτιση, σχετική αυτοτέλεια, και η μία συμπληρώνει την άλλη. Συνεπώς, η χρήση της άνω τελείας μετά την πρώτη ημιπερίοδο (στη λέξη «*έξεστιν*») θεωρούμε ότι είναι ορθή και απαραίτητη συντακτικά αλλά και νοηματικά.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, στις διάφορες εκδόσεις της ΚΔ, πριν τη λέξη «*αλλ'*» χρησιμοποιείται το κόμμα (,) ή η άνω τελεία (·). Στην νεοελληνική γλώσσα, η άνω τελεία χρησιμοποιείται για το διαχωρισμό δύο ημιπεριόδων όταν δεν υπάρχει παρατακτική σύνδεση με αντιθετικό σύνδεσμο (όπως στη μελετώμενη φράση)⁷⁸. Από την άλλη, η χρήση του κόμμα είναι από τις πλέον πολύπλοκες συντακτικά. Οι συντακτικοί κανόνες χρήσης του δεν είναι απόλυτοι, ενώ ταυτόχρονα αρκετές φορές εναπόκειται και στο συγγραφικό ύφος του συγγραφέα στον τρόπο που το χρησιμοποιεί⁸⁰. Με βάση τους συντακτικούς κανόνες, σε μία περίοδο/ημιπερίοδο, το κόμμα χρησιμοποιείται πριν τον αντιθετικό σύνδεσμο «*αλλά*» όταν οι συνδεόμενες προτάσεις είναι ισοδύναμες συντακτικά (παρατακτική σύνδεση) προκειμένου να τονιστεί η ισχυρή αντίθεση μεταξύ των συνδεόμενων προτάσεων, ενώ παραλείπεται όταν η αντίθεση των δύο προτάσεων σχετίζεται με ένα κοινό μέρος των προτάσεων⁸¹. Στο στίχο 6,12 στην πρώτη ημιπερίοδο, θεωρούμε ότι η αντίθεση αφορά το χαρακτηρισμό της λέξης «*πάντα*» (το αντικείμενο και στις δύο προτάσεις), και όχι συνολικά τις δύο προτάσεις. Επομένως, το κόμμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή να παραληφθεί χωρίς να επηρεάζεται το νόημα της πρότασης.

⁷⁶ Αυτόθι, σ.σ. 11-12.

⁷⁷ Αυτόθι, σ. 11.

⁷⁸ Α. Ιωαννίδης, Τα σημεία στίξης, Νεοελληνική Γλώσσα/Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου. 2018, σ.σ. 8-9.

⁷⁹ Μουμτζάκης, οπ.αν, σ. 131.

⁸⁰ Α. Γιαβρής, Η στίξη στον Γραπτό Λόγο: Πώς επηρεάζουν τα σημεία στίξης το νόημα και την επικοινωνία. επανέκδοση 2013, σ.σ. 123-124.

⁸¹ Διοργανική Επιτροπή Ε.Ε., Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων. , Βρυξέλες 2011, σ.σ. 155-157.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι η χρησιμοποίηση του κόμμα προσδίδει πιο γλαφυρό ύφος στα γραφόμενα του Παύλου κάνοντάς το πιο εύκολα κατανοητό, αλλά η παράλειψή του δεν αφαιρεί κάτι από την τελική ερμηνεία της ημιπεριόδου. Συνεπώς, στα πλαίσια της εργασίας μας θεωρούμε ότι συντακτικά το κόμμα μπορεί να παραληφθεί ή να χρησιμοποιηθεί χωρίς σημαντική επίδραση την ερμηνεία της φράσης.

2.4 Σύνοψη κεφαλαίου

Σύμφωνα με τη φιλολογική-συντακτική ανάλυση που πραγματοποιήσαμε, θεωρούμε ότι ο στίχος «Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.» χωρίζεται με άνω τελεία σε δύο νοηματικά συνδεδεμένες φράσεις του Απόστολου Παύλου:

«Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.»

και

«πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.»

Συνεπώς μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η χρήση του κόμμα πριν το «*ἀλλ'*» δεν επηρεάζει την επιλογή των μελετώμενων κειμένων, αν και θα ήταν προτιμότερη η επιλογή ενός κειμένου ΚΔ το οποίο δε θα έκανε χρήση του.

Συνοψίζοντας, , στην ερμηνευτική μας προσέγγιση και κριτική εξέταση των ερμηνευτικών έργων, επιλέχτηκε το κείμενο της πλέον ενημερωμένης κριτικής έκδοσης των Nestle-Asland (έκδοση 28η)⁸², στην οποία το κείμενο στον στίχο 6,12 έχει ως εξής:

NA28, Α΄ Κορ. 6,12

Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

⁸² Nestle/Asland, οπ.αν.

Ως ερμηνευτικά κείμενα Πατέρων και σύγχρονων μελετητών αξιοποιήθηκαν όσα κείμενα μελετούσαν τη φράση ως περίοδο του λόγου σύμφωνα με την φιλολογική και συντακτική ανάλυση που προαναφέρθηκε και στα οποία μπορέσαμε να αποκτήσουμε πρόσβαση. Έγινε προσπάθεια να αξιοποιηθούν κυρίως πρωτότυπα ερμηνευτικά έργα (υπό την έννοια της ερμηνείας όπως ορίστηκε στην εργασία μας). Μελέτες οι οποίες στηρίζονται στην κριτική επισκόπηση κι εξέταση πρωτότυπων ερμηνευτικών έργων αξιοποιήθηκαν μόνο στην κριτική ερμηνευτική μας ανάλυση των Πατερικών και σύγχρονων κειμένων, προκειμένου να εμπλουτίσουμε τις εξεταζόμενες διαστάσεις του θέματος

Στις ερμηνευτικές μελέτες που αξιοποιήσαμε στην έρευνά μας, παρατηρήσαμε ότι αυτές πραγματοποιήθηκαν βάσει εκδόσεων της ΚΔ οι οποίες ήταν κυρίως στα Ελληνικά και τα Αγγλικά. Παρότι η ερμηνευτική μας προσέγγιση θα γίνει επί της Ελληνικής έκδοσης στην κοινή ελληνιστική γλώσσα, η οποία είναι και η αρχική γλώσσα γραφής της ΚΔ, η γλωσσική ποικιλία των εκδόσεων μελέτης των τεκμηρίων μας, δημιούργησε την ανάγκη εντοπισμού και αναφοράς πιθανών μεταξύ τους διαφορών. Έτσι, στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε ορισμένα θέματα τα οποία άπτονται της μετάφρασης των κειμένων, ενώ θα πραγματοποιήσουμε και τη δική μας πρωτογενή φιλολογική προσέγγιση της φράσης στα πλαίσια της οποίας θα εξετάσουμε και τη συνάφεια της φράσης με τις επιστολές του απ. Παύλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΦΡΑΣΗΣ

Στις ερμηνευτικές προσεγγίσεις που μελετήσαμε, παρατηρήσαμε ότι αρκετές από η συντριπτική πλειοψηφία τους πραγματοποιήθηκε βάσει εκδόσεων τη ΚΔ οι οποίες ήταν κυρίως στα Ελληνικά και τα Αγγλικά. Η παρατήρηση αυτή μας οδηγεί στην ανάγκη εξέτασης ορισμένων μεταφραστικών προβληματισμών οι οποίοι θα υποστηρίξουν στη συνέχεια την κριτική αποτίμηση των εν λόγω έργων.

3.1 Μεταφραστικοί προβληματισμοί επί της φράσης «Πάντα μοι ἔξεστιν ἄλλ’ οὐ πάντα συμφέρει» (Α΄ Κορ. 6,12)

3.1.1 Αγγλική Γλώσσα

Στην Αγγλική γλώσσα, παρατηρούμε ότι η φράση, αποδίδεται με διάφορους συντακτικούς ή/και εκφραστικούς τρόπους και λεξικολογικές αποδόσεις. Στη συνέχεια, αναφέρουμε τη μελετώμενη φράση (Α΄ Κορ. 6,12) σε ορισμένες εκδόσεις οι οποίες θεωρούμε ότι εκφράζουν τις περισσότερες αποδόσεις που εντοπίσαμε να χρησιμοποιούνται από τους σύγχρονους μελετητές.

NIV84

*“Everything is **permissible** for me” -but not everything is **beneficial**.*

NIV11

*“I have the right to do anything,” you say--but not everything is **beneficial**.*

ESV

*“All things are **lawful** for me,” but not all things are **helpful**.*

KJV

*All things are **lawful** unto me, but all things are not **expedient**:*

NKJV

*All things are **lawful** for me, but all things are not **helpful**.*

NASB

*All things are **permitted** for me, but not all things are of **benefit**.*

ISV

*Everything is **permissible** for me, but not everything is **helpful**.*

LSV

*All things are **lawful** to me, but all things are not **profitable**;*

NET

*"All things are **lawful** for me"--but not everything is **beneficial**.*

NRSV

*"All things are **lawful** for me," but not all things are **beneficial**.*

WEB

*"All things are **lawful** for me," but not all things are **expedient**.*

Από τις παραπάνω αναφορές παρατηρούμε ότι:

- 1) Η φράση «πάντα μοι έξεστιν» εμφανίζεται άλλοτε ως λόγια κάποιων άλλων και άλλοτε ως λόγια του ίδιου του απ. Παύλου.
- 2) Η λέξη «έξεστιν» μεταφράζεται άλλοτε ως **lawful** και άλλοτε ως **permitted/permissible** ή «have the right».
- 3) Η λέξη «συμφέρει» μεταφράζεται άλλοτε ως **expedient**, και άλλοτε ως **profit/profitable** ή **beneficial** ή **helpful**

Η επίδραση των παραπάνω διαφορών στις ερμηνευτικές αποδόσεις των σύγχρονων μελετητών θα πραγματοποιηθεί σε επόμενο κεφάλαιο, σε όποιον μελετητή

κρίνεται αναγκαίο, με σχετικές αναφορές. Θεωρούμε ότι στο παρόν σημείο, περαιτέρω ερμηνευτική έρευνα ξεφεύγει από το σκοπό της μελέτης μας, ο οποίος είναι η ερμηνευτική απόδοση της ελληνικής έκδοσης της ΚΔ.

3.1.2 Ελληνική Γλώσσα

Στην Ελληνική γλώσσα στις διάφορες εκδόσεις της ΚΔ στην κοινή ελληνιστική, παρατηρούμε ότι η φράση αποδίδεται με διαφορές μόνο ως προς τη στίξη. Ενδεικτικά αναφέρουμε (Α΄ Κορ. 6,12):

STR	(1550)	πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει·
BEZA	(1598)	Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει·
T8	(1872)	Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.
WH	(1885)	Πάντα μοι ἔξεστιν· ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.
PT	(1904)	Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει·
NA28	(2012)	Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει·

Στις νεότερες μορφές της Ελληνικής γλώσσας, όμως η απόδοση διαφέρει και λεξικολογικά, αλλά και μεταφραστικά. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη φράση στο στίχο Α΄ Κορ. 6,12 σε μερικές εκδόσεις στις οποίες θα αξιοποιήσουμε και στην συνέχεια της εργασίας μας.

MNB	(1850)	Πάντα είναι εις την εξουσίαν μου, πλην πάντα δεν συμφέρουσι·
HBSF-95	(1995)	Όλα είναι στην εξουσία μου, όμως όλα δεν συμφέρουν·
NTAD	(1995)	Όλα μου επιτρέπονται να τα κάνω αλλά όμως δεν είναι όλα προς το συμφέρον μου.
TGV	(1997)	Μερικοί από εσάς λένε: «Όλα μου επιτρέπονται». Σωστά· όλα όμως δεν είναι προς το συμφέρον.
NTKSK	(2013)	Όλα μου επιτρέπονται, αλλά όλα δε συμφέρουν·

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήσαμε, όλες οι ερμηνευτικές μελέτες οι οποίες βασίζονται στα ελληνικά κείμενα αξιοποιούν τις εκδόσεις στην κοινή ελληνιστική. Συνεπώς, οι διαφορές που εντοπίζονται στις νεότερες μορφές της ελληνικής γλώσσας δεν επηρεάζουν τη μελέτη μας. Θεωρούμε ότι, στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, δε χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση του εν λόγω θέματος, εκτός από περιπτώσεις οι οποίες, σύμφωνα με τις ερμηνευτικές θεωρήσεις της εργασίας, αποτυπώνουν ερμηνευτικές θέσεις του μεταφραστή, και οι οποίες θα αξιοποιηθούν αναλόγως στα αντίστοιχα σημεία της εργασίας.

3.2 Φιλολογική προσέγγιση της φράσης

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η φράση χωρίζεται σε δύο ημιπεριόδους οι οποίες συνδέονται με τον αντιθετικό σύνδεσμο «αλλά» και με κόμμα πριν τον σύνδεσμο για να δηλωθεί η αντίθεση των προτάσεων συνολικά και όχι σε ένα μέρος της πρότασης. Στην πρώτη πρόταση, «*Πάντα μοι ἔξεστιν*», ρήμα είναι το «*ἔξεστιν*» το οποίο είναι απρόσωπο και ως υποκείμενο έχει τη δοτική προσωπική «*μοι*» από το «*εγώ*», ενώ αντικείμενο νοείται (και παραλείπεται) το «*ποιεῖν*» το οποίο με τη σειρά του έχει ως αντικείμενο το «*πάντα*» και υποκείμενο το «*μοι*». Όμοια σύνταξη έχει και η δεύτερη πρόταση, «*ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*», όπου ρήμα είναι το «*συμφέρει*» με υποκείμενο το «*μοι*» και αντικείμενο το νοούμενο «*ποιεῖν*» του οποίου αντικείμενο είναι το «*πάντα*». Εδώ υπάρχει και το αρνητικό επίρρημα «*οὐ*» το οποίο προσδίδει αρνητική σημασία στην πρόταση.

Από τη συντακτική ανάλυση των προτάσεων, παρατηρούμε ότι στην ερμηνευτική μας προσπάθεια είναι κομβικής σημασίας τόσο το νόημα των λέξεων «*ἔξεστιν*», «*μοι*», «*ποιεῖν*», «*πάντα*» «*συμφέρει*» που χρησιμοποιεί ο Απόστολος Παύλος, όσο και η ρητορική χρήση των συγκεκριμένων φράσεων.

Στην ελληνική γλώσσα το *εγώ* αποδίδει νοηματικά την προσωπική αναφορά στο άτομο, αλλά μπορεί να χρησιμοποιείται και απρόσωπα ως γενική αναφορά, προκειμένου να δοθεί πιο οικείος τόπος στα γραφόμενα. Το θέμα αυτό, όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί ένα θέμα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους μελετητές. Η προσωπική μας θέση στο συγκεκριμένο θέμα, εμπεριέχει και τη διάσταση που αναφέρει ο ο B.Dodd τη

μελέτη του «*Paul's Paradigmatic 'I', Personal Example as Literary Strategy*»⁸³, ο Παύλος χρησιμοποιεί αυτή τη ρητορική τεχνική σε διάφορα σημεία της επιστολής με σκοπό αφενός να δώσει πιο προσωπικό ύφος στα λεγόμενά του και να αποφύγει το αυστηρά συμβουλευτικό ύφος. Με αυτό τον τρόπο ο Παύλος φαίνεται ότι χρησιμοποιεί «*μοι*» κυρίως με τη γενική απρόσωπη έννοια του «εγώ» και όχι με αυστηρή προσωπική αναφορά στο πρόσωπό του. Θεωρούμε ότι αυτή η προσέγγιση δεν αναιρεί τις υπόλοιπες θεωρήσεις άλλων μελετητών⁸⁴ για την ύπαρξη ή μη της φράσης ως σλόγκαν ή στάσης ζωής κάποιων στην Κόρινθο, καθώς κατά την προσωπική μας άποψη μπορούν να συνυπάρξουν και οι δύο διαστάσεις στην ελληνική γλώσσα κι έκφραση.

Οι λέξεις «*ποιείν*» (κάνω, πραγματοποιώ) και «*πάντα*» (όλα) δε φαίνεται να έχουν κάποια διαφορετική λεξικολογική απόδοση στη μελετώμενη φράση. Η θεολογική νοηματική τους όμως απόδοση έχει άμεση σχέση με το νόημα των λέξεων «*έξεστιν*» και «*συμφέρει*» οι οποίες είναι και οι καθοριστικές για το τελικό νοούμενο από τις λέξη «*πάντα*» και «*ποιείν*». Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η ερμηνεία των λέξεων «*έξεστιν*» και «*συμφέρει*» είναι καθοριστική στην ερμηνεία της φράσης καθώς αυτές είναι που θα αποδώσουν και το τελικό νόημα στις υπόλοιπες λέξεις αλλά και συνολικά στη φράση.

Η λέξη «έξεστιν»

Σύμφωνα με το λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας του Σταματάκου⁸⁵ σημαίνει επιτρέπεται, είναι επιτρεπόμενο ή είναι εις την εξουσία τινός. Σύμφωνα με το λεξικό των Liddell & Scott σημαίνει επιτρέπεται, είναι στην εξουσία ή/και ευχέρεια κάποιου, είναι δυνατό⁸⁶. Σύμφωνα με το Kittel's Theological Dictionary of the New Testament, η σημασία της λέξης σχετίζεται με την ελευθερία της πράξης όταν δεν υπάρχει κάποια περίπτωση ή άλλο εμπόδιο που να την περιορίζουν ή που δεν απαγορεύεται από κάποιο δικαστήριο ή ανώτερη αρχή⁸⁷. Στο ίδιο λεξικό, εξηγείται ότι στην Κ.Δ. κυρίως αναφέρεται στο νόμο ή τη θέληση του Θεού (όπως αυτός περιγράφεται στην ΠΔ), ενώ σημειώνεται ότι στην ΚΔ η έννοια του επιτρεπόμενου

⁸³ B. Dodd, *Paul's Paradigmatic 'I', Personal Example as Literary Strategy*. (Library of the new testament studies, Journal fro the study of the new testament supplement series 177), Sheffield 1999.

⁸⁴ J. Robinnson, *The Arument against Attributing Slogans in 1 Corithians.*, στο: J. Study Paul His Lett. 8, Nos 1-2 (2018), σ.147–166.

⁸⁵ *Σαματάκος*, οπ.αν, λήμμα έξεστι.

⁸⁶ H.G. Liddell-R. Scott, *Liddell-Scott* (9th ed.).pdf., New York 1996, λήμμα έξεστι.

⁸⁷ G. Kittel-G. Friedrich, *Theological Dictionary of the New Testament*. ^{Abridged} 1985, σ. 210.

έχει περισσότερο την έννοια της Θείας ευχαριστίας⁸⁸. Τη σύνδεση της σημασίας του *ἔξεστι* με το «επιτρέπεται» εκφράζει και ο A.Scouter στο «A pocket Lexicon to the Greek New Testament»⁸⁹, ενώ ο Lampe⁹⁰ στο «A Patristic Greek Lexicon» τη συνδέει και με το νόμιμο. Στο λεξικό ρημάτων αρχαίας ελληνικής ομαλών και ανωμάτων των Πατάκη και Τζιράκη, οι συγγραφείς, συμφωνώντας με τα παραπάνω, εξηγούν ότι το *ἔξεστι* (μοι) χρησιμοποιούνταν για να εκφράσει κάτι που μου επιτρέπεται από εξωτερικούς παράγοντες ή ότι δεν υπάρχει εμπόδιο από κάποιον άλλον, ενώ για να εκφραστεί η προσωπική δύναμη κάποιου ως δυνατότητα να κάνει κάτι χρησιμοποιούνταν το ρήμα *ἔνεστι* (μοι).⁹¹ Παρατηρούμε λοιπόν ότι η λέξη *ἔξεστι* έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής και η ερμηνεία της έχει άμεση σχέση με το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η χρήση της. Γιαυτό το λόγο προχωρήσαμε σε διερεύνηση της χρήσης της στην ΚΔ και μελέτη του περιεχομένου του κειμένου στο οποίο εντάσσεται ο στίχος.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 1, η λέξη *ἔξεστι*, χρησιμοποιείται σε διάφορες γραμματικές μορφές της **32** φορές στην Καινή διαθήκη (NA28):

Πίνακας 1. Χρήση τύπων τη λέξης "ἔξεστι" στην ΚΔ

Λέξη	Συχνότητα εμφάνισης	Στίχος (NA28)
<i>ἔξεστι</i> (ν)	29	Ματθ. 12,2´ 12,10´ 12,12´ 14,4´ 19,3´ 20,15´ 22,17´ 27,6
		Μαρκ 2,24´ 2,26´ 3,4´ 6,18´ 10,2´ 12,14
		Λουκ 6,2´ 6,4´ 6,9´ 14,3´ 20,22
		Ιω 5,10´ 18,31
		Πράξ. 8,37´ 16,21´ 21,37´ 22,25
		A´ Κορ 6,12 (δics)´ 10,23 (δics)
<i>ἔξδον</i>	3	Ματ. 12,4 , Πράξ. 2,29´ B´ Κορ. 12,4

Προκειμένου η ερμηνεία που θα αποδώσουμε στη λέξη *ἔξεστι* να είναι σύμφωνα με το πνεύμα χρήσης της στην ΚΔ, θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα στίχων όπου χρησιμοποιείται (πίνακας 2):

⁸⁸ Αυτόθι.

⁸⁹ A. Scouter, A Pocket Lexicon to the Greek New Testament. , Oxford 1917, σ. 87.

⁹⁰ G.W.H Lampe επιμ., A Patristic Greek Lexicon. , London 1961, λήμμα 'ἔξειμι'.

⁹¹ Πατάκης/Τζιράκης, οπ.αν, λήμμα ἔξεστι.

Πίνακας 2. Ενδεικτικές εννοιολογικές χρήσεις της λέξης "έξεστι" στην ΚΔ

Στίχος	Κείμενο (ΝΑ28)
Πραξ. 22,25	<i>ὡς δὲ προέτειναν αὐτὸν τοῖς ἰμαῖσιν, εἶπεν πρὸς τὸν ἐστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ Παῦλος· εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;</i>
Ματθ. 12,10	<i>καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χειρὰ ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.</i>
Πραξ. 2,29	<i>Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ ὅτι καὶ ἐτελεύτησεν καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης.</i>
Πραξ. 21,37	<i>Μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ· εἰ ἔξεστίν μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ; ὁ δὲ ἔφη· Ἑλληνιστὶ γινώσκεις;</i>
Β΄ Κορ. 12,4	<i>ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.</i>

Από τα παραπάνω παραδείγματα γίνεται αντιληπτό ότι στην ΚΔ η λέξη χρησιμοποιείται με ερμηνευτικό εύρος βάσει των λεξικολογικών ορισμών της. Από την ανάγνωση όλων των στίχων που αναφέρονται στον πίνακα 1, συμπεραίνουμε ότι στην ΚΔ το ρήμα χρησιμοποιείται για να δηλώσει το επιτρεπόμενο άλλοτε από τον κοσμικό νόμο, άλλοτε το νόμο του Θεού, άλλοτε τους ηθικούς νόμους και άλλοτε εννοώντας γενικά την άδεια από άλλο εμπόδιο ή άνθρωπο ή κατάσταση ή το Θεϊκό θέλημα σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία. Όπως παρατηρούμε στις Πράξεις στο στίχο 21,37 και στη Β΄ προς Κορινθίους επιστολή στον 12,4, το ίδιο συμβαίνει και με τον απ.Παύλο. Συνεπώς, για να μπορέσουμε να αποδώσουμε το νόημα της λέξης στη μελετώμενη φράση θα προσφύγουμε στο κείμενο της επιστολής στο οποίο εντάσσεται ο στίχος αναφοράς.

Στο Κεφάλαιο 6 της Α΄ Προς Κορινθίους και τους στίχους 1-11 της επιστολής ο Απόστολος εξηγεί την πνευματική διάσταση που έχει η αντιδικία και αλληλοκριτική μεταξύ των Χριστιανών για κοσμικά θέματα και με κοσμικά κριτήρια. Αντ' αυτού ο Απόστολος Παύλος τους παροτρύνει να αποφεύγουν την προσκόλληση σε αυτά και ενασχόληση κυρίως με πνευματικά θέματα σε μία χριστολογική, οντολογική και

σωτηριολογική οπτική σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία. Προς αυτή την κατεύθυνση συντείνουν και οι στίχοι 6,19- 6,10, όπου ο Απόστολος Παύλος δεν αναφέρει μόνο υλικά ή κοσμικά αμαρτήματα αλλά και πνευματικά όπως η αδικία και η ειδωλολατρία. Στο στίχο 6,11, αναφέρεται στη Χάρη που δόθηκε στον άνθρωπο μέσω της έλευσης του Χριστού, η οποία είχε απελευθερωτική δύναμη για όποιον επιλέξει κι ακολουθήσει την εν Χριστώ ζωή. Στη συνέχεια, κι ενώ παρεμβάλει το στίχο 6,12 όπου αναφέρεται η μελετώμενη λέξη «έξεστιν», στους στίχους 6,13-6,20 εξηγεί την επίδραση που μπορεί να έχει η γαστριμαργία και η πορνεία για το σώμα του ανθρώπου, και συνδέει το σώμα με το Άγιο Πνεύμα (Α΄ Κορ. 6,19) και τις πνευματικές συνέπειες που έχει η σωματική έκθεση σε αμαρτίες. Επομένως, από όσο μπορούμε να καταλάβουμε από τα συμφραζόμενα, ο Απόστολος Παύλος δεν προσδίδει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στο ποιος ή τι είναι αυτό που «επιτρέπει» στον άνθρωπο, αλλά μάλλον εννοεί γενικά ό,τι συνδέεται με τις κοσμικές ενέργειές μας, είτε αυτό είναι κοσμικός νόμος, κοινωνική συνήθεια ή άλλο πρόσωπο και καταστάσεις. Λαμβάνοντας υπόψη και τις ιδιαίτερες συνθήκες της εποχής στην Κόρινθο, θα μπορούσε κάποιος μελετητής να υποθέσει ότι εννοεί τις κοσμικές νομικές δεσμεύσεις ή τη γενικότερη κοινωνική κατάσταση ασυδοσίας που υπήρχε, αλλά όπως είδαμε παραπάνω δεν μπορούμε να κατευθυνθούμε σε μία μόνο ερμηνευτική κατεύθυνση γιατί αυτό θα περιόριζε την ευρύτητα των νοημάτων που ήθελε ο Απόστολος Παύλος να μεταδώσει.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η λέξη «έξεστιν» στη μελετώμενη φράση σημαίνει «επιτρέπεται» είτε από κοσμικό είτε από ηθικό, κοινωνικό ή θεϊκό κανόνα/νόμο, είτε από άλλο άνθρωπο και κατά συνέπεια «το δυνατόν» είναι δυνατό να το κάνω γιατί δεν περιορίζομαι από κανέναν ή οτιδήποτε.

Η λέξη «συμφέρει»

Σύμφωνα με το λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας του Σταματάκου⁹² αλλά και των Lidell & Scott⁹³, η λέξη συμφέρω μπορεί να έχει διάφορες σημασίες όπως φέρω μαζί με κάποιον, συλλέγω, συμφωνώ με κάποιον βοηθώ κάποιον υπομένω αλλά και είμαι ωφέλιμος, είμαι χρήσιμος, φέρω ωφέλεια σε κάποιον. Στην ΚΔ η λέξη

⁹² Σταματάκος, οπ.αν, λήμμα συμφέρω.

⁹³ Liddell/Scott, οπ.αν, λήμμα συμφέρω.

«συμφέρει» χρησιμοποιείται συνολικά 16 φορές είτε αυτούσια είτε ως «συμφέρει» (σε διάφορες κλίσεις) ή «συμφέρον» (Πίνακας 3):

Πίνακας 3. Χρήση των τύπων και παραγώγων της λέξης "συμφέρει" στην ΚΔ

Λέξη	Συχνότητα εμφάνισης	Στίχος (NA28)
συμφέρει	11	Ματθ. 5,29-5,30` 18,6` 19,10
		Ιω 11,50` 16,7` 18,14
		Α΄ Κορ. 6,12` 10,23
		Β΄ Κορ. 8,10` 2,1
συμφέρον	5	Πραξ. 20,20
		Α΄ Κορ. 7,35` 10,33` 12,7
		Εβρ. 12,10

Από τη μελέτη των παραπάνω στίχων (κι εξαιρώντας το στίχο μελέτης μας για προφανείς λόγους) παρατηρούμε ότι η λέξη χρησιμοποιείται με έχοντας τη σημασία του «φέρω ωφέλεια» ή «έχω ωφέλεια για κάποιον». Μάλιστα, κατά την ερμηνευτική προσέγγισή μας, σε καμία από τις παραπάνω αναφερόμενες δεν γίνεται χρήση της για να εννοηθεί υλιστική ωφέλεια - κέρδος. Ειδικά στους στίχους των ευαγγελίων, όπου τη χρησιμοποιεί ο ίδιος ο Χριστός στη διδασκαλία του, θεωρούμε ότι είναι έκδηλη η έκφραση ψυχικής, πνευματικής ωφέλειας σε μία χριστολογική, οντολογική και σωτηριολογική διάσταση. Συνεπώς, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι και στο στίχο μελέτης μας, ο Παύλος προφανώς χρησιμοποιεί τη λέξη «συμφέρει» προκειμένου να εκφράσει όλα εκείνα τα οποία είναι προς όφελος του ανθρώπου υπό την εσχατολογική, σωτηριολογική, οντολογική σημασία, έκφραση και κρίση τους εντός της χριστιανικής διδασκαλίας.

3.3 Συνάφεια της φράσης με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή και το έργο του Απόστολου Παύλου.

Στην Α΄ προς Κορινθίους ο Απόστολος Παύλος προσπαθεί να απαντήσει σε ερωτήματα των Κορινθίων σχετικά με διάφορα προβλήματα που υπήρχαν εντός της τοπικής εκκλησίας αλλά και να συμβουλέψει-καθοδηγήσει επί διαφόρων προβλημάτων και αναγκών της εκκλησίας για τα οποία πληροφορήθηκε σχετικά⁹⁴. Ο Απόστολος Παύλος στη συγκεκριμένη επιστολή δεν γράφει διατυπώνοντας κάποια νέα θεολογική θέση, αλλά περισσότερο προσπαθεί να εξηγήσει στους Κορίνθιους τη χριστιανική θεολογία του μέσω πρακτικών παραδειγμάτων. Εξασκεί δηλαδή ένα είδος εφαρμοσμένης, στην καθημερινότητα, θεολογίας⁹⁵. Στον στίχο που μελετάμε, ο Απόστολος ξεκινά με μία δηλωτική φράση σχετικά με το θέμα της διδασκαλίας του και στη συνέχεια μέσω της επεξήγησης που κάνει σχετικά με το θέμα της γαστριμαργίας και της πορνείας εκφράζει τη θεολογική θέση του, η οποία μπορεί ως τέτοια μπορεί να διακριθεί σε ανθρωπολογική, ηθική, εσχατολογική, και σωτηριολογική διάστασή⁹⁶.

Όπως αναφέρει και ο Σ.Αγουρίδης στο «Αποστόλου Παύλου πρώτη προς Κορινθίους επιστολή» οι απόψεις των ερμηνευτών δίστανται σχετικά με τη συνάφεια της περικοπής 6,12-6,20 με την επιστολή⁹⁷. Μελετώντας όμως τα προλεγόμενα στα κεφάλαια 5 και 6 της επιστολής, εκκινώντας το συλλογισμό του από το θέμα της πορνείας, που όπως αναφέρει άκουσε ότι υπάρχει διάχυτη στην Κόρινθο (Α΄ Κορ. 5.1), και αναφέροντας το θέμα της κρίσης μεταξύ συνανθρώπων, περνά στο θέμα της αντιδικίας μεταξύ χριστιανών και καταλήγει στη θεολογική – δογματική εξήγηση της απελευθερωτικής δύναμης του βαπτίσματος. Ταυτόχρονα, τονίζει και την σωτηριολογική-εσχατολογική ανάγκη του να ζει κάποιος σύμφωνα με τη Χριστιανική ηθική (Α΄ Κορ 6.9-6,11). Συνεχίζοντας την παραπάνω θεολογική του σκέψη, σχετικά με την απελευθέρωση μέσω του βαπτίσματος και τις επιπτώσεις της αμαρτίας, περνά σε περαιτέρω επεξήγηση της έννοιας της ελευθερίας και πώς πρέπει να αξιοποιηθεί από τον χριστιανό στη ζωή του, μέσα από ένα καθημερινό παράδειγμα αδυναμίας όπως αυτό της γαστριμαργίας. Παρατηρούμε λοιπόν ότι, με το στίχο 6,12 και τους

⁹⁴ Αγουρίδης, οπ.αν, σ.σ. 18-19.

⁹⁵ Rev. J.J. Lias, οπ.αν, σ.σ. 16-18.

⁹⁶ Χ. Ατματζίδης, Η Θεολογία του Απ. Παύλου, , ηλ.διευθ.: άρθρο στην προσωπική σελίδα του συγγραφέα Ανάκτηση από <https://www.scribd.com/doc/44857459/theologia-paulou> (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης: 15.01.2011), σ.σ 2-3.

⁹⁷ Αγουρίδης, οπ.αν, σ.σ. 106-107.

επόμενους αυτού, φαίνεται να υπάρχει λογική συνέχεια στο λόγο του Απόστολου Παύλου.

Μελετώντας την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή, παρατηρούμε ότι οι παραπάνω θέσεις του Απόστολου Παύλου εντοπίζονται σε διάφορα σημεία της. Η αναφορά του στην ελευθερία και τη σημασία της στην εν Χριστώ ζωή γίνεται σε σημεία όπως το κεφάλαιο 9 ή στο κεφάλαιο 20 στο στίχο 20,23⁹⁸. Το θέμα της ελευθερίας, φαίνεται να αποτελεί μέρος της γενικότερης θεολογικής σκέψης του Απόστολου Παύλου καθώς και σε άλλες επιστολές του όπως στη Β΄ Κορ 3.17-18 ή στην προς Ρωμαίους στο κεφ.6, όπου αναφέρεται σε αυτή κι εξηγεί τη βαρύνουσα σημασία της για τον χριστιανό ⁹⁹. Άλλωστε, όπως ο ίδιος δηλώνει, προσπαθεί να τους διδάξει σταδιακά τη χριστιανική διδασκαλία καθώς ζουν ακόμα μέσα σε καταστάσεις ζήλιας κι ερίδων τα οποία τους εγκλωβίζουν στην σαρκική ζωή και τους εμποδίζουν να ανυψωθούν σε πνευματικά όντα μέσω της Θείας Χάρης του Αγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. 3,1-3,11).

Το θέμα της διάκρισης των πράξεων (συμπεριλαμβανομένης και της λαιμαργίας) που πρέπει να διακρίνει τον χριστιανό, είναι σε άμεση συνάφεια και με άλλα έργα του απ.Παύλου, όπως την Α΄ προς Τιμόθεο επιστολή του. Όπως και στην μελετώμενη φράση, έτσι και στην εν λόγω επιστολή, στο κεφ. 1 κάνει σαφή διάκριση του νόμιμου των πράξεων από το δίκαιο και τελικά επωφελές για τον χριστιανό:

ΝΑ28, Α΄ Τιμ. 1,8-1,15

8 Οἶδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται,

9εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοιοι δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσιν καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοισ, πατρολόαις καὶ μητρολόαις, ἀνδροφόνοις 10πόρνοις ἀρσενοκοίταις ἀνδραποδισταῖς ψεύσταις ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῆ ὑγαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται

11κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.

12Χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν

⁹⁸ L. Galloway, Freedom in 1 Corinthians 9: Paul in Conversation with Epictetus and Philo. 2001, σ.σ. 228-336.

⁹⁹ Αυτόθι, σ.σ. 4-15.

13 τὸ πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὕβριστήν, ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ·

14 ὑπερεπλέονασεν δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

15 πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ

Μάλιστα στο κεφάλαιο 4, ὅπως και στο χωρίο αλλά και τη φράση μελέτης μας, ο Απόστολος κάνει αναφορά και στο θέμα της κατανάλωσης φαγώσιμων και πόσιμων με πνεύμα «ευχαριστίας» και όχι αλόγιστα ή με πλεονεξία και αμετροέπεια, αναδεικνύοντας έτσι τη συνάφεια της μελετώμενης φράσης με το συνολικό έργο και διδασκαλία του:

NA28, Α΄ Τιμ. 4,1-4,5

1 Το δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως προσέχοντες πνεύμασιν πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων,

2 ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυστηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν,

3 κωλούντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσιν τὴν ἀλήθειαν.

4 ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον·

5 ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

Στην Α΄ προς Τιμόθεο επιστολή ο Απόστολος φαίνεται να διαχωρίζει τις θεολογικές του θέσεις από αυτές ενός ρεύματος το οποίο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως πρωτο-Γνωστικισμό. Οι παραπάνω διαπιστώσεις, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η συνάφεια της μελετώμενης φράσης με το συνολικό έργο του απ. Παύλου δεν είναι συμπτωματική αλλά προϊόν των θεολογικών θέσεων του τις οποίες εκφράζει είτε «απαντώντας» σε θέσεις άλλων φιλοσοφικών/θρησκευτικών ρευμάτων είτε εξηγώντας στους πιστούς χριστιανούς ή παρωθώντας τους προς έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής σύμφωνα με τη χριστιανική θεολογία και ηθική.

Σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό του συγγραφικού ύφους, θεωρούμε ότι είναι απαραίτητο να εξετάσουμε την εκφραστική – ρητορική συνάφεια της φράσης του Απόστολου Παύλου με τον συνολικό τρόπο γραφής της επιστολής. Σύμφωνα με τον Keener, την εποχή εκείνη φιλόσοφοι και ρήτορες συχνά χρησιμοποιούσαν στο λόγο τους κριτήρια ως «νόμιμα» ή/και «κερδοφόρα», ενώ οι ηθικολόγοι υιοθετούσαν ένα διαδραστικό στυλ είτε παρουσιάζοντας έναν φανταστικό συνομιλητή είτε απλά προσέφεραν οι ίδιοι στο λόγο τους τις ενστάσεις και στη συνέχεια τις αντέκρουαν¹⁰⁰. Στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολής παρατηρούμε ότι ο Απόστολος Παύλος φαίνεται να συνομιλεί με έναν φανταστικό συνομιλητή (τους Κορίνθιους και γενικά τους αναγνώστες η και ακροατές των κειμένων). Σε όλα τα κεφάλαια θέτει εξ αρχής στον πρώτο ή τους πρώτους στίχους το θέμα που θα αναλύσει – επεξηγήσει και στη συνέχεια προχωρά σε ανάλυση-επεξήγησή του. Αυτή ακριβώς η «τεχνική» παρατηρείται και στο χωρίο στο χωρίο 6,12-6,20, με την μελετώμενη πρόταση δηλώνει την τοποθέτησή του. Στη συνέχεια, προχωρά σε επεξήγηση της τοποθέτησής του επιχειρηματολογώντας είτε μέσα από παραδείγματα είτε μέσω άμεσων επεξηγήσεων. Ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, εκφράζεται και στους στίχους 10,23-10,33, όπου χρησιμοποιεί τη μελετώμενη φράση με ελαφρά εκφραστική παραλλαγή. Μάλιστα, παρατηρούμε ότι σύμφωνα με τα κείμενα μελέτης μας ο Απόστολος Παύλος χρησιμοποιεί το πρώτο πρόσωπο, κάτι το οποίο χρησιμοποιεί συχνά τόσο στην εν λόγω επιστολή (Α΄ Κορ. 5,12΄ 8,13΄ 10,29-11,1΄ 12,31-13,3΄ 13,11-13,12, 14,6΄ 14,11΄ 14,14΄ 14,15΄ 14,18΄ 14,19΄) όσο και σε άλλες επιστολές του (Β΄ Κορ 10-13΄ Ρωμ. 1,16-1,17΄ 7,7-7,25; Γαλ. 1,10΄ 2,18-2,21΄ 4,11-4,20΄ Φιλιπ. 3)¹⁰¹

Από τα παραπάνω, είναι σαφές ότι μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι παρά τους πιθανούς ενδοιασμούς μερικών ερμηνευτών, η φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» φαίνεται να έχει άμεση νοηματική κι εκφραστική συνάφεια με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή (στο σύνολό της αλλά και στο σημείο όπου χρησιμοποιείται). Ταυτόχρονα, βρίσκεται σε άμεση νοηματική κι εκφραστική συνάφεια με το συνολικό έργο του απ. Παύλου και τη χριστιανική διδασκαλία που προσπαθεί να μεταδώσει τόσο ο ίδιος όσο κι εκφράζεται στην ΚΔ μέσω αυτού.

¹⁰⁰ C.S. Keener, 1-2 Corinthians. (The new cambridge Bible commentary), Cambridge 2005, σ. 57.

¹⁰¹ B. Dodd, Paul's Paradigmatic "I" and 1 Corinthians 6.12. , στο: Journal Study New Testam. 18 (1996), σ.39–58, σ. 39.

3.4 Σύνοψη κεφαλαίου

Η ερμηνευτική προσέγγιση της φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α΄ Κορ. 6,12) αποτελεί σύνθετη προσπάθεια η οποία χρίζει ιδιαίτερης εμβάθυνσης. Σε αυτό το συμπέρασμα οδηγούν από τη μία η ύπαρξη διαφορετικών τρόπων γραφής της στις διάφορες εκδόσεις της ΚΔ και από την άλλη το ερμηνευτικό βάθος των λέξεων που περιλαμβάνει στην αρχική της μορφή στην κοινή ελληνική. Συνυπολογίζοντας τη ρητορική δεινότητα του απ. Παύλου, τις ιδιαίτερες συνθήκες της εποχής στην Κόρινθο και τους σκοπούς της επιστολής, η ερμηνευτική προσπάθεια γίνεται ακόμα πιο ενδιαφέρουσα και σύνθετη. Σύμφωνα με την ανάλυση που πραγματοποιήσαμε, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι παρά τους πιθανούς ενδοιασμούς μερικών ερμηνευτών, η φράση φαίνεται να έχει άμεση νοηματική κι εκφραστική συνάφεια τόσο με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή όσο και με το συνολικό έργο του απ. Παύλου και τη χριστιανική διδασκαλία που προσπαθεί να μεταδώσει τόσο ο ίδιος όσο κι εκφράζεται στην ΚΔ μέσω αυτού. Παρότι το θέμα της αφορμής λόγω της οποίας ο απ. Παύλος διατύπωσε την εν λόγω φράση μπορεί να έχει διάφορες προσεγγίσεις, θεωρούμε ότι η αναφορά του σε πρώτο πρόσωπο ήταν εσκεμμένη ρητορική έκφραση του απ. Παύλου προκειμένου να είναι πιο άμεση η πρόσληψη του μηνύματος από τον αναγνώστη, και δεν αναιρεί τις υπόλοιπες πιθανότητες προέλευσής της. Συνοψίζοντας, σύμφωνα με την φιλολογική προσέγγιση που πραγματοποιήθηκε στο κεφάλαιο αυτό και λαμβάνοντας υπόψη τα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα που παρουσιάστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, θεωρούμε ότι ο απ. Παύλος θέλοντας να εξηγήσει για άλλη μία φορά την έννοια αλλά και τη βαρύνουσα σημασία της χριστιανικής ελευθερίας, χρησιμοποίησε την φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α΄ Κορ 6,12) την οποία στη νεοελληνική γλώσσα θα μπορούσαμε να αποδώσουμε νοηματικά ως:

**όλα μου επιτρέπεται να τα κάνω, αφού είμαι ελεύθερος να τα κάνω,
αλλά δεν είναι όλα προς όφελός μου ως χριστιανός ο οποίος προσδοκώ
την εν Χριστώ σωτηρία και την τελική κρίση του Κυρίου.**

Από τα παραπάνω προκύπτουν δύο ερωτήματα, πρώτα σχετικά με την ελευθερία και σε σχέση με τι γίνεται αυτή η αναφορά του απ. Παύλου, και δεύτερον τι είναι αυτό το όφελος το που αναφέρεται ο απ. Παύλος. Αυτά τα ερωτήματα, ως γνήσια θεολογικά ερωτήματα, θα αναδείξουν και τη σημαντικότητα της φράσης στη χριστιανική

διδασκαλία, το οποίο είναι και ο σκοπός της εργασίας μας. Πριν όμως δώσουμε μία απάντηση στα παραπάνω, είναι σημαντικό να διερευνήσουμε τις Πατερικές και σύγχρονες ερμηνείες που έχουν δοθεί στη φράση. Μέσα από αυτή την έρευνα θα αναδειχτούν οι απαντήσεις στα κύρια ερευνητικά μας ερωτήματα. Κατά συνέπεια λοιπόν, στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε όσες Πατερικές και σύγχρονες ερμηνείες μπορέσαμε να προσεγγίσουμε και θεωρούμε ότι ερμηνεύουν τη φράση. Επειδή σύμφωνα με τον ορισμό της ερμηνείας στα πλαίσια της εργασίας μας στο επόμενο κεφάλαιο μπορούν υπό μία άποψη να ενταχθούν όλα τα έργα τα οποία αποδίδουν κάποια ερμηνεία, διευκρινίζουμε ότι στην παρούσα φάση θα εξεταστούν έργα τα οποία μελετούν κι αναλύουν ερμηνευτικά τη φράση και όχι έργα που αξιοποιούν τη φράση ή την ερμηνεία της προκειμένου να στοιχειοθετήσουν ή υποστηρίξουν μία άποψη ή παραίνεση. Μέρος αυτών των τελευταίων τεκμηρίων, θα αξιοποιήσουμε σε επόμενο κεφάλαιό μας στο οποίο θα αναφερθούμε στη σημαντικότητα της φράσης στη ζωή ενός χριστιανού σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Ύστερα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήσαμε, και σύμφωνα με τις παραδοχές της έρευνάς μας αλλά και τους μεταφραστικούς προβληματισμούς που εξετάσαμε στα αντίστοιχα κεφάλαια, χωρίσαμε τα έργα στα οποία εντοπίσαμε ερμηνευτική διάσταση ή απόδοση σε τρεις κατηγορίες:

1) Μεταφράσεις με ερμηνευτικές αποδόσεις της ΚΔ

Περιλαμβάνει δύο κατηγορίες έργων:

- i) Μεταφράσεις του αρχαίου ελληνικού κειμένου της ΚΔ σε νεότερες μορφές της ελληνικής γλώσσας ή στην αγγλική (ως διεθνή γλώσσα αλλά και από τη μελέτη μας ως πιο συχνά χρησιμοποιούμενη σε μελέτες) στα οποία παρατηρείται οι μεταφραστές να αποδίδουν με κάποιον τρόπο ένα είδος ερμηνείας στο κείμενο σύμφωνα με την προσωπική τους θέση.
 - ii) Ερμηνευτικές αποδόσεις της ΚΔ οι οποίες σε μορφή κειμένου της ΚΔ αποδίδουν ερμηνευτικά το κείμενο της ΚΔ.
- 2) Έργα Πατέρων της εκκλησίας στα οποία γίνεται ερμηνευτική ή εξηγητική προσέγγιση του κειμένου.
 - 3) Έργα σύγχρονων μελετητών στα οποία γίνεται ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου με οποιονδήποτε τρόπο.
 - 4) Έργα από την Πατερική και Εκκλησιαστική Παράδοση όπου γίνεται χρήση της φράσης και μέσω της επίδρασής της φράσης σε αυτά αναδεικνύονται ερμηνευτικές διαστάσεις της.

4.1 Μεταφράσεις της Βίβλου ή της Καινής διαθήκης με ερμηνευτικές αποδόσεις της φράσης.

Ανάμεσα στα πλέον χρησιμοποιούμενα μεταφραστικά έργα, στα οποία εντοπίσαμε την έκφραση της ερμηνευτικής θέσης του μεταφραστή στη φράση που

μελετάμε, είναι η «Αγία Γραφή - Νέα Διεθνής Έκδοση»^{102,103} και «Η Καινή Διαθήκη σε μετάφραση στη δημοτική» της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας, γνωστή και ως μετάφραση των έξι καθηγητών¹⁰⁴.

Αγία Γραφή - Νέα Διεθνής Έκδοση (NIV)

Η NIV της Αγίας Γραφής κυκλοφορεί από τη δεκαετία του '60 ως μετάφραση στα αγγλικά και χρησιμοποιήθηκε τόσο από μελετητές όσο και για μετάφραση σε άλλες γλώσσες. Στη διάρκεια των χρόνων, η έκδοση υπέστη αλλαγές στην μορφή της Αγγλικής γλώσσας που χρησιμοποιείται, με τη μελετώμενη φράση, να αποδίδεται με δύο διαφορετικούς τρόπους:

NIV84, 1 Cor 6,12

“Everything is permissible for me” -but not everything is beneficial.

NIV11 , 1 Cor 6,12

“I have the right to do anything,” you say—but not everything is beneficial..

Παρατηρούμε ότι η φράση, παρά τις διαφορετικές λέξεις που έχουν χρησιμοποιηθεί, έχει τοποθετηθεί εντός εισαγωγικών. Μάλιστα, στην έκδοση του 2011 γίνεται και προσθήκη της φράσης «...εσείς λέτε» στη συνέχεια της. Με αυτόν τον τρόπο οι συγγραφείς αποδίδουν τη φράση στους Κορίνθιους και όχι ως σκέψη του ίδιου του Απόστολου Παύλου είτε ως ρητορική αποστροφή είτε ως αντίληψη του σχετικά με όσα γίνονταν από κάποιους στην εκκλησία της Κορίνθου. Με αυτό τον τρόπο θεωρούμε ότι παίρνουν ξεκάθαρη ερμηνευτική θέση, σύμφωνα με την οποία η φράση «πάντα μοι έξεστιν» είναι λόγια των Κορινθίων και πιθανόν να αποτελούσε και φράση-σύνθημα στην αρχαία Κόρινθο. Η συγκεκριμένη απόδοση, κατά την άποψή μας, χειραγωγεί την ερμηνεία της φράσης, ως απάντηση του Παύλου σε συγκεκριμένα προβλήματα της εκκλησίας της Κορίνθου απομακρύνοντας την ερμηνευτική δυνατότητά της ως γνήσια κι αυθόρμητη παραιναιτική θεολογική τοποθέτηση του

¹⁰² *New International Version Committee*, Holy Bible, New International Version 1984. , Grand Rapids, Mich. ^{10η ανατ.} 1987.

¹⁰³ *New International Version Committee*, Holy Bible: New International Version. 2011.

¹⁰⁴ *Συλλογικό έργο*, Η Αγία Γραφή. , Αθήνα 1997.

Απόστολου Παύλου ο οποίος ταυτόχρονα στο κείμενό του αξιοποιεί το προσωπικό στοιχείο.

«Η Αγία Γραφή σε μετάφραση στη δημοτική» της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας από ομάδα καθηγητών.

Παρότι η έκδοση αποτελεί μετάφραση στην νεοελληνική γλώσσα, στηριγμένη στην έκδοση του Πατριαρχείου του 1904, τουλάχιστον στο συγκεκριμένο χωρίο η μετάφραση δεν είναι κατά λέξη αλλά βάση νοήματος. Στο μελετώμενο χωρίο, φαίνεται η απόδοση να συμπορεύεται νοηματικά με την απόδοση της Νέας Διεθνούς έκδοσης αποδίδοντάς τον ως «*Μερικοί μεταξύ σας λένε: Όλα μου επιτρέπονται*». *Σωστά: όλα όμως δεν είναι προς το συμφέρον.*»¹⁰⁵. Η προσθήκη της φράσης «Μερικοί μεταξύ σας λένε:» καταδεικνύει τη σαφή θέση των συγγραφέων σχετικά με έναν έστω υποθετικό διάλογο των Κορινθίων και του Απόστολου Παύλου, αποδίδοντας τα λόγια στους Κορίνθιους, η οποία όμως, όπως αναφέραμε και παραπάνω, θεωρούμε ότι περιορίζει την ερμηνευτική ευρύτητα του κειμένου.

4.2 Πατερικές ερμηνείες

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στον υπομνηματισμό του στην επιστολή, ερμηνεύει τη φράση ως άμεσα σχετιζόμενη με το υπόλοιπο στίχο και κεφάλαιο, αναδεικνύοντας τη σημασία που έχει ο αυτοέλεγχος στην άσκηση κάθε δικαιώματός μας¹⁰⁶. Στην ομιλία του «Ε΄» για τις Πράξεις των Αποστόλων, συσχετίζει τη φράση με τη σύνεση και την αποφυγή αμετροέπειας στη ζωή του χριστιανού¹⁰⁷. Θέματα όπως η ασχημοσύνη (ακόμα και των θεαμάτων που βλέπουμε) αλλά και η αποφυγή της έπαρσης κατά την ελεημοσύνη, η εγκράτεια και η αποφυγή της αλαζονείας αποτελούν κατά τον άγιο Χρυσόστομο ερμηνευτικές προεκτάσεις και διδάγματα της εν λόγω φράσης¹⁰⁸. Επιπλέον, στον υπομνηματισμό της επιστολής, εξηγεί ότι η άσκηση ενός δικαιώματός μας μπορεί όχι μόνο να γίνει καταχρηστικά αλλά και να μετατραπεί σε

¹⁰⁵ Αυτόθι, Α΄ Κορ. 6,12.

¹⁰⁶ *Ι. Χρυσόστομος*, Υπόμνημα εις την Α΄ Προς Κορινθίους, Λόγος ΙΖ: Α΄ Κορ. 6,12-14, ΕΠΕ43, σ.475.

¹⁰⁷ *Ι. Χρυσόστομος*, Υπόμνημα στις Πράξεις των Αποστόλων, Ομιλία ς΄: Πράξ. 2,22-36, ΕΠΕ58, σ.165.

¹⁰⁸ Αυτόθι.

δουλεία γιαυτόν που το ασκεί, εφόσον δεν γίνει με πνευματική συνέπεια κι έλεγχο. Μάλιστα επισημαίνει ότι αυτή η επισήμανση του Αποστόλου Παύλου δεν αφορά μόνο τα φαγητά που αναφέρονται στο κεφάλαιο, αλλά έχει εφαρμογή και σε άλλες διαστάσεις της ζωής μας.¹⁰⁹

Προκειμένου να εξηγήσει τη θέση του αυτή ο άγιος Ι. Χρυσόστομος συνδυάζει τους επόμενους στίχους του χωρίου όπου ο απ. Παύλος, διαχωρίζει την κοιλία ως όργανο του σώματος με την ψυχική ασωτία και τις συνέπειές της για τον χριστιανό. Συνδυάζοντας την πίστη στην ανάσταση του Κυρίου με την εσχατολογική και σωτηριολογική προοπτική την οποία πρέπει να λειτουργεί ο χριστιανός, τοποθετεί το θέμα της εγκράτειας και του πνευματικού ελέγχου της ελευθερίας στο επίκεντρο της χριστιανικής διδασκαλίας και πίστης¹¹⁰. Για τον άγιο Ι. Χρυσόστομο η κατάχρηση της ελευθερίας και η αλόγιστη χρήση της δείχνει έλλειψη πίστης στην προσδοκία της μέλλουσας μετά θάνατον ζωή και την ίδια την ανάσταση του Κυρίου, τα οποία είναι βασικές δογματικές αρχές της Ορθόδοξης διδασκαλίας¹¹¹. Προκειμένου να γίνει ευκολότερα κατανοητός ο λόγος του χρησιμοποιεί διάφορα παραδείγματα και αντιστοιχίες από κάποια καθημερινά επαγγέλματα, ενώ για αναδειξεί τη σπουδαιότητα της Παύλειας φράσης τη συνδέει ακόμα και με τους πρωτόπλαστους¹¹².

Προεκτείνοντας το συλλογισμό του, ανάγει το θέμα της εγκράτειας και διάκρισης της χρήσης της ελευθερίας σε ευρύτερο θεολογικό επίπεδο, συνδέοντάς το και με την Παλαιά Διαθήκη¹¹³. Εντάσσει το θέμα στα πλαίσια της πίστης ότι ο Πατέρας Θεός έχει πλάσει τα πάντα εν σοφία και τελειότητα αλλά μας επιτρέπει το αυτεξούσιο ακριβώς γιατί μόνο η συνειδητή συμμετοχή του ανθρώπου σε αυτή μπορεί να είναι μέρος της. Μάλιστα, όπως αναφέρει, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το παράδειγμα που έχουμε από τους πρωτόπλαστους¹¹⁴. Ο Θεός αρχικά τους έπλασε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή Του, κι απολάμβαναν την έλλειψη πόνου, ταλαιπωριών αλλά και όλα τα υλικά αγαθά¹¹⁵. Παρότι θα μπορούσε να τα πλάσει όλα τέλεια και να μην είχαν καμία συμμετοχή οι Πρωτόπλαστοι, δημιούργησε το δέντρο με τους απαγορευμένους καρπούς ώστε να τους δώσει το δικαίωμα κι ελευθερία της επιλογής

¹⁰⁹ *Ι.Χρυσόστομος*, ΕΠΕ 43, οπ.αν, σ. 475.

¹¹⁰ Αυτόθι, σ..σ. 477-479

¹¹¹ Αυτόθι, σ..σ. 485-486

¹¹² Αυτόθι, σ..σ. 487-491

¹¹³ Αυτόθι

¹¹⁴ Αυτόθι

¹¹⁵ Αυτόθι

και της συνειδητής συμμετοχής τους στη δημιουργία Του¹¹⁶. Η λανθασμένη επιλογή και η χωρίς μέτρο χρήση της ελευθερίας αυτής, οδήγησε στην πτώση του ανθρώπου από την αρχική του κατάσταση και τη βίωση της σημερινής του κατάστασης¹¹⁷. Η πίστη όμως στα παραπάνω και η προσδοκία για την τελική επανανύψωση του ανθρώπου στην πρότερη κατάστασή του είναι, κατά τον άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο ο ατομικός οδηγός στη ζωή του κάθε χριστιανού. Η συνετή χρήση της ελευθερίας από τον χριστιανό σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία και παράδοση, δεν έχει μόνο εσχατολογική-σωτηριολογική σημασία για τον χριστιανό αλλά στην πραγματικότητα αποτελεί και έμπρακτη απόδειξη της πίστης του στον Κύριο και Πατέρα. Προκειμένου να αναδείξει τη σπουδαιότητα όλων των παραπάνω στη χριστιανική πίστη, αναφέρει ότι αφορούν όλους του ανθρώπους και ιδιαίτερα τους μη χριστιανούς (τότε αναφέρει ως εθνικούς) καθώς, σύμφωνα με το σκεπτικό του, όλα αυτά είναι αυτονόητα και ήδη κατανοητά για τον πιστό χριστιανό¹¹⁸. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι εννοεί ότι αν δεν είναι ήδη κατανοητά και αποδεκτά σε κάποιον αυτός δεν μπορεί να θεωρείται χριστιανός (στην πίστη) αφού αυτά αποτελούν μερικές από τις βασικές αρχές της της χριστιανικής διδασκαλίας.

Σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό της έκφρασης, ο άγιος Ι. Χρυσόστομος επισημαίνει μία ρητορική τεχνική που κατά τον ίδιο χρησιμοποιεί ο Απόστολος Παύλος και σε άλλα σημεία, βάσει της οποίας αντί να δίνει νουθεσίες του τι πρέπει να κάνει κάποιος, στρέφει το θέμα στο αντίθετο δηλαδή τις συνέπειες αυτού που δεν πρέπει να κάνει κάποιος¹¹⁹. Με αυτή την τεχνική, κατά την άποψή μας ο Απόστολος Παύλος καταφέρνει να διατηρήσει ένα πνεύμα ελευθερίας επιλογής και σκέψης στους αναγνώστες, αναπτύσσοντάς τους την κριτική σκέψη σχετικά με τις επιλογές τους.

Συμπερασματικά, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι για τον άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο η Παύλεια φράση «πάντα μοι ἔξεστι ἀλλὰ οὐ πάντα συμφέρει» (Α΄ Κορ. 6,12) εκφράζει μερικές από τις σπουδαιότερες θεολογικές θέσεις της χριστιανικής διδασκαλίας.

¹¹⁶ Αυτόθι

¹¹⁷ Αυτόθι, σ.σ. 489-491

¹¹⁸ Αυτόθι, σ..σ. 483-486

¹¹⁹ Αυτόθι, σ..σ. 474-475

Θεόδωρος ο Μοψουεστίας

Ο Θεόδωρος ο Μοψουεστίας, αναφέρεται στη φράση υπό την οπτική ότι κάποιιοι ισχυρίζονται ότι όλα μου επιτρέπονται/είναι δυνατά ανεξάρτητα αν προκαλούν ή όχι ¹²⁰. Με αυτόν τον τρόπο παίρνει σαφή θέση ότι ο Απόστολος Παύλος απαντά σε λόγια των Κορινθίων. Σε επίπεδο ερμηνείας, ο Θεόδωρος ο Μοψουεστίας θεωρεί ότι ο Απόστολος με την παρούσα φράση δεν προσπαθεί να αναιρέσει ότι όλα επιτρέπονται και είναι δυνατά,. Θεωρεί ότι ο Απόστολος Παύλος προσπαθεί να εστιάσει στον τρόπο αξιοποίησης της εξουσίας επί όσων επιτρέπονται δηλώνοντας ότι εντέλει θα πρέπει να πράττονται μόνο όσα ωφελούν τον κάθε άνθρωπο και όχι όλα όσα μπορεί να κάνει.

Θεοδώρητος Επίσκοπος Κύρου

Ο Θεοδώρητος προτείνει την ανάγνωση του στίχου ως ερωτοαπάντηση¹²¹. Δηλαδή το «*πάντα μοι ἔξεστιν*» ως ερώτηση στο οποίο απάντηση είναι το «*Ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*». Παρά τη διαφοροποίησή του αυτή σχετικά με την ανάγνωση του κειμένου, σε ερμηνευτικό επίπεδο, ο Θεοδώρητος θεωρεί ότι η φράση αναφέρεται γενικά στην εξουσία και την ελευθερία του ανθρώπου να είναι αυτεξούσιος και ελεύθερος γνώμης χωρίς περιορισμούς νόμων. Αλλά αυτή η ελευθερία, αναφέρει, δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την κατάχρηση και χρήση της εξουσίας αυτής χωρίς σύνεση, γιατί αυτό δεν είναι προς το συμφέρον του ανθρώπου¹²². Μάλιστα τη συνδέει με την επόμενη φράση του Παύλου, «*ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινός*», εξηγώντας ότι τελικά με την παραπάνω ἔλλειψη σύνεσης ο άνθρωπος τελικά χάνει την εξουσία της ελευθερίας του και γίνεται δούλος της αμαρτίας¹²³.

¹²⁰ Θεόδωρου Μοψουεστίας, Ερμηνευτικά Αποσπάσματα Εἰς τὴν Πρῶτην πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν τοῦ Παύλου, PG66, 884C

¹²¹ Θεοδώρητου Ἐπισκόπου Κύρου, Ἐρμηνεία εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν, PG82, 268B

¹²² Αυτόθι.

¹²³ Αυτόθι.

Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός

Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός, συνδυάζοντας το στίχο με τα προλεγόμενα αλλά και με τα επόμενα του Αποστόλου Παύλου, ερμηνεύει τη φράση αποκλειστικά ως άμεση νύξη για τους λαίμαργους. Ο ίδιος μάλιστα εξηγεί μάλιστα ότι θεωρεί τον λαίμαργο όμοιο με τον πόρνο καθώς και τους δύο τους «κολάζει το πάθος» λόγω της τρυφής και λαιμαργίας¹²⁴. Έτσι, καταλήγει, ότι ναι μεν είναι φυσικό το να τρώμε αλλά όχι με ασωτία.

Οικουμένιος

Ο Οικουμένιος, συνδέει τη μελετώμενη φράση μόνο με τη γαστριμαργία. Θεωρεί ότι ο απόστολος Παύλος αναφέρεται κατά των γαστριμάργων καθώς η γαστριμαργία, όπως αναφέρει, αποτελεί άλλο ένα πάθος όπως η πορνεία με την οποία ο απόστολος ασχολείται στα προηγούμενα κεφάλαια¹²⁵. Για τον Οικουμένιο, ο άνθρωπος είναι κύριος του φαγητού κι έχει τη δυνατότητα να τα φάγει όλα, αλλά δεν τον συμφέρει να τα φάει χωρίς μέτρο. Η άμετρη κατανάλωση δεν είναι προς το συμφέρον του ανθρώπου καθώς τον καθιστά τελικά δούλο των φαγητών. Ο Οικουμένιος δε φαίνεται να προχωρά σε περαιτέρω ερμηνευτική εμβάθυνση σχετικά με τι είναι τελικά το συμφέρον.

Ευθύμιος Ζιγαβινός

Ο Ευθύμιος Ζιγαβινός, στο ερμηνευτικό του έργο επί των επιστολών του Απόστολου Παύλου¹²⁶, αναλύει ερμηνευτικά τη μελετώμενη φράση θεωρώντας ότι ο απ. Παύλος προκειμένου να αναφερθεί στη συνέχεια και πάλι στο θέμα της πορνείας και τις συνέπειές της για τον άνθρωπο, αναλύει το θέμα της γαστριμαργίας την οποία παρουσιάζει ότι οδηγεί τον άνθρωπο «εις ατόπους επιθυμίας». Σε μία πρώτη ανάγνωση,

¹²⁴ Ι. Δαμασκηνού, Ερμηνεία εις Επιστολήν Α΄ προς Κορινθίους, PG95, 616B.

¹²⁵ Οικουμένιου επισκόπου Τρίκκης, Παύλου Αποστόλου των προς Κορινθίους Επιστολών Πρώτη, PG118, 712C-713D.

¹²⁶ Ευθύμιου του Ζιγαβινού, «Η Α΄ προς Κορινθίους Επιστολή», Ερμηνεία εις τας ΙΔ΄ επιστολάς του Αποστόλου Παύλου και εις τας Ζ΄ Καθολικάς, Τόμος Πρώτος, σ.σ. 186-370

φαίνεται να περιορίζει την Παύλεια χρήση της φράσης στα πλαίσια της γαστριμαργίας, αλλά τελικά με τον τρόπο που διατυπώνει την ερμηνεία του ως¹²⁷:

«πάντα μοι ἔξεστι», και το φαγείν και πιείν και το τρυφάν. Αλλ' ου το πέρα του δέοντος φαγείν ἢ πιείν, ουδέ το τρυφάν συμφέρει μοι ἔκκαίει γαρ εις ατόπους επιθυμίας.»

θεωρούμε ότι μάλλον αναδεικνύει ότι το η Παύλεια φράση εμπεριέχει το θέμα της ελευθερίας του ανθρώπου και της λελογισμένης χρήσης της βάσει της χριστιανικής ηθικής και τη συνδέει γενικά με τα πάθη. Παρόλαυτά δε φαίνεται να διευρύνει ερμηνευτικά τη χρήση του Παύλου σε άλλες διαστάσεις της χριστιανικής ζωής.

Όσιος Θεοφύλακτος Αχρίδος

Ο Θεοφύλακτος στο επεξηγηματικό του έργο, αναφέρει ότι ο απ. Παύλος παρεμβάλλει την αναφορά τους στη γαστριμαργία ανάμεσα στην αναφορά του για την πορνεία, προκειμένου να εστιαστεί στο θέμα των παθών, ένα από τα οποία είναι και το να τρώει και πίνει άμετρα κάποιος¹²⁸. Εκφράζει την άποψη ότι η γαστριμαργία συνδέεται με την πορνεία και φαίνεται να εστιάζει στο μήνυμα ότι η έλλειψη μέτρου στο φαγητό και το ποτό, αποτελεί πρόβλημα προς αποφυγή για τον άνθρωπο¹²⁹. Έτσι, φαίνεται να περιορίζει την ερμηνευτική διάσταση των λεγόμενων του απ. Παύλου στο θέμα της γαστριμαργίας και τις συνέπειες αυτής.

Όσιος Νικόδημος Αγιορείτης

Ο όσιος Νικόδημος συνδέει τη συγκεκριμένη φράση του Αποστόλου Παύλου με το θέμα της πορνείας το οποίο πραγματεύεται ο Απόστολος στα συγκεκριμένα κεφάλαια της επιστολής του¹³⁰. Θεωρεί ότι το αναφερόμενο θέμα της λαιμαργίας

¹²⁷ Αυτόθι, σ.241.

¹²⁸ Θεοφύλακτου Αχρίδος, Του Αγίου Παύλου προς Κορινθίους Πρώτης Επιστολής Εξήγησις, PG 124, 633A

¹²⁹ Αυτόθι, 633A-633D.

¹³⁰ Όσιου Νικόδημου Αγιορείτη, Παύλου αι ΙΔ' επιστολαί: Ερμηνεία εις την Α' Προς Κορινθίους, 1819, σ. 247.

αποτελεί ένα επιχείρημα κατά της πορνείας, καθώς όπως αναφέρει «*ἀπό τῶ γαστριμαργίαν γεννᾶται*»¹³¹. Για τον όσιο Νικόδημο, ο Απόστολος Παύλος έχει πιθανότατα δανειστεί την εν λόγω φράση από την Παλαιά Διαθήκη (Σειρ. λζ, 27-31)¹³² όπου γίνεται αναφορά στις συνέπειες που προκαλεί στην ψυχή του ανθρώπου η γαστριμαργία-απληστία στο φαγητό¹³³. Ο όσιος Νικόδημος, θέλει να αναδείξει τη διάσταση ότι ναι μεν είναι συγχωρημένο το να τρώει κάποιος ό,τι θέλει αλλά αυτό δε σημαίνει ότι είναι και συμφέρον για αυτόν γιατί τελικά γίνεται δούλος τους. Μάλιστα το συνδυάζει με το στίχο Α΄ Κορ. 10,23 όπου γίνεται αντίστοιχη αναφορά του Αποστόλου Παύλου και η οποία σχετίζεται με τη οικοδόμηση των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων¹³⁴.

Συνοψίζοντας, σε μία πρώτη ανάγνωση των παραπάνω ερμηνευτικών θέσεων των Πατέρων, μπορούμε να διακρίνουμε την ύπαρξη διαφορετικότητας στον τρόπο προσέγγισης της μελετώμενης φράσης, κυρίως ως προς το πρώτο τμήμα της, ήτοι το «*Πάντα μοι ἔξεστιν*». Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ο Θεοδώρητος και ο Θεόδωρος της Μοψουεστίας ερμηνεύουν τη φράση προσδίδοντας ευρύτερη σημασία στα λεγόμενα του απ. Παύλου. Έτσι, θεωρούν ότι ο απ. Παύλος δεν χρησιμοποιεί τη φράση αναφερόμενος μόνο για τη γαστριμαργία και την πορνεία, αλλά και σε άλλες πτυχές της ανθρώπινης ζωής. Από την άλλη, πατέρες όπως οι Ιωάννης Δαμασκηνός, Οικουμένιος, Ζιγαβηνός και Θεοφύλακτος φαίνεται να διαφοροποιούνται και να ερμηνεύουν την φράση ως άμεση αναφορά στην γαστριμαργία, τη σύνδεσή αυτής με την πορνεία και τις συνέπειές της ως πάθος.

Σε μία δεύτερη, όμως, ανάγνωση παρατηρούμε ότι όλοι οι Πατέρες αναγνωρίζουν ότι το θέμα της φράσης έχει άμεση συσχέτιση με το θέμα της χριστιανικής ελευθερίας και ηθικής. Με τον ένα ή άλλο τρόπο, όλοι θεωρούν ότι ο Απόστολος Παύλος ήθελε να αναδείξει τη διαφορά της χριστιανικής ζωής η οποία δεν είναι εξαναγκαστική τήρηση κανόνων αλλά επιλογή πράξεων των οποίων όποιος ακολουθεί την εν Χριστώ ζωή γνωρίζει τις συνέπειες σε σωτηριολογικό – εσχατολογικό επίπεδο. Επίσης, κοινό χαρακτηριστικό των Πατερικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων είναι και το ύφος της ερμηνείας, το οποίο δεν είναι απλά μία περιγραφή,

¹³¹ Αυτόθι.

¹³² A. Rahlfs, The Septuagint (LXX) with morphological data. επιμ. Wwww.bibles.org.2005, Σειρ.37, 27-31.

¹³³ Όσιου Νικόδημου Αγιορείτη, οπ.αν.

¹³⁴ Αυτόθι.

επεξήγηση ή σχολιασμός των λόγων κάποιου άλλου. Αντίθετα, τα κείμενά τους είναι γραμμένα δείχνοντας να εκφράζουν τις δικές τους βιωματικές προσεγγίσεις τις οποίες προσπαθούν να μεταδώσουν στους αναγνώστες με σκοπό την καλύτερη κατανόηση της θεόπνευστης αλήθειας που εμπεριέχεται στο κείμενο. Έτσι, οι Πατέρες φαίνεται ότι ασχολούνται περισσότερο με τη σημασία της φράσης για τον άνθρωπο και τη ζωή του, και λιγότερο με το γιατί, με ποια αφορμή ή πως την έγραψε ο Απόστολος Παύλος.

4.3 Σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις

Η ερμηνευτική μελέτη των κειμένων της ΚΔ μετά την εποχή των Πατέρων της Εκκλησίας ακολούθησε διάφορες μεθόδους προσέγγισης και ερμηνευτικά ρεύματα, ανά τα χρόνια μέχρι και σήμερα. Η αναφορά σε αυτά ξεφεύγει από το αντικείμενο της εργασίας, αλλά είναι χρήσιμο να λάβουμε υπόψη μας τη διαφοροποίηση αυτή στην ανάγνωση των ερμηνευτικών έργων των σύγχρονων μελετητών. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήσαμε απέδωσε πληθώρα βιβλίων, εργασιών και άρθρων τα οποία ασχολούνται με την ερμηνεία (συμπεριλαμβανομένων των διαφόρων πτυχών της) της Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή και της μελετώμενης φράσης. Από την ανάγνωση των παραπάνω, μπορέσαμε να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες έργων:

- 1) έργα (κυρίως κληρικών ή παστόρων) τα οποία όμως δεν συμπεριλάβαμε στην εργασία μας καθώς παρότι δείχνουν να εμβαθύνουν αρκετά στην ερμηνεία της φράσης και μπορεί να είναι ωφέλιμα προς ποιμαντική ανάγνωση, η προσέγγιση γίνεται με έκφραση της προσωπικής αντίληψης της πίστης και στερούνται επιστημονικής στήριξης.
- 2) Έργα τα οποία αποτελούν στην ουσία κριτική συζήτηση επί άλλων πρωτότυπων έργων.
- 3) Έργα τα οποία εκφράζουν πρωτότυπες ιδέες, θέσεις και αναλύσεις συνδυάζοντας και την επιστημονική υποστήριξή τους.

Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, ο συγγραφικός όγκος της ερμηνείας της φράσης είναι τεράστιος και αδύνατο να επεξεργαστεί τουλάχιστον στο επίπεδο αυτής της εργασίας. Για το λόγο αυτό, έγινε προσπάθεια να εξεταστούν έργα κυρίως της τρίτης κατηγορίας και πάντα υπό τον περιορισμό της δυνατότητας πρόσβασης σε αυτά.

Πριν προχωρήσουμε στη σύντομη αναφορά στις σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε μία σημαντική παρατήρησή μας επί των κειμένων. Η συντριπτική πλειοψηφία των σύγχρονων ερμηνευτικών έργων είναι γραμμένα με ακαδημαϊκό ύφος το οποίο τις περισσότερες φορές δε μας επιτρέπει να αφουγκραστούμε τις προσωπικές βιωματικές προσεγγίσεις του συγγραφέα, αλλά περισσότερο μας παραπέμπουν σε μία κριτική ανάλυση των γραφόμενων του Απόστολου Παύλου. Από όσες θα αναφέρουμε, εξαίρεση στα παραπάνω θεωρούμε ότι αποτελούν μέχρι ενός σημείου οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις των αιδ. Robertson and Plummer και Αγουρίδη.

Θεωρούμε ότι ο χρόνος συγγραφής ενός έργου έχει μεγάλη σημασία για τις ενδεχόμενες επιρροές που έχει δεχτεί ο ερμηνευτής, τόσο από σε επίπεδο μεθοδολογικής ερμηνευτικής προσέγγισης όσο και επίπεδο περιεχομένου της ερμηνείας. Έτσι, καταβάλλαμε προσπάθεια η σύντομη αναφορά μας στις σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις να γίνει κατά το δυνατό κατά σειρά χρόνου συγγραφής και πραγματοποίησης της ερμηνευτικής προσέγγισης του κάθε συγγραφέα.

J. Calvin

Σύμφωνα με τον Calvin, ο Απόστολος Παύλος χρησιμοποιεί τη φράση «*πάντα μοι έξεστιν*» καθ' ανθυποφορά βάσει όσων σκέφτονταν κι έπρατταν οι Κορίνθιοι, ως συνέπεια του προηγούμενου διαστήματος ακολασίας¹³⁵. Μέσα σε νέα κοινωνικά ήθη και συνθήκες, είχαν υποπέσει σε πρακτικές ασωτίας και αμετροπέειας σε υλικά-εξωτερικά πράγματα στα οποία ο Θεός τους είχε αφήσει ελευθερία¹³⁶. Έτσι, θεωρεί ότι ο Απόστολος Παύλος σε αυτό το σημείο θέλει να περιορίσει την ελευθερία που διδάσκει η Χριστιανική διδασκαλία, θέτοντας δύο σημαντικούς περιορισμούς. Ο ένας ακολουθεί αμέσως στη φράση λέγοντας «*αλλ' ου πάντα συμφέρει*» και ένα δεύτερο με τη συνέχεια του στίχου Α' Κορ. 6,12 «*άλλ' ουκ έγω έξουσιασθήσομαι υπό τινος*»¹³⁷. Ο Calvin, ερμηνεύοντας τη φράση «*αλλ' ου πάντα συμφέρει*», εξηγεί ως τον πρώτο περιορισμό ως την απαραίτητη διάκριση των ενεργειών μας σε επωφελείς για τον συνάνθρωπο κι εν Χριστώ αδελφό μας και την μελέτη της επίδρασής των πράξεών μας

¹³⁵ J. Calvin, Commentary on the Epistles of Paul the Apostle to the Corinthians, τ.1. μτφ. J. Pringle, τ. 1, Edinburgh 1848, σ. 213-214.

¹³⁶ Αυτόθι.

¹³⁷ Αυτόθι, σ. 214.

σε αυτόν. Μάλιστα συνδυάζει την ερμηνεία του με την αναφορά της παρόμοιας φράσης στο στίχο Α΄ Κορ. 10,23, αλλά και το στίχο Ρωμ. 14,13 όπου ο Παύλος αναφέρει ότι ο καθένας θα πρέπει να αυτοπεριορίζει την θεοδοσμένη ελευθερία του, αξιοποιώντας τη βάση της αμοιβαίας κοινωνικής οικοδόμησης¹³⁸. Η εσωτερική εν Θεώ ελευθερία πρέπει να περιοριστεί από όλους στην οπτική της κοινής οικοδόμησης. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι για τον Calvin η φράση εντάσσεται στη γενικότερη χριστιανική διδασκαλία του απ. Παύλου. Αλλά φαίνεται να ερμηνεύει τη φράση περισσότερο στην οπτική της κοινωνικής χριστιανικής ηθικής και λιγότερο της ατομικής ολοκλήρωσης της χριστιανικής διδασκαλίας. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι ερμηνεύει τη φράση περισσότερο προς το κοινό όφελος χωρίς να προχωρεί σε περαιτέρω χριστολογική, σωτηριολογική ή εσχατολογική ανάλυση της φράσης.

H.A.W. Meyer

Ο Meyer στο κριτικοεξηγητικό έργο του «*Kritischexegetischer Kommentar zum Neuen Testament*»¹³⁹, ξεκινά την προσέγγισή του συσχετίζοντας τη φράση με τον προηγούμενο στίχο (Α΄ Κορ. 6,11) όπου ο απ. Παύλος μιλά για την νέα εν Χριστώ κατάσταση ζωής, στην οποία όλα επιτρέπονται και συνεχίζει το σκεπτικό του επεξηγώντας ότι όσα κάνουμε πρέπει να είναι προς το καλό μας (με τη χριστιανική έννοια) ώστε να παραμένουμε ελεύθεροι όπως μας δημιούργησε ο Θεός¹⁴⁰. Συνεχίζοντας την ερμηνευτική του προσέγγιση μελετώντας την πιθανή αιτία για την οποία ο Απόστολος Παύλος κάνει την εν λόγω αναφορά στην επιστολή του. Εξετάζοντας τις σχετικές Πατερικές θέσεις και προσεγγίσεις άλλων μελετητών, φαίνεται να τάσσεται περισσότερο υπέρ της άποψης ότι ο απ. Παύλος έχοντας προφορικές πληροφορίες σχετικά με τη ζωή στην Κόρινθο, στην οποία υπήρχαν πολλές αμαρτίες, πιθανόν θέλησε να υπερασπιστεί τη διδασκαλία του απέναντι σε όσους αρνούσαν την Ανάσταση του Κυρίου προστατεύοντάς τη και από πιθανές παρανοήσεις¹⁴¹. Σχετικά με το πρώτο μέρος της φράσης, θεωρεί ότι η πρόταση «*πάντα μοι έξεστιν*» έχει ευρύτερη σημασία και δεν περιορίζεται στο συγκεκριμένο θέμα¹⁴². Για τον Meyer η χρήση του προσωπικού «μοι» αποτελεί έκφραση για να εννοήσει τον Χριστιανό

¹³⁸ Αυτόθι.

¹³⁹ H.A.W. Meyer, *Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament.*, Göttingen 1832.-1859

¹⁴⁰ Αυτόθι, σ.σ. 136-137.

¹⁴¹ Αυτόθι, σ. 137.

¹⁴² Αυτόθι, σ. 138.

γενικά. Σχετικά με το δεύτερο μέρος της φράσης, θεωρεί ότι ερμηνευτικά δεν πρέπει να περιορίσουμε τη λέξη «*συμφέρει*», σε συγκεκριμένα ατομικά ή κοινωνικά πλαίσια συσχετίζοντάς τη με το «οικοδομείν» στο στίχο Α΄ Κορ.10,23¹⁴³. Έτσι, ερμηνεύει το «*συμφέρει*» ως γενικά πνευματικά ωφέλιμα ανάλογα με την εκάστοτε περίσταση¹⁴⁴. Μέσα από αυτή την μελέτη του, συνδυάζοντας και τη συνέχεια της επιστολής τόσο στο ίδιο κεφάλαιο όσο και στα κεφάλαια Α΄ Κορ. 8-10, φαίνεται να καταλήγει στο συμπέρασμα ότι για τον Απόστολο Παύλο το νόημα της εν λόγω φράσης δεν περιορίζεται στην γαστριμαργία και την πορνεία αλλά γενικά σε θέματα χριστιανικών αρχών οι οποίες έχουν εφαρμογή σε όλες τις διαστάσεις της ζωής του ανθρώπου¹⁴⁵.

Αιδεσιμότητας J. J. Lias

Ο αιδεσιμότητας Lias στο έργο του «*The first epistle to the Corinthians, with notes, map and introduction*»¹⁴⁶, στο σχολιασμό της φράσης στο στίχο 6,12 αναφέρει ότι είτε θεθεί αναφερόμενη σε αισθησιακή απόλαυση είτε σε κέρδος, η μη τήρησή της διάκρισης, σε ωφέλιμα και μη, θα στερήσει από τον άνθρωπο την κληρονομιά που αποκτήθηκε μέσω της πίστης στον Χριστό¹⁴⁷. Μάλιστα, ως τίτλο στην ενότητα των στίχων 6,12-6,20 έχει χρησιμοποιήσει το «*η ενοχή του πόρνου*».

Μελετώντας το πρώτο τμήμα της φράσης, το «*πάντα μοι έξεστι*», καταλήγει να συμφωνεί με όσους θεωρούν ότι η φράση φαίνεται να είχε γίνει μία μορφή συνθήματος από μερικούς Χριστιανούς στην Κόρινθο. Από την άλλη, αναγνωρίζει ότι ο Απόστολος Παύλος έχει αναφέρει και υποστηρίζει και σε άλλες επιστολές του τη θεολογική Χριστιανική διδασκαλία περί απόλυτης ελευθερίας του χριστιανού ο οποίος είναι δεσμευμένος σε μία εν Χριστώ αποστολή-υπηρεσία. Έτσι, σύμφωνα με τον αιδ. Lias, με τη φράση αυτή ο Απόστολος Παύλος κάνει ξεκάθαρο ότι αποδέχεται τη φράση «*πάντα μοι έξεστι*», με τη γενική σημασία του νόμιμου (χρησιμοποιεί τη λέξη «*lawful*») αλλά με περιορισμούς οι οποίοι θα είναι σύμφωνα με το Θεϊκό σχεδιασμό στη δημιουργία, θα έχουν υπολογιστεί έτσι ώστε να συνεισφέρουν στο γενικό καλό του

¹⁴³ Αυτόθι.

¹⁴⁴ Αυτόθι.

¹⁴⁵ Αυτόθι, σ.σ. 137-138.

¹⁴⁶ *Rev. J.J. Lias, οπ.αν.*

¹⁴⁷ Αυτόθι, σ.σ. 66-67.

ανθρώπου και τέλος ότι είμαστε κύριοι των πράξεών μας και όχι έρμαιά τους¹⁴⁸. Μάλιστα, όπως εξηγεί ο Απόστολος Παύλος κάνει αναφορά στη χριστιανική ελευθερία όπως αυτή διδάχτηκε από τον ίδιο τον Χριστό¹⁴⁹.

Για το δεύτερο μέρος της φράσης, «*αλλού πάντα συμφέρει*», πραγματοποιεί ανάλυση της λέξης «*expedient*», με την οποία έχει αποδοθεί η ελληνική λέξη «*συμφέρει*» στην αγγλική έκδοση των επιστολών, συνδυάζοντας φιλολογική και θεολογική προσέγγιση. Στη συνέχεια, στηριζόμενος και σε άλλες μελέτες καταλήγει στο συμπέρασμα ότι εδώ ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί τη λέξη με την έννοια «*profitable*» τόσο για τους άλλους όσο και για το ίδιο το άτομο¹⁵⁰. Προκειμένου να κατανοήσουμε την ερμηνευτική προσέγγιση του αιδ. Lias, θεωρούμε σκόπιμο να εξετάσουμε τη σημασία των αγγλικών λέξεων που χρησιμοποιεί. Σύμφωνα με τα λεξικά της Οξφόρδης, η λέξη *expedient* στην αγγλική γλώσσα συνδυάζεται περισσότερο με το σκόπιμο ή πρόσφορο για κάποιο σκοπό, δηλαδή πράξεις ωφέλιμες αλλά είτε με ένα σκοπό είτε χωρίς ηθικό-πνευματικό φραγμό ή συνυπολογισμό των πράξεων^{151,152}. Από την άλλη η λέξη *profitable* έχει τη σημασία του επωφελούς περισσότερο με την σημασία της ανταποδοτικότητας ή και προστιθέμενης αξίας των πράξεων^{153,154}. Βέβαια, μία από τις ερμηνείες της εποχής του Lias και πρότερα, φαίνεται να είναι και η προσωπική πρόοδος ή βελτίωση, αλλά χωρίς να είναι εκτενής αυτή η χρήση¹⁵⁵. Έτσι, παρ' ότι η ερμηνεία του Lias φαίνεται να είναι βάσει των θεολογικών θέσεων του απ. Παύλου, εν τούτοις ο τελικός περιορισμός της μέσω των επιλεγμένων λέξεων σε σχέση με την υπαρξιακή ολοκλήρωση της χριστιανικής διδασκαλίας, η έλλειψη σαφών σωτηριολογικών Χριστιανικών αναφορών, και η αδυναμία μας για εξεύρεση περαιτέρω ανάλυσης θέσεων του Lias, μας οδηγούν στη διατήρηση επιφυλάξεων σχετικά με το θεολογικό εύρος σε πνευματικό επίπεδο την ερμηνεία του ο αιδ. Lias. Θα μπορούσαμε σε γενικές γραμμές να ισχυριστούμε ότι ο αιδ. Lias διατηρεί μία πιο πνευματική προσέγγιση στην ερμηνεία του, προσπαθώντας να το εντάξει στη θεολογική διδασκαλία του Αποστόλου

¹⁴⁸ Αυτόθι.

¹⁴⁹ Αυτόθι.

¹⁵⁰ Αυτόθι, σ. 67.

¹⁵¹ *The Philological Society, The Oxford English Dictionary: A new English dictionary on historical principles, vol III.*, London ^{συντ.1969}1913, σ. 426.

¹⁵² *D. Stavropoulos-A. Hornby, Oxford English-Greek Learner's Dictionary.* επιμ. *G. Stavropoulos*, Oxford ^{2η (2010)}1998, σ. 201.

¹⁵³ Αυτόθι, σ. 534.

¹⁵⁴ *The Philological Society, The Oxford English Dictionary: A new English dictionary on historical principles, vol VIII.*, Oxford ^{συντ.1978}1913, σ.σ. 1431-1432.

¹⁵⁵ Αυτόθι, σ. 1432.

Παύλου αποφεύγοντας την εκτενή στήριξη σε φιλολογικά ή ιστοριοκριτικά στοιχεία. Ταυτόχρονα, τοποθετεί το νόημα της φράσης σε ευρύ πλαίσιο αναφοράς και όχι στα στενά πλαίσια των παραδειγμάτων που προηγούνται ή/και ακολουθούν από τον Απόστολο Παύλο στο κείμενο.

Αιδεσιμότητες Robertson and Plummer

Οι Αιδεσιμότητες Robertson and Plummer, στην μελέτη τους «A critical and exegetical commentary on the first epistle of st Paul to the Corinthians»¹⁵⁶, εκφράζουν σαφή θέση ότι η φράση αποτελεί λόγια του Αποστόλου Παύλου. Είτε είναι φράση που συνηθιζόταν στην Κόρινθο, είτε (το πιθανότερο) ήταν λεγόμενά του που είχαν παρερμηνευτεί από τους Κορίνθιους, για τους δύο μελετητές ο απόστολος Παύλος την υιοθετεί ως δική του στο λόγο του¹⁵⁷. Αναλύοντας τη φράση, δέχονται ότι απόστολος Παύλος, λέγοντας τα «πάντα» δεν εννοεί την ακριβή έννοια «όλα», καθώς είναι λογικό να μην περιλαμβάνει θέματα όπως η πορνεία ή πανουργία¹⁵⁸. Για τους δύο μελετητές, ο απ. Παύλος απευθύνεται σε όλους τους πιστούς Χριστιανούς, σχετικά με όλο το ευρύ πλαίσιο θεμάτων τα οποία είναι αδιάφορα κι επιτρεπτά. Ανάμεσά τους όμως, υπάρχουν και πολλά που είναι λάθος και μη επιτρεπόμενα, βάσει των αρχών που θα περιγράψει ο απόστολος στη συνέχεια. Με το τμήμα της φράσης «αλλ'ου πάντα συμφέρει», σύμφωνα με τους δύο ερμηνευτές, ο απ. Παύλος περιορίζει την ελευθερία που προσδίδει το «πάντα» από την «υψηλή προσδοκία» της εν Χριστώ πνευματικής και θρησκευόμενης ζωής. Μάλιστα, συνδυάζουν τη φράση με την αντίστοιχη στο στίχο 10,23, και επεκτείνουν το νόημα της φράσης σε όσα επηρεάζουν τόσο την ατομική ζωή όσο και τους άλλους¹⁵⁹.

C.K. Barrett

¹⁵⁶ *Rev. Archibald Robertson-Rev. Alfred Plummer, A critical and exegetical commentary on the first epistle of st Paul to the Corinthians.*, Edinburgh^{2η}.

¹⁵⁷ Αυτόθι, σ. 121.

¹⁵⁸ Αυτόθι, σ. 122.

¹⁵⁹ Αυτόθι.

Ο Barrett στο υπομνηματιστικό έργο του «Black's New Testament Commentary - The First Epistle to the Corinthians», όπως αναφέρει και ο ίδιος, στηρίζεται σε αγγλικές εκδόσεις στις οποίες η λέξη «έξεστι» μεταφράζεται ως «permitted»¹⁶⁰. Αρχικά, συνδέει το χωρίο με άλλα σημεία της επιστολής (όπως κεφ.5,7 , 6,9-11 , 8,1-3 , 10,23) θεωρώντας ότι κεντρικό θέμα του απ. Παύλου είναι ο ελευθερισμός σε ένα βαθύτερο επίπεδο¹⁶¹. Στη συνέχεια, όμως, φαίνεται να ασχολείται περισσότερο με την πιθανή προέλευση ή/και έναυσμα για να χρησιμοποιήσει ο απ. Παύλος τη φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν*», εντοπίζοντας δύο διαστάσεις οι οποίες σύμφωνα με τον ίδιο μάλλον συνυπήρχαν ταυτόχρονα. Από τη μία, η διάδοση του γνωστικισμού σύμφωνα με τον οποίο τα υλικά και όσα συμβαίνουν στο σώμα μας δεν έχουν ουσιαστική σημασία, συνεπώς όλα μπορούν να γίνουν¹⁶². Από την άλλη, συνδυάζει τη διδαχή του Παύλου για την απελευθέρωση κι ελευθερία του Ορθόδοξου Χριστιανού σε σχέση με τους στενά Εβραϊκούς νόμους, όπως αναφέρει και στην προς Γαλάτας επιστολή¹⁶³. Αυτός ο συνδυασμός, κατά τον Barrett, πιθανόν είχαν οδηγήσει στην ασυδοσία και την αμαρτία αρκετούς στην Κόρινθο οι οποίοι παρερμήνευσαν την Χριστιανική ελευθερία που δίδασκε ο απ. Παύλος. Στην ερμηνευτική προσέγγιση του ο Barrett θεωρεί ότι ο απ. Παύλος δεν τοποθετείται σχετικά με την ελευθερία σε σχέση με την Ιουδαϊκή διάστασή της όσο σε σχέση με το γνωστικό πλαίσιο της εποχής. Γιαυτό το λόγο, σύμφωνα με τον Barret, ο απ. Παύλος με τη συνέχεια της φράσης «*ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» δεν προσπαθεί να έρθει σε αντίθεση/διαφωνία αλλά να προσθέσει και να εξηγήσει ότι η Χριστιανική διδασκαλία στηρίζεται στην ελεύθερη φιλανθρωπία του Θεού ο οποίος με αγνή αγάπη δέχεται όλους (αμαρτωλούς και μη)¹⁶⁴. Ταυτόχρονα, ο απ. Παύλος διδάσκει ότι η άσκηση αυτής της ελευθερίας επιλογών και δράσης πρέπει να γίνεται με υπευθυνότητα, στηριγμένη στην αγάπη καθώς μόνο έτσι είναι ωφέλιμη σωτηριολογικά για τον άνθρωπο του Θεού. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, αυτή η προσέγγιση είναι καθοριστική υπαρξιακά για τον Χριστιανό και είναι ανεξάρτητη από την οπτική που κατανοεί ο καθένας τους κανόνες και νόμους¹⁶⁵. Συμπερασματικά, για τον Barrett ο απ. Παύλος με τη μελετώμενη φράση, χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της γαστριμαργίας και της πορνείας, θέτει το θέμα της ελευθερίας αλλά και της

¹⁶⁰ C.K. Barrett, Black's new testament commentary: The first epistle to the Corinthians (ηλ.βιβ)., London ^{3η}(2000)1968, σ. 85.

¹⁶¹ Αυτόθι, σ. 85.

¹⁶² Αυτόθι, σ. 86.

¹⁶³ Αυτόθι.

¹⁶⁴ Αυτόθι.

¹⁶⁵ Αυτόθι.

διάκρισης των συνεπειών των πράξεων του ανθρώπου, σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία.

Hans Conzelmann

Ο Conzelmann, στο ερμηνευτικό-σχολιαστικό έργο του «Der erste Brief qn die Korinthier» όπως αυτό μεταφράστηκε από τον James Leitch¹⁶⁶ αναπτύσσει εκτενή συλλογισμό σχετικά με την ερμηνεία της φράσης, χωρίζοντάς την αρχικά στα δύο μέρη της, ήτοι το «πάντα μοι έξεστιν» και το «ου πάντα συμφέρει»¹⁶⁷. Στη συνέχεια, στηριζόμενος σε μελέτη αρκετών ιστορικοκριτικών και φιλοσοφικών έργων, σχετικά με την αρχαία Κόρινθο της εποχής της συγγραφής της επιστολής, αποδίδει ερμηνευτικά τη φράση κυρίως μέσα από την ερμηνεία των ρημάτων «έξεστιν» και «συμφέρει». Το μελετώμενο τεκμήριο αποτελεί αγγλική μετάφραση από τα γερμανικά, ενώ η μετάφραση του χωρίου είναι πρωτότυπη από τους μεταφραστές του έργου του παρόντος έργου του Conzelmann, οπότε η αξιολόγηση των αγγλικών χρησιμοποιούμενων όρων δεν κρίνεται δόκιμη εκτός των πλαισίων που αναφέρει ο Conzelmann¹⁶⁸. Αρχικά, όπως αναφέρει ξεκάθαρα στο κείμενό του ο Conzelmann θεωρεί ότι η λέξη «έξεστι» πρέπει να ερμηνευτεί ως «επιτρέπεται» και όχι ως «είναι δυνατό-εφικτό» (permitted – possible)¹⁶⁹. Στη συνέχεια, λόγω της επανάληψης της φράσης με παρόμοια μορφή στο στίχο 10,23 «Πάντα έξεστιν») και αναφέροντας ότι η πορνεία δεν ήταν στην Κόρινθο παγανιστικό κατάλοιπο αλλά μάλλον κοινωνικό φαινόμενο, δέχεται τη φράση ως μία μορφή φράσης-σύνθημα σε κοινωνικά πλαίσια όπως των Κυνικών, Στωικών, Γνωστικών κλπ¹⁷⁰. Μάλιστα, αναφέρει ότι με τον ίδιο τρόπο θα πρέπει να αναζητηθεί η προέλευση της χρήσης της λέξης «συμφέρει» στο δεύτερο μέρος της φράσης. Βέβαια, τονίζει ότι πέραν της προέλευσης της φράσης, ο μελετητής θα πρέπει να λάβει υπόψη και το βαθμό στον οποίο ο ίδιος ο απ. Παύλος είχε κάποια επίδραση στον τρόπο που οι Κορίνθιοι αντιλαμβάνονταν και κατανοούσαν τη φράση¹⁷¹.

¹⁶⁶ Conzelmann, οπ.αν.

¹⁶⁷ Αυτόθι, σ. 108.

¹⁶⁸ Αυτόθι, σ. xxι.

¹⁶⁹ Αυτόθι, σ. 109.

¹⁷⁰ Αυτόθι.

¹⁷¹ Αυτόθι, σ. 108.

Ο Conzelmann προκρίνοντας την ερμηνεία του «έξεστιν» ως «επιτρέπεται» και όχι «είναι δυνατό», συνδέει τη φράση με τη διδασκαλία του Παύλου περί ελευθερίας, ενώ διαχωρίζει την ευρύτητα της έννοιας της ελευθερίας κατά τον Παύλο από την έννοιά της κατά τους Στωικούς για τους οποίους το υλικό συνδέεται με το σωματικό και πνευματικό με υλιστικό τρόπο. Για τον Conzelmann η έννοια του «έξεστιν» αφορά όλα τα κεφάλαια από το 6^ο έως το 10^ο της Α' προς Κορινθίους επιστολής του Παύλου¹⁷². Μάλιστα, επισημαίνει ότι με το δεύτερο μέρος της φράσης, και τη χρήση της έννοιας «συμφέρει», ο Παύλος φαίνεται να αναγνωρίζει την ύπαρξη της φράσης-σύνθημα στην Κόρινθο αλλά επισημαίνει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει οι Χριστιανοί να λειτουργούν στα πλαίσια αυτής της ελευθερίας καθώς όπως αναφέρει γνώμονας θα πρέπει να είναι ότι αυτή ασκείται σε έναν κόσμο ο οποίος είναι στην υπηρεσία του Χριστού¹⁷³. Συμπερασματικά, σύμφωνα με τον Conzelmann η φράση δεν αφορά μόνο την πορνεία η οποία πραγματεύεται στο κεφάλαιο αυτό, αλλά είναι ένα γενικότερο θέμα ηθικής για το οποίο ο Παύλος δράττεται της ευκαιρίας του θέματος του κεφαλαίου για να αναφερθεί. Προκειμένου να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του Conzelmann συνδέει την παρούσα φράση με την φράση «*Πάντα ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» στο στίχο 10,23, όπου ο Παύλος πραγματεύεται θέματα κοινωνίας των ανθρώπων.

Σ. Αγουρίδης

Ο Αγουρίδης στον υπομνηματισμό της Α' προς Κορινθίους, φαίνεται να παίρνει σαφή θέση ότι η φράση «πάντα μοι ἔξεστι» αποτελούσε σύνθημα στην αρχαία Κόρινθο της εποχής. Σύνθημα των Κυνικών και των Στωικών ως ενδεικτικό της άποψής τους περί ελευθερίας και της σοφίας του ανθρώπου¹⁷⁴. Ο απ. Παύλος, σύμφωνα με τον Αγουρίδη, χρησιμοποιεί τα λόγια των Κορινθίων «όλα μου επιτρέπονται» προκειμένου στη συνέχεια με το υπόλοιπο της φράσης του, να το τοποθετήσει σε χριστιανική προοπτική¹⁷⁵. Η φράση, κατά τον Αγουρίδη, τονίζει ότι είναι σημαντικό οι πράξεις κάποιου να είναι μεν στηριγμένες στην ελευθερία αλλά να με την προϋπόθεση ότι δεν είναι αντίθετο προς τα συμφέροντά του¹⁷⁶. Στη συνέχεια ο

¹⁷² Αυτόθι, σ. 109.

¹⁷³ Αυτόθι, σ.σ. 109-110.

¹⁷⁴ Αγουρίδης, οπ.αν, σ. 107.

¹⁷⁵ Αυτόθι.

¹⁷⁶ Αυτόθι.

Αγουρίδης εξηγεί και αναλύει βάσει της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης την έννοια του συμφέροντος για τον άνθρωπο το οποίο δεν είναι μόνο υλικό αλλά χριστολογικά, εσχατολογικά και σωτηριολογικά συνδεδεμένο με το ανθρώπινο πνεύμα και τον προορισμό της ύπαρξής του¹⁷⁷. Έτσι, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι ερμηνεύοντας τη μελετώμενη φράση του απ. Παύλου, θεωρεί ότι αναδεικνύει βασικό θεολογικό μήνυμα-αρχή του απ. Παύλου: η ελευθερία για τον Χριστιανό πρέπει να είναι πάντα υπό τον χριστολογικό, εσχατολογικό, σωτηριολογικό περιορισμό της ανθρώπινης ύπαρξης.

G. Fee

Ο Gordon Fee στο σχολιασμό της επιστολής αρχικά αναφέρεται στα γενικά θεολογικά θέματα που πραγματεύεται ο απ. Παύλος σε αυτή. Διακρίνει ότι αν και η Α΄ προς Κορινθίους επιστολή δε χρησιμοποιείται συχνά για ανάλυση της θεολογίας του Παύλου, ο μελετητής της μπορεί να εντοπίσει πλήθος εσχατολογικών, ηθικών κι εκκλησιολογικών θεολογικών θέσεων του Παύλου¹⁷⁸.

Στην ανάλυσή του για τον στίχο 6,12, θεωρεί ότι με τη συγκεκριμένη φράση του ο απ. Παύλος δεν προσπαθεί να λύσει κάποια ηθική διαφορά μεταξύ των Κορινθίων, αλλά να επισημάνει και να διαφωνήσει με τη λανθασμένη κατανόηση των Κορινθίων πνευματικών σχετικά με τη Χριστιανική έννοια της ελευθερίας του ανθρώπου η οποία εκφράζεται από αυτούς με τη φράση-σύνθημα «πάντα μοι έξεστιν». Η φράση αποδίδεται σε πιθανή παράφραση της διδασκαλίας του Παύλου περί ελευθερίας, και κατά τον Fee εστιάζεται κυρίως στην λανθασμένη κατανόηση, για λόγους προσωπικής σκοπιμότητας, της εν Χριστώ προοπτικής της διδασκαλίας του Παύλου¹⁷⁹. Ο Fee αντιλαμβάνεται τη λέξη «έξεστιν» ως προσπάθεια του Παύλου να εισάγει στο λόγο του το θέμα της εξουσίας, με την οποία θα ασχοληθεί σε επόμενα κεφάλαια της επιστολής, και το συνδυασμό της με τη δυνατότητα του ανθρώπου να πράττει ελεύθερα. Έτσι, κατά τον Fee, ο απ. Παύλος διαχωρίζει το νόμιμο, επιτρεπόμενο ή ακόμα και το απλά αποδεκτό, από τα καλά και επωφελή για τον άνθρωπο στην εν Χριστώ προοπτική

¹⁷⁷ Αυτόθι, σ.σ. 107-109.

¹⁷⁸ Fee, οπ.αν, σ.σ. 16-20.

¹⁷⁹ Αυτόθι, σ. 252.

του¹⁸⁰. Μάλιστα, συνεκτιμώντας και την αντίστοιχη χρήση της φράσης «πάντα έξεστι» στο στίχου 10,23, ο Fee εξηγεί ότι ο Παύλος στα επωφελή συνυπολογίζει και την επίδραση που έχουν αυτά στον συνάνθρωπό μας¹⁸¹. Συμπερασματικά, κατά τον Fee, η φράση αποτελεί σημαντικό θεολογικό χωρίο, στο οποίο γίνεται ξεκάθαρο ότι σύμφωνα με τη Χριστιανική διδασκαλία δεν αρκεί μόνο το να αποφεύγει τα επιτρεπόμενα αλλά να προσπαθεί να πράττει μόνο τα ωφέλιμα για τον ίδιο και για τους συνανθρώπους του, αναρωτώμενος για τα πραγματικά αίτια αλλά και αποτελέσματα της συμπεριφοράς του¹⁸².

C. Blomberg

Ο Blomberg στο έργο του «The NIV application Commentary: 1 Corinthians» παρότι σχολιάζει το χωρίο 6,12-6,20 τόσο στο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της εποχής του Απόστολου Παύλου όσο και σε σύνδεση με τη σύγχρονη εποχή. Ερμηνευτικά δεν εμβαθύνει θεολογικά στη μελετώμενη φράση μεμονωμένα αλλά την τοποθετεί σε συνδυασμό με το υπόλοιπο χωρίο¹⁸³. Για τον Blomberg η φράση αποτελεί ένα εκφραστικό μοτίβο το οποίο ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί συχνά στην επιστολή του, σύμφωνα με το οποίο αρχικά δίνει μία γενική έκφραση ή συνήθεια των Κορινθίων και στη συνέχεια την αξιολογεί βάση των χριστιανικών αρχών¹⁸⁴. Στηριζόμενος στην έκδοση NIV της ΚΔ όπου η φράση τοποθετείται σε εισαγωγικά (“*Everything is permissible for me*”, NIV84 Α΄Κορ 6,12), αναλύει ότι στη φράση «πάντα μοι έξεστι» ενυπάρχουν τα εξής σημαντικά χαρακτηριστικά¹⁸⁵:

- 1) είναι σύντομη, μεστή και παροιμιώδη,
- 2) αντικατοπτρίζει την ελευθεριότητα της Χριστιανικής εκκλησίας,
- 3) ο ίδιος ο απ. Παύλος θα μπορούσε να την έχει εκφέρει

¹⁸⁰ Αυτόθι, σ. 251-252.

¹⁸¹ Αυτόθι, σ. 252.

¹⁸² Αυτόθι, σ. 249-253.

¹⁸³ C.L. Blomberg, The NIV Application Commentary, from biblical text...to contemporary life: 1 Corinthians. 1994, σ.σ. 129-133.

¹⁸⁴ Αυτόθι, σ. 129.

¹⁸⁵ Αυτόθι.

- 4) κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και συμφραζόμενα, μπορεί να οδηγήσει παραπλανητικά στην κατάχρηση εκτός του πλαισίου στο οποίο αναφέρεται και νοείται.

Όπως χαρακτηριστικά εξηγεί, αν η φράση τοποθετηθεί εκτός χριστιανικού πλαισίου και χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο του Μωσαϊκού νόμου, ο απ. Παύλος στην ουσία τους καλεί να αμαρτήσουν¹⁸⁶. Προσπαθεί να τους εξηγήσει ότι οι Χριστιανοί δεν αρκεί να πρέπει να λειτουργούν βάσει των ηθικών ή άλλων τυπικών κανόνων γιατί απλά πολλά πράγματα είναι επιτρεπτά αλλά δεν είναι επωφελή κι απελευθερωτικά για τον άνθρωπο¹⁸⁷. Με άλλα λόγια, ότι η σωτηρία και η εν Χριστώ ολοκλήρωση του ανθρώπου δεν είναι αποτέλεσμα της νομοθετικής συνέπειας ή τήρησης κανόνων αλλά αποτέλεσμα της εν Χριστώ ηθικής-πνευματικής αξιολόγησης των πράξεών του. Αυτή η θεώρηση του Blomberg μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κατά την άποψή του, η ερμηνεία της συγκεκριμένης φράσης δεν περιορίζεται στην γαστριμαργία ή την πορνεία που αναφέρονται στη συνέχεια, αλλά αποτελεί αναφορά σε γενικότερες θεολογικές-χριστιανικές θέσεις του απ. Παύλου. Αποτελεί μία έκφραση της χριστιανικής ηθικής και τρόπου ζωής.

A. Thiselton

Σύμφωνα με τον Thiselton οι στίχοι 6,12-6,20 αποτελούν την έκφραση της διδασκαλίας των ορθόδοξων χριστιανικών αρχών του απ. Παύλου σχετικά με την ένωση με του ανθρώπου με το Χριστό και εν γένει τη θεολογία περί του ανθρωπίνου σώματος¹⁸⁸. Στηριζόμενος στην ερμηνευτική του απόδοση της φράσης «*πάντα μοι ἔξεστιν*» ως «ελευθερία να κάνω όλα τα πράγματα», συνδέει τη φράση άμεσα με τους επόμενους στίχους του κεφαλαίου, αλλά και με το προηγούμενο κεφάλαιο, θεωρώντας ότι αποτελεί σημαντική φράση η οποία σχετίζεται με τα θέματα του σώματος και το αδιάσπαστο της ταυτότητας του χριστιανού πιστού και του τρόπου ζωής του. Όπως αναφέρει, συμφωνεί με τον Goulder ότι ο απ. Παύλος απευθύνεται κυρίως σε όσους “πνευματικά” σκεπτόμενοι, διευρύνουν το θέμα της ελευθερίας και της διάκρισης

¹⁸⁶ Αυτόθι.

¹⁸⁷ Αυτόθι.

¹⁸⁸ A.C. Thiselton, *The First Epistle to the Corinthians : a commentary on the Greek text.* , Grand Rapids, Mich. 2000, σ. 458.

πέραν των φαγητών προσφερόμενων στα είδωλα, σε θέματα ευρύτερα σχετικά με το σώμα τους¹⁸⁹. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο Thiselton εκφράζει την άποψη ότι ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί τη φράση για να επικοινωνήσει την ελευθερία να πράττει κάποιος χωρίς περιορισμούς αλλά με διάκριση σε επωφελή και μη, ως βαθύτερες Χριστιανικές αρχές οι οποίες θα πρέπει να χαρακτηρίζουν τον χριστιανό πιστό σε όλη τη ζωή του¹⁹⁰.

J.Barclay

Ο John Barclay στο σχολιασμό της φράσης που πραγματοποιεί στο «The Oxford Bible Commentary» στηρίζει το σκεπτικό του στη αλλαγή του ανθρώπου που διδάσκει ο απ. Παύλος και η χριστιανική διδασκαλία σύμφωνα με την οποία μετατρέπεται σε «πνευματικό ον»¹⁹¹. Έτσι, κατά τον Barclay, ο απ. Παύλος, θεωρώντας ότι οι Κορίνθιοι είχαν αποτύχει να κατανοήσουν τις διαστάσεις αυτής της αλλαγής ταυτότητας του ανθρώπου, χρησιμοποιεί τη φράση «πάντα μοι έξεστι» προκειμένου να εκκινήσει την ανάλυση του θέματος της χριστιανικής έννοιας της ελευθερίας¹⁹². Θεωρεί ότι η φράση «πάντα μοι έξεστιν» μάλλον υπήρχε στην εκκλησία της Κορίνθου, αλλά δε διευκρινίζει με ποιον τρόπο (στάση, σύνθημα, συνήθεια κ.ο.κ.). Ο απ. Παύλος, σύμφωνα με τον Barclay, χρησιμοποιεί τη φράση «αλλ' ου πάντα συμφέρει» γιατί θέλει να περιορίσει την περίπτωση να αποβεί η ατομικιστική έμφαση της φράσης «πάντα μοι έξεστι» περιοριστική ή αποδομητική για την εκκλησία στο σύνολό της¹⁹³. Ο Barclay στηριζόμενος στην Εβραϊκή καταγωγή του απ. Παύλου, όπου ως πορνεία νοούνταν οτιδήποτε έχει σχέση με τη σωματική αμαρτία και όχι μόνο η σεξουαλική διάστασή του, συνδυάζει το στίχο με τα γραφόμενα του απ. Παύλου στα κεφάλαια 8-10 και 12-14 όπου αναφέρετε εκτενώς στην έννοια του καλού και της εφαρμογής του κατά τη χριστιανική διδασκαλία¹⁹⁴. Θεωρεί ότι η φράση «αλλ' ου πάντα συμφέρει» αποτελεί γενικότερο θεολογικό μήνυμα ο Παύλος προσπαθεί να μεταφέρει με τα γραφόμενά του και δεν περιορίζεται μόνο στο σώμα και τα υλικά

¹⁸⁹ Αυτόθι, σ. 459.

¹⁹⁰ Αυτόθι.

¹⁹¹ *J. Barclay*, 1 Corinthians. , στο: *J. Barton/J. Muddiman* επιμ., The Oxford Bible Commentary: The Pauline Epistles, Oxford 2001, 1108–1133, σ.σ. 1117-1118.

¹⁹² Αυτόθι, σ. 1117.

¹⁹³ Αυτόθι.

¹⁹⁴ Αυτόθι, σ. 1118.

αγαθά¹⁹⁵. Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατά την άποψή μας, ο Barclay θεωρεί ότι ο Απ. Παύλος στην εν λόγω φράση θίγει το θέμα της ελευθερίας του ανθρώπου κατά τη Χριστιανική διδασκαλία. Η διάκριση, όμως, από τον χριστιανό των πράξεων σε επωφελείς με βάση της εν Χριστώ ζωή και προοπτική και σε πράξεις οι οποίες τον απομακρύνουν από τον Κύριο οδηγώντας τον στην αμαρτία είναι καθοριστική για την ανθρώπινη ύπαρξη και ταυτότητα¹⁹⁶.

C. Holladay

Κατά τον Holladay η φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν*» μάλλον εκφράζει διάφορες συμπεριφορές εντός της εκκλησίας της Κορίνθου, σύμφωνα με τις οποίες τα μέλη της εμφανίζονταν να χρησιμοποιούν κριτήρια και γλώσσα του υλικού νόμου και της πραγματιστικής ηθικής¹⁹⁷. Έτσι, ο απ. Παύλος, διακρίνοντας τη έλλειψη πνευματικής εμβάθυνσης στις πράξεις των Κορινθίων (που περιγράφει και πριν από το στίχο 6,12) προσπαθεί να επαναδιατυπώσει την αξία της πνευματικής εγρήγορσης και αντίδρασης βάσει της χριστιανικής ηθικής και τρόπου ζωής. Χρησιμοποιώντας στη φράση του την αποστροφή «*αλλ' ου πάντα συμφέρει*» προσπαθεί να τους επαναφέρει πνευματικά, εξηγώντας την χριστιανική διδασκαλία, ότι το σώμα είναι ένας ιερός χώρος μέσω της οποίας φανερώνεται το Θεϊκό πνεύμα και γι' αυτό χρίζει αντίστοιχης μεταχείρισης¹⁹⁸. Έτσι, ο Holladay μέσα από μία επιστημονολογική ανάλυση και επισκόπηση μελετών περί της Α' προς Κορινθίους, φαίνεται να θεωρεί ότι ο απ. Παύλος με τη μελετώμενη φράση αναφέρεται γενικά στο θέμα της ελευθερίας αλλά και της διάκρισης πράξεων που εκφράζει χριστιανική παράδοση.

D. Keener

Ο Keener στηρίζει το σχολιασμό της φράσης κυρίως στην έκδοση NRSV της Βίβλου στα αγγλικά η οποία αποδίδει τη φράση ως:

¹⁹⁵ Αυτόθι, σ.σ. 1117-1118.

¹⁹⁶ Αυτόθι, σ. 1118.

¹⁹⁷ Holladay, οπ.αν, σ.σ. 432-433.

¹⁹⁸ Αυτόθι, σ.σ. 432-433.

“All things are lawful for me,” but not all things are beneficial.

Στην έκδοση αυτή, η φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν*» είναι εντός εισαγωγικών, δίνοντας έτσι σαφή ερμηνευτική τάση για την απόδοση της φράσης ως φράσης-γνωμικού ή λόγων που λέγονταν από κάποιον, -ους. Για την απόδοση της λέξης «*συμφέρει*» χρησιμοποιείται η λέξη «beneficial» η οποία στα ελληνικά συνδέεται με τις λέξεις ευεργετικός, ωφέλιμος¹⁹⁹. Στα αγγλικά, παρότι συχνά συνδέεται με υλικά ή ανταποδοτικά οφέλη, μπορεί να έχει και την έννοια του «καλού» ή του «κάνω καλό» με την ηθική ή/και πνευματική του διάσταση²⁰⁰. Στην ερμηνευτική του απόδοση της φράσης, επί της αναφερόμενης έκδοσής της, ο Keener αποδίδει τη φράση του Απόστολου Παύλου σε προσπάθειά του να θέσει τα πιστεύω του απέναντι σε ανήθικες συμπεριφορές των Κορινθίων, αντιτιθέμενος έτσι με αρκετούς φιλόσοφους σχετικά με το ρόλο του σώματος στην ανθρώπινη ύπαρξη²⁰¹. Σύμφωνα με τον Keener, φιλόσοφοι και ρήτορες συχνά χρησιμοποιούσαν στο λόγο τους κριτήρια ως «νόμιμα» ή/και «κερδοφόρα», ενώ οι ηθικολόγοι υιοθετούσαν ένα διαδραστικό στυλ είτε παρουσιάζοντας έναν φανταστικό συνομιλητή είτε απλά προσέφεραν οι ίδιοι στο λόγο τους τις ενστάσεις και στη συνέχεια τις αντέκρουαν (όπως θεωρεί και στην περίπτωση του Παύλου εδώ)²⁰². Έτσι, ο απ. Παύλος με αυτή τη ρητορική αποστροφή του, προσπαθεί να ξεκινήσει τη συζήτηση και να διδάξει τη χριστιανική διάσταση των επιλογών μας, σύμφωνα με την οποία μία πράξη «νόμιμη» δε είναι αυτόματα και «καλή» για τον άνθρωπο. Μάλιστα, κατά τον Keener, αυτό γίνεται και στο στίχο 10,23 όπου ο απ. Παύλος ξαναχρησιμοποιεί παρόμοια φράση και ρητορική αλλά σε θέματα κοινωνίας των ανθρώπων²⁰³. Ο Keener δεν αναλύει περισσότερο τη φράση που μελετάμε, αλλά με το σχολιασμό που πραγματοποιεί για τους στίχους που ακολουθούν 6,12-6,20, διαφαίνεται ότι η φράση και ειδικά η χρήση της λέξης «συμφέρει» την οποία συνδύασε όπως είπαμε με το «καλό για τον άνθρωπο» εκφράζει τη Χριστιανική διδασκαλία τόσο για τη δημιουργία και ύπαρξη του ανθρώπου με τη Χάρη του Θεού όσο και περί μετά θάνατον ζωής και κρίσης²⁰⁴.

¹⁹⁹ Stavropoulos/Hornby, οπ.αν, σ. 44.

²⁰⁰ *The Philological Society*, The Oxford English Dictionary: A new English dictionary on historical principles, vol I. , Oxford σ^{νατ.}1978 1913, σ. 801.

²⁰¹ Keener, οπ.αν, σ.σ. 57-58.

²⁰² Αυτόθι, σ. 57.

²⁰³ Αυτόθι.

²⁰⁴ Αυτόθι, σ.σ. 56-57.

J. Murphy-O'Connor

Ο Murphy-O'Connor, στο έργο του « Keys to first Korinthians» επιχειρεί μία συγκεντρωτική αναφορά των απόψεών του σχετικά με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή τις οποίες εκφράζει με αρθρογραφία για περισσότερα από 20 χρόνια πριν το έργο αυτό²⁰⁵. Αναλύοντας το θέμα της ύπαρξης της φράσης ως σλόγκαν στην Κόρινθο, σχολιάζει κριτικά τις απόψεις άλλων μελετητών σχετικά με το θέμα, κυρίως αντικρούοντας τις θέσεις του Garland ότι τα λεγόμενα είναι του απ. Παύλου και δεν είναι λόγια των Κορινθίων²⁰⁶. Επιχειρηματολογεί βασιζόμενος στο δίπτυχο ότι όταν ο απ. Παύλος αναφέρεται στους Κορινθίους δεν έχει συγκεκριμένο μοτίβο αναφοράς και ότι βάσει του ιστορικοκοινωνικού πλαισίου θα πρέπει αναπόφευκτα να υπήρξε συζήτηση στην κοινωνία της Κορίνθου σχετικά με τη συμπεριφορά υπό τα νέα δεδομένα της εν Χριστώ ζωής²⁰⁷. Έτσι, καταλήγει ότι ίσως να μην υπήρχε σαφές σύνθημα εκφραζόμενο με λόγια, αλλά τουλάχιστον υπήρχαν κάποια συμβάντα στην εκκλησία της Κορίνθου τα οποία αιτιολογούνταν από τους Κορινθίους με αυτή τη φράση/άποψη²⁰⁸.

Για τον O'Connor ο απ. Παύλος με τη φράση αυτή ξεκινά για να εκφράσει στη συνέχεια την αντίθεσή του με τους Στωικούς και γενικά τους ανθρώπους της γνώσης οι οποίοι υποστήριζαν ότι όσα συμβαίνουν στο σώμα μας δεν έχουν σημασία ή/και επίδραση στο πνεύμα μας.²⁰⁹ Συνεχίζοντας ερμηνευτικά, θεωρεί ότι ο απ. Παύλος με τη φράση αυτή υποδεικνύει ένα μεγάλο λάθος των Κορινθίων, την υπερβολή της ατομικής ελευθερίας²¹⁰. Μάλιστα, αναφέρει δύο τύπους ελευθερίας, την «ελευθερία από» και την «ελευθερία να». Για τον πιστό χριστιανό, η «ελευθερία από» είναι απόλυτη και αφορά την απελευθέρωση από το πάθος της αμαρτίας. Από την άλλη, η «ελευθερία να» είναι σε άμεση συνάρτηση με τη γνήσια κοινωνία των ανθρώπων υπό τη Χάρη του Θεού. Έτσι οι πράξεις που επηρεάζουν το άτομο ή τους άλλους αρνητικά, το απομακρύνουν από την «ελευθερία από» την αμαρτία και κατά συνέπεια αναιρούν την ίδια την απελευθέρωση που του πρόσφερε ο Χριστός²¹¹. Μάλιστα αυτή η αρχή δεν

²⁰⁵ J. Murphy-O'Connor, *Keys to First Corinthians*, UK 2009, preface v-vi.

²⁰⁶ Αυτόθι, σ.σ. 20-26.

²⁰⁷ Αυτόθι, σ.σ. 25-26.

²⁰⁸ Αυτόθι, σ. 26.

²⁰⁹ Αυτόθι, σ.σ. 80, 92-93.

²¹⁰ Αυτόθι, σ. 205.

²¹¹ Αυτόθι.

περιορίζεται μόνο στο φαγητό ή την πορνεία αλλά σε όλη την ανθρώπινη υπόσταση και οδηγεί σε πνευματική «νέκρωση» του ανθρώπου με σοβαρές σωτηριολογικές προεκτάσεις²¹². Το έργο του O'Connor δεν έχει σαφή ερμηνευτική ή σχολιαστική δομή. Εξετάζοντας όμως από διαφορετικές οπτικές τόσο τη φράση όσο και το σύνολο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής, αποδίδει χρήσιμες ερμηνευτικές θεωρήσεις περί της σημασίας της μελετώμενης φράσης, καθώς και της χριστιανικής θεώρησης του σώματος, της πορνείας και γενικά έννοιας της χριστιανικής ελευθερίας.

M. Taylor

Ο Taylor συνδέει τη φράση άμεσα με τις αναφορές του απ. Παύλου με τη σεξουαλική αμαρτία και την πορνεία, καθώς αυτά είναι τα θέματα που πραγματεύεται ο απόστολος στο κείμενο πριν και μετά από τη φράση στο στίχο 6,12. Σύμφωνα με τον Taylor ο απ. Παύλος δεν επικρίνει κάποιον ή κάποιους συγκεκριμένα αλλά απευθύνεται γενικά στους Κορινθίους χριστιανούς. Αυτό κατά την άποψή του έχει οδηγήσει αρκετούς μελετητές να ερμηνεύσουν τη φράση σε ευρύτερο θεολογικό πλαίσιο και όχι για αντιμετώπιση συγκεκριμένων συμπεριφορών²¹³. Παρότι θεωρεί ότι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την προέλευση της φράσης «πάντα μοι έξεστι» ή ποιος το αναφέρει, θεωρεί σίγουρο ότι σχετίζεται με τη διδασκαλία του απ. Παύλου περί της Χριστιανικής ελευθερίας²¹⁴. Ειδικά με την αποστροφή «αλλ' ου πάντα συμφέρει» ο απ. Παύλος υπερασπίζεται την Χριστιανική ελευθερία αλλά υπό την προϋπόθεση ότι οι πιστοί χριστιανοί είναι υπό την εξουσία του Κυρίου και υπάρχουν σε συσχέτιση με την εκκλησία και την χριστιανική κοινωνία²¹⁵. Μάλιστα, προς επιβεβαίωση της παραπάνω θέσης του ο Taylor συνδέει τη φράση στο στίχο 6,12 με τον στίχο 10,23 όπου υπάρχει επανάληψη του νοήματος αλλά με αναφορά στην ειδωλολατρία και την κοινωνία. Από την άλλη, θεωρεί τη φράση ως ενακτήριο τμήμα της διδασκαλίας του Απόστολου Παύλου στο χωρίο 6,12-6,20 σχετικά με τη επίπτωση

²¹² Αυτόθι, σ. 247.

²¹³ M. Taylor, 1 Corinthians. , σ. 151.

²¹⁴ Αυτόθι, σ. 153.

²¹⁵ Αυτόθι, σ.σ. 153-154.

της αμαρτίας της σεξουαλικής ανηθικότητας και της φύσης του ανθρώπινου σώματος σύμφωνα με την Χριστιανική διδασκαλία²¹⁶.

Ο Taylor, όπως είπαμε εξετάζει αρκετά στο θέμα της προέλευσης της φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν*» και του λόγου χρησιμοποίησής της από τον Απόστολο Παύλο. Και αυτός συμφωνεί ότι αν δεν είναι ξεκάθαρο ότι η φράση ήταν σύνθημα ή φράση-μήνυμα των Κορινθίων, καθώς το συγγραφικό ύφος και οι εκφράσεις των επόμενων στίχων επιδεικνύουν την ύπαρξη πραγματικών κι επειγόντων σχετικών θεμάτων στην εκκλησία της Κορίνθου²¹⁷. Θεωρεί πιθανό να είναι και μία φράση-μήνυμα το οποίο ο απ. Παύλος χρησιμοποίησε για να περιγράψει τις απόψεις ή/και συμπεριφορές των Κορινθίων²¹⁸.

L. S. Nasrallah

Η Laura Nasrallah στο κεφάλαιο που συνέγραψε σχετικά με την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή στο βιβλίο «*The Letters and Legacy of Paul: Fortress Commentary on the Bible study edition*»²¹⁹, στηρίζει τη μελέτη της σε αγγλική έκδοση της ΚΔ όπου χρησιμοποιείται η λέξη «*beneficial*» για την απόδοση της λέξης «*συμφέρει*»²²⁰. Για τη Nasrallah, στόχος του απ. Παύλου είναι να συνεχίσει την αναφορά του σε θέματα ανηθικότητας χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την πορνεία²²¹. Αρχικά, φαίνεται να έχει τη θέση ότι η φράση αφορά γενικά τη χριστιανική ηθική²²². Θεωρεί ότι η φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν*» αποτελεί φράση-γνωμικό η οποία είτε υπήρχε πραγματικά στην Κόρινθο είτε απλά ο απ. Παύλος υπέθετε ότι με αυτή οι Κορίνθιοι θα καταλάβουν καλύτερα τα λεγόμενά του²²³. Τη φράση αυτή, ο απ. Παύλος συμπλήρωσε με το σχολιασμό του γνωμικού με το «*ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*·»²²⁴. Στη συνέχεια, η Nasrallah ασχολείται περισσότερο με τη συνέχεια του κεφαλαίου 6 της

²¹⁶ Αυτόθι.

²¹⁷ Αυτόθι, σ. 151.

²¹⁸ Αυτόθι, σ.σ. 151-152.

²¹⁹ L. Nasrallah, 1 Corinthians. , στο: M. Aymer/C.B. Kittredge/D.A. Sanchez επιμ., The Letters and Legacy of Paul, Fortress Commentary on the Bible Edition, Minneapolis 2016, 427–471.

²²⁰ Αυτόθι, σ. 441.

²²¹ Αυτόθι.

²²² Αυτόθι, σ.σ. 442-443.

²²³ Αυτόθι, σ. 441.

²²⁴ Αυτόθι.

επιστολής, δίνοντας την αίσθηση ότι τελικά θεωρεί τη φράση άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια και το ρόλο του σώματος και τα σχετικά αμαρτήματα περιορίζοντας έτσι το ερμηνευτικό εύρος της περί της χριστιανικής ηθικής²²⁵. Το συγκεκριμένο έργο, παρότι δεν ερμηνεύει άμεσα τη φράση που μελετάμε, θεωρούμε ότι εμπεριέχει χρήσιμες ερμηνευτικές θέσεις και γι' αυτό το λόγο μπορεί να ενταχθεί στον σχετικό ερμηνευτικό διάλογο.

G. Everett

Το έργο του Everett «The Epistle of 1 Corinthians»²²⁶ είναι μία θεματική ερμηνευτική προσέγγιση της επιστολής και όχι ερμηνεία ανά στίχο. Έτσι, ο Everett στο έργο του δεν αναλύει/εξηγεί μεμονωμένα τη φράση «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*». Τοποθετείται θεωρώντας την ως μέρος της προσπάθειας του απ. Παύλου να εξηγήσει τους Κορίνθιους γιατί η πορνεία επιδρά αρνητικά στον άνθρωπο. Εξηγεί ότι κατά τον απ. Παύλο ο άνθρωπος είναι μέρος του σώματος του Χριστού το οποίο είναι ιερή ένωση μεταξύ Θεού κι ανθρώπου. Παρότι αναφέρει στο σχολιασμό του ότι παρόμοια φράση χρησιμοποιεί και στο στίχο 10,23, τελικά φαίνεται ότι δεν προχωρεί σε περεταίρω ερμηνευτικές διαστάσεις, πέραν των προαναφερθέντων²²⁷.

Συνοψίζοντας τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις των σύγχρονων μελετητών, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι αυτές ποικίλουν ανάλογα με την ερμηνευτική προσέγγιση του κάθε ερμηνευτή η οποία έχει άμεση συσχέτιση τόσο με την εποχή που την πραγματοποίησε όσο και με τα προσωπικά βιώματα κι εμπειρίες του. Έτσι, έχουμε ερμηνείες οι οποίες στηρίζονται σε φιλολογική ή ιστοριοκριτική ανάλυση και μελέτες οι οποίες έχουν και πνευματικές-θεολογικές-δογματικές προεκτάσεις κι αναλύσεις. Όλες οι μελέτες δείχνουν συγκλίνουν στα θέματα της ύπαρξης συνάφειας της φράσης με το έργο του απ. Παύλου ή/και της ΚΔ, της αναφοράς του απ. Παύλου στην έννοια της χριστιανικής ελευθερίας και της αξιοποίησής της από τον χριστιανό βάση της χριστιανικής ηθικής. Από την άλλη δείχνουν να διαφοροποιούνται μεταξύ τους σε σχέση με την αφορμή με την οποία ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί τη φράση αυτή στο συγκεκριμένο σημείο της επιστολής καθώς και σε σχέση με το αν ο απ. Παύλος

²²⁵ Αυτόθι, σ.σ. 442-443.

²²⁶ G. Everett, *The Epistle of 1 Corinthians*. 2017.

²²⁷ Αυτόθι, σ.σ. 103,137.

αναφέρεται μόνο στη σωματική ελευθερία ή γενικά στην χριστιανική έννοια της ελευθερίας του ανθρώπου.

4.4 Χρήση της φράσης στην Πατερική και Εκκλησιαστική Παράδοση

Στο παρόν υποκεφάλαιο, θα εξετάσουμε τη χρήση της φράσης από Πατέρες της Εκκλησίας σε διάφορα έργα τους, τα οποία δεν είναι ερμηνευτικά ή επεξηγηματικά. Επίσης θα αναφερθούμε και σε αποφάσεις της εκκλησίας σε επίπεδο Οικουμενικών Συνόδων ή/και Ορθοδόξων Συνόδων. Μέσω της επίδρασης της Παύλειας φράσης θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε ενδεχόμενες διαφορετικές ερμηνευτικές διαστάσεις της φράσης στην Ιερή Παράδοση. Προκειμένου να αναδειχτούν οι διαφορετικές ερμηνευτικές διαστάσεις, η αναφορά που ακολουθεί στα Πατερικά έργα θα είναι θεματικά ομαδοποιημένη.

Ο Μέγας Βασίλειος και ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς χρησιμοποιούν τη μελετώμενη φράση διευρύνοντάς τη ερμηνευτικά σε γενικότερο θεολογικό, πνευματικό κι εκκλησιαστικό επίπεδο. Ο Μέγας Βασίλειος, στην επιστολή του προς το μαθητή του Χίλωνα, εξηγεί ότι τα πάθη εμφανίζονται στον άνθρωπο σταδιακά. Αφότου αυτός παρασυρθεί από ένα θα ακολουθήσει κι άλλο πάθος²²⁸. Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφερόμενος στην αγάπη προς τους συγγενείς και τους συνανθρώπους, συμβουλεύει τον Χίλωνα να μην τους αγαπά περισσότερο από τον Κύριο²²⁹. Τον προτρέπει να είναι γενικά πρόσχαρος, φιλάδελφος, ταπεινόφρων, φιλόξενος αλλά χωρίς να παρασύρεται σε πολυτέλειες ή ηθικά επιβλαβείς πράξεις, καθώς η βλάβη που θα υποστεί θα είναι πνευματικά σοβαρή και θα τον απομακρύνει από την εν Χριστώ συγχώρεση και σωτηρία στην οποία αναφέρθηκε στην αρχή της επιστολής του²³⁰. Χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη Παύλεια φράση προκειμένου να εξηγήσει ότι ο Χριστιανός δεν πρέπει να σκέφτεται και δρα σύμφωνα με όσα επιτρέπονται, αλλά σύμφωνα με όσα τον βοηθούν να παραμείνει κοντά στον Κύριο κι εν τέλει να οδηγηθεί στη πνευματική ανύψωση και σωτηρία του ²³¹.

²²⁸ Y. Courtonne, *Saint Basile Lettres, Tome I, texte établi et traduit.*, Paris, France 1957, σ.σ. 99-108.

²²⁹ Αυτόθι, σ. 103.

²³⁰ Αυτόθι, σ.σ. 103-105.

²³¹ Αυτόθι.

Από την άλλη, ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, σε δύο έργα του παρουσιάζει δύο διαφορετικές ερμηνευτικές διαστάσεις της φράσης. Στο λόγο του «Παιδαγωγός ΙΙ», στο πρώτο κεφάλαιο, περί τροφής, πραγματεύεται το θέμα της αξίας της διαπαιδαγώγησης για εγκράτεια στο φαγητό και αποφυγή της γαστριμαργίας²³². Ανάμεσα στα επιχειρήματα και το συλλογισμό που αναπτύσσει, κάνει χρήση της συγκεκριμένης φράσης το απ. Παύλου, ώστε να ενισχύσει το επιχειρήματά του περί ηθικής πτώσης εξ απληστίας, πλεονεξίας και γενικά έλλειψης σωφροσύνης (τις οποίες συνδέει με τη γαστριμαργία ως πνευματικές αδυναμίες του ανθρώπου)²³³. Στο έργο του Στρωματείς, όμως, στο τρίτο βιβλίο του, αναφερόμενος στις κακοδοξίες των Εγκρατικών, μεταξύ άλλων προσπαθεί να εξηγήσει τη διαφορά της συνετής αξιοποίησης της ελευθερίας από την άμετρο και αλόγιστη εγκράτεια²³⁴. Στο σημείο αυτό κάνει χρήση και της συγκεκριμένης Παύλεια φράσης, εξηγώντας ότι η χρήση της ελευθερίας με σωφροσύνη είναι αρετή και διαφέρει από την άκρατη εγκράτεια η οποία μπορεί να θεωρηθεί και πάθος για τον χριστιανό²³⁵. Στο έβδομο βιβλίο του, όπου πραγματεύεται το θέμα της πραγματικής γνώσης της χριστιανικής παράδοσης και διδασκαλίας ως πνευματική ολοκλήρωση, ανάμεσα στα επιχειρήματά του χρησιμοποιεί τη το συγκεκριμένο χωρίο της Α' προς Κορινθίους επιστολής²³⁶. Στη συγκεκριμένη προσέγγισή του, σε μία πνευματική διάσταση, στο σώμα στο οποίο αναφέρεται ο απ. Παύλος τοποθετεί αλληγορικά το σώμα της εκκλησίας ενώ την αμαρτία ως αποστασία από το ευαγγέλιο²³⁷. Παρατηρούμε δηλαδή ότι ο Κλήμης Αλεξανδρεύς από τη διευρύνει ερμηνευτικά τη συγκεκριμένη φράση, τοποθετώντας τη όχι μόνο στο σύνολο των ανθρώπινων παθών αλλά και σε γενικότερο θεολογικό κι εκκλησιαστικό επίπεδο.

Σε επίπεδο εκκλησίας, η Ζ' Οικουμενική σύνοδος, στον Κανόνα ΚΒ', εκκινώντας από το θέμα της μοιχείας, κάνει αναφορά συνολικά στα πάθη των υλικών απολαύσεων (φαγητά, ποτά, έξαλλους χορούς κλπ) είτε σε επίπεδο βίωσης είτε σε επίπεδο λογισμών²³⁸. Με τον συγκεκριμένο κανόνα η Οικουμενική Σύνοδος, μέσω της

²³² *Κλήμη του Αλεξανδρινού*, Παιδαγωγός Λόγος Δεύτερος, GCS 12, 161P-248P.

²³³ Αυτόθι, 173P.

²³⁴ *Κλήμη του Αλεξανδρινού*, Των Κατά την Αληθή Φιλοσοφίαν Γνωστικών Υπομνημάτων των Στρωματέων Τρίτος, GCS 15, 529P :40.1-41.4.

²³⁵ Αυτόθι.

²³⁶ *Κλήμη του Αλεξανδρινού*, Των Κατά την Αληθή Φιλοσοφίαν Γνωστικών Υπομνημάτων των Στρωματέων Έβδομος, GCS 17, 885P:86,5-88,4.

²³⁷ Αυτόθι.

²³⁸ *Γ.Α. Ράλλης-Μ. Πότλης*, Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Παννεφήμων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, τόμος δεύτερος, Αθήνα 1852, σ.σ. 642-644.

μνείας στη μελετώμενη φράση του απ. Παύλου, επεξηγεί το θέμα της χριστιανικής ελευθερίας ως από φύση δημιουργίας του ανθρώπου από το Θεό. Διευρύνοντας ερμηνευτικά τη μελετώμενη Παύλεια φράση, η Ιερά Σύνοδος οριοθετεί ότι η χριστιανική ελευθερία περιορίζεται μόνο από όσα είναι ενάντια στη χριστιανική ηθική και τα οποία τον οδηγούν στην αμαρτία και την εσχατολογική-σωτηριολογική απομάκρυνση του πιστού από τον Κύριο, είτε σε σωματικό επίπεδο είτε σε επίπεδο λογισμών²³⁹.

Πέραν των θεολογικών προσεγγίσεων που προαναφέρθηκαν οι οποίες αξιοποιούν τη μελετώμενη Παύλεια φράση σε ευρεία θεολογικά πλαίσια, υπάρχουν και έργα Πατέρων όπου η φράση έχει αξιοποιηθεί ερμηνευτικά σε συγκεκριμένα θέματα, προβληματισμούς και παραινέσεις. Ένα από αυτά είναι και το θέμα περί γάμου και ειδικότερα περί διγαμίας. Ο Ωριγένης αναφερόμενος στο θέμα αυτό, χρησιμοποιεί τη μελετώμενη φράση προκειμένου να στηρίξει την άποψή του ότι ακόμα και μετά το θάνατο του συζύγου είναι προτιμότερο η γυναίκα να μην ξαναπαντρευτεί²⁴⁰. Αρχικά κάνει αναφορά σε διάφορες περιπτώσεις όπου ακόμα και οι Απόστολοι είχαν την εξουσία να κάνουν ή να μην κάνουν κάτι χωρίς να θεωρείται αμάρτημα ό,τι κι αν επιλέξουν²⁴¹. Τελικά, όμως, επέλεξαν να πράξουν βάσει του ηθικού και πνευματικού συμφέροντος καθώς και της οικονομίας της εκκλησίας, και όχι βάσει του επιτρεπόμενου²⁴². Παρότι χρησιμοποιεί τη φράση αναφερόμενος στη διγαμία, σε μία διαφορετική ανάγνωση του κειμένου του θεωρούμε ότι η φράση εκφράζει βαθύτερες θεολογικές θεωρήσεις του Ωριγένη σχετικά με τον τρόπο που ενεργεί και σκέφτεται ο χριστιανός ο οποίος προσδοκά την εν Χριστώ σωτηρία του. Ο Τερτυλλιανός από την πλευρά του, στο έργο του «*Liber de monogamia*» στο κεφάλαιο 3, όπου πραγματεύεται το θέμα του γάμου μετά το θάνατο του συζύγου, εξηγεί τη διαφορά του νόμιμου ή/και επιτρεπόμενου σε σχέση με τη ωφέλιμο για τον χριστιανό²⁴³. Κατά έναν τρόπο, διευρύνει ερμηνευτικά τη φράση από τα θέματα της γαστριμαργίας ή/και της πορνείας σε θέματα του γάμου. Παρότι δεν κάνει αναφορά στη μελετώμενη φράση τα γραφόμενά του συνδέονται με το δεύτερο μέρος της μελετώμενης φράσης, όπου ο απ.

²³⁹ Αυτόθι, σ.σ. 642-646.

²⁴⁰ *J.A. Cramer επιμ.*, *Catena graecorum patrum in Novum Testamentum, tomus V, In Epistolas s. Pauli ad Corinthios.*, Parisiis 1844, σ. 109.

²⁴¹ Αυτόθι.

²⁴² Αυτόθι.

²⁴³ *Τερτυλλιανού, Liber De Monogamia, PL2, Liber De Monogamia, 932B-933.*

Παύλος αναφέρεται στα ωφέλημα²⁴⁴. Η συνάφεια αυτή στον τρόπο σκέψης του Τερτυλλιανού αναδεικνύεται και στο έργο του “De exhortation castitatis », στο κεφάλαιο 8, όπου χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη Παύλεια φράση προκειμένου να εξηγήσει τις θέσεις του περί του γάμου και ειδικότερα του γάμου μετά το θάνατο του συζύγου²⁴⁵. Στο σημείο αυτό, διαχωρίζει τα επιτρεπόμενα και μη επιτρεπόμενα από τα ωφέλημα για τον άνθρωπο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, η άδεια δεν είναι απαραίτητα προς όφελος, του ανθρώπου καθώς η θεϊκή αυτή άδεια είναι στην ουσία μία δοκιμασία για τον άνθρωπο προκειμένου αυτός να επιλέξει στην πράξη το δρόμο της εν Χριστώ σωτηρίας του²⁴⁶.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στα πρώτα κεφάλαια της εργασίας μας, υπάρχει άμεση συνάφεια της μελετώμενης φράσης στο στίχο 6,12 με την παρόμοια φράση στο στίχο 10,23 όπου ο απ. Παύλος αναφέρεται στην κοινωνική διάσταση του ανθρώπου. Αυτή η συνάφεια, του στίχου Α΄ Κορ. 6,12 με τον στίχο Α΄ Κορ. 10,23, εκφράζεται και σε έργα των Πατέρων. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τον Κυπριανό Καρθαγένης, ο οποίος στο έργο του «Περί της ενδυμασίας των παρθένων», στο 9^ο κεφάλαιο²⁴⁷. Αναφερόμενος στην σκανδαλιστική επίδραση που μπορεί να έχει η άσεμνη ένδυση στους άλλους, κάνει αναφορά στη φράση στο στίχο Α΄ Κορ. 10,23 ²⁴⁸. Στη συνέχεια, όμως, στην τελευταία φράση του κεφαλαίου, αναφέρει και αναδεικνύει ότι τελικά η άσεμνη αυτή εμφάνιση μετατρέπει τη γυναίκα σε αντικείμενο σεξουαλικού πάθους κάτι το οποίο δεν είναι προς ηθικό και πνευματικό όφελος της ίδιας²⁴⁹. Κατά την άποψή μας, αυτή η τελευταία αποστροφή του Κυπριανού Καρθαγένης, συνδέει τα αναφερόμενα επιχειρήματά του με τη μελετώμενη φράση στο στίχο Α΄ Κορ.6,12, η οποία αναφέρεται στις επιπτώσεις σε ατομικό επίπεδο.

Στη σύγχρονη εποχή, σε επίπεδο εκκλησίας, η έννοια της χριστιανικής ελευθερίας και η σύνδεσή της με τη χριστιανική ηθική, αποτελεί σημαντικό θέμα συζήτησης. Η σημαντικότητα αυτή, εκφράστηκε και μέσα από τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κρήτης το 2016, με την απόφαση

²⁴⁴ Αυτόθι.

²⁴⁵ Τερτυλλιανού, Liber De Exhortatione Castitatis, PL2, 923B-924A.

²⁴⁶ Αυτόθι.

²⁴⁷ Κυπριανού Καρθαγένης, Liber De Habitu Virginum, PL4, 448B.

²⁴⁸ Αυτόθι.

²⁴⁹ Αυτόθι.

περί ελευθερίας και ευθύνης²⁵⁰. Σύμφωνα με την απόφαση της Συνόδου, εφόσον η ελευθερία δεν συνδυάζεται με αίσθημα ευθύνης και εν Χριστώ αγάπης, οδηγεί στην ασυδοσία και απομάκρυνση από τον Κύριο. Συνέπεια αυτού αποτελούν τα περισσότερα προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνίας²⁵¹. Παρότι η απόφαση κάνει άμεση αναφορά στη φράση στο στίχο 10.23, παρατηρούμε, αυτή είναι συνδυαστική με το στίχο Α΄ Κορ. 10,29, όπου ο απ. Παύλος αναφέρεται στην κρίση της ελευθερίας υπό της συνείδησης του ανθρώπου²⁵². Ταυτόχρονα, με την τελευταία πρόταση της παραγράφου Β3 της απόφασης, επεξηγείται νοηματικά η ερμηνεία της απόφασης, κι εκφράζεται ο περιορισμός της ελευθερίας, βάσει του εν Χριστώ ηθικού περιορισμού των ανθρώπινων πράξεων²⁵³. Κατά την άποψή μας, η αναφορά αυτή στην ατομική συνείδηση και ηθικού περιορισμού είναι άμεσα σχετιζόμενα ως έννοιες με το συμφέρον για το άτομο που αναφέρει ο απ. Παύλος στο στίχο Α΄ Κορ. 6,12. Υπό αυτό το σκεπτικό, η συγκεκριμένη απόφαση της Συνόδου συνδέεται με τη μελετώμενη φράση διευρύνοντάς τη ερμηνευτικά και αναδεικνύοντας τη θεολογική κι εκκλησιαστική σημαντικότητά της.

4.5 Σύνοψη κεφαλαίου

Στο παρών κεφάλαιο πραγματοποιήσαμε μία σύντομη επισκόπηση των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών προσεγγίσεων της Παύλειας φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α΄ Κορ. 6,12). Μέσα από την αποτύπωση αυτή, αναδείχτηκαν οι σχετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις τόσο των Πατέρων της εκκλησίας όσο και σημαντικών σύγχρονων μελετητών, αλλά και της εκκλησιαστικής παράδοσης. Η καταγραφή τους, λόγω των περιορισμών της εργασίας, δεν αποτελεί εξαντλητική καταγραφή όλων των υπαρχόντων έργων, αλλά θεωρούμε ότι καταφέραμε να συμπεριλάβουμε τις περισσότερες από τις διαφορετικές ερμηνευτικές θέσεις που έχουν

²⁵⁰ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας (2016), Επίσημα έγγραφα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας: Η αποστολή της Ορθόδοξου εκκλησίας εν τω σύγχρονω κόσμω: Κρήτη, 2016. Ανάκτηση από <https://www.holycouncil.org/-/mission-orthodox-church-todays-world> (Ημ/νία τελευταίας πρόσβασης: 20.06.2020), Παρ .Β.

²⁵¹ Αυτόθι, παρ. Β 1,2.

²⁵² Αυτόθι, παρ. 3.

²⁵³ Αυτόθι.

εκφραστεί ανά τους αιώνες, ανεξάρτητα αν συμπεριλάβουμε όλους τους συγγραφείς ή όχι.

Από την καταγραφή αυτή αναδείχτηκε ότι τόσο οι απόψεις των Πατέρων όσο και των σύγχρονων μελετητών δείχνουν να έχουν σημεία σύγκλισης όσο και απόκλισης μεταξύ τους. Μερικά θέματα που αναδείχτηκαν σχετίζονται με το θέμα της αφορμής με την οποία έγραψε την εν λόγω φράση ο απ. Παύλος, το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται η φράση καθώς και η σημαντικότητα κι έννοια της ελευθερίας στη χριστιανική διδασκαλία.

Στα πλαίσια της εργασίας μας, η οποία αποτελεί συγκριτική μελέτη μεταξύ των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών προσεγγίσεων, είναι σημαντική η αποτύπωση των ενδεχόμενων διαφορών αλλά και συγκλίσεων μεταξύ των δύο αυτών ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Μέσα από την αποτύπωση σε συγκριτική μορφή των συμπερασμάτων που εξάγονται από τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε, θα επιχειρήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο ένα υποτιθέμενο διάλογο μεταξύ των Πατέρων της εκκλησίας και των σύγχρονων ερμηνευτών, υπό την μορφή αποτύπωσης συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - «ΔΙΑΛΟΓΟΣ» ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η συγκριτική μελέτη των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνευτικών προσεγγίσεων της Παύλειας φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» στην Α΄ προς Κορινθίους επιστολή (Α΄ Κορ. 6,12). Η Πατερική ερμηνεία διαφέρει σημαντικά από τις σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, καθώς πέραν της χρονικής διαφοράς έχουν και διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του κειμένου αλλά και σκοπό της ερμηνείας. (συγχρονική/διαχρονική ερμηνευτική προσέγγιση). Προκειμένου να είναι εφικτή η συνδυαστική μελέτη τους, και η εξεύρεση πιθανών κοινών σημείων ή/και διαφορών, ήταν απαραίτητο να έχουμε μία σταθερή ερμηνευτική βάση την οποία πραγματοποιήσαμε κυρίως στηριζόμενοι σε στοιχεία της φιλολογικής και ιστοριοκριτικής έρευνας.

Η φιλολογική ανάλυσή μας ανέδειξε ότι, στο πέρασμα των αιώνων, στις περιπτώσεις όπου η γραφή συνέχισε να είναι κοντά στην αρχική γλώσσα των κειμένων, την κοινή ελληνιστική, οι αλλαγές μεταξύ των εκδόσεων είναι κυρίως λόγω της χρήσης των σημείων στίξης. Οι αλλαγές αυτές δε φαίνεται να επηρεάζουν το τελικό κείμενο, εισάγοντας μόνο παύσεις στον τρόπο ανάγνωσής του. Η εικόνα αυτή όμως είναι εντελώς διαφορετική στις διάφορες μεταφραστικές εκδόσεις τόσο σε νεότερες μορφές της ελληνικής όσο και στην αγγλική γλώσσα. Οι διαφορές αυτές θεωρούμε ότι οφείλονται αφενός λόγω των πολλαπλών ερμηνειών που μπορούν να έχουν οι χρησιμοποιούμενες λέξεις «ἔξεστι» και «συμφέρει», όσο και λόγω το η μετάφραση στη σύγχρονη μορφή της εμπεριέχει και την προσωπική εμπειρία, γνώση αλλά και σκοπό του μεταφραστή. Για το λόγο αυτό κάθε μετάφραση θα πρέπει να ακολουθεί κάποιους βασικούς μεταφραστικούς κανόνες οι οποίοι δεν αλλοιώνουν το νόημα του αρχικού κειμένου. Αυτές οι διαφορές, σε κάποιες περιπτώσεις, φαίνεται να επηρεάζουν και την ερμηνευτική προσπάθεια, ανάλογα με τα μελετώμενα τεκμήρια. Σύμφωνα με την προσέγγισή μας, ο απόστολος Παύλος

Απαντώντας στα ερευνητικά μας ερωτήματα σχετικά με το πώς ερμηνεύουν τη φράση οι Πατέρες και οι σύγχρονοι μελετητές καθώς και την ύπαρξη σημείων

σύγκλισης ή/και απόκλισης μεταξύ τους, τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η φράση έχει πολλές διαστάσεις τις οποίες οι ερμηνευτές έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν διατυπώνοντας συχνά διαφορετικές απόψεις. Ένα θέμα το οποίο αναδείχτηκε ως αντικείμενο το οποίο χρίζει ιδιαίτερης διερεύνησης, στη μελετώμενη φράση είναι η αιτία χρήσης της φράσης (προέλευσή της) και ο τρόπος έκφρασης του απ. Παύλου, ιδιαίτερα στο πρώτο μέρος της όπου αναφέρει «*Πάντα μοι ἔξεστιν...*». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, η χρήση του πρώτου προσώπου μπορεί να αποτελεί προσωπική θέση του απ. Παύλου την οποία εκφράζει με χρήση αντίστοιχης ρητορικής τεχνικής. Λαμβάνοντας υπόψη όμως τα ιστορικοκοινωνικά και φιλοσοφικά των ιστορικοκοινωνικών στοιχεία της εποχής, είναι πολύ πιθανόν να αποτελεί και φράση-μήνυμα ή έστω εκφρασμένη στάση ορισμένων Κορινθίων της εποχής. Η συγκεκριμένη διάσταση αποτελεί αντικείμενο μελέτης τόσο από Πατέρες της εκκλησίας όσο και από σύγχρονους μελετητές. Τόσο ανάμεσα στους Πατέρες όσο και ανάμεσα στους σύγχρονους ερευνητές παρατηρούμε ότι υπάρχουν ερμηνευτικές προσεγγίσεις οι οποίες στηρίζουν όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, χωρίς να αναφέρεται ρητά στο σχετικό θέμα, μέσω του συνολικού τρόπου αναφοράς του στα λεγόμενα του απ. Παύλου ως εκφραζόμενες απόψεις του ίδιου του Αποστόλου, φαίνεται να τοποθετείται στη θέση ότι η φράση είναι το απ. Παύλου. Με τον ίδιο τρόπο τοποθετείται και ο όσιος Νικόδημος. Προς αυτή την ερμηνευτική κατεύθυνση δείχνουν να κινούνται και σύγχρονοι μελετητές όπως ο Dodd ο οποίος μάλιστα στο έργο του αναδεικνύει την επαναλαμβανόμενη χρήση της εν λόγω ρητορικής τεχνικής από τον απ. Παύλο. Από την άλλη όμως Πατέρες όπως ο Θεόδωρος Μοψουεστίας και το σύνολο σχεδόν των σύγχρονων ερμηνευτών που εξετάσαμε, θεωρεί ότι ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί τη φράση «*πάντα μοι ἔξεστι*» είτε γιατί αποτελούσε σλόγκαν κάποιων Κορινθίων (και ειδικότερα φιλοσοφικών ρευμάτων όπως οι Κυνικοί ή Στωικοί) είτε γιατί υπήρχαν συμβάντα στην Κόρινθο που εξέφραζαν αυτή τη στάση-άποψη από κάποιους. Οι περισσότεροι Πατέρες και αρκετοί σύγχρονοι ερμηνευτές (όπως οι J. Calvin Barrett, Blomberg, Thiselton, Taylor, Everett) φαίνεται να μην εστιάζουν στο θέμα της προέλευσης της φράσης και ασχολούνται κυρίως με την ερμηνευτική απόδοσή της στηριζόμενοι συνολικά στα λεγόμενα του απ. Παύλου. Παρατηρούμε, όμως και κάποιους σύγχρονους ερμηνευτές όπως οι Murphy-O'Connor, Taylor, Dodd να έχουν αφιερώσει σημαντικό μέρος της μελέτης κι έρευνάς τους στο συγκεκριμένο θέμα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρονική διαδοχή των παραπάνω θέσεων, καθώς παρατηρούμε ότι τους πρώτους αιώνες οι ερμηνείες δεν εστίαζαν ιδιαίτερα στο συγκεκριμένο θέμα. Στη συνέχεια, όμως, με την επιρροή της φιλολογικής και ιστοριοκριτικής μεθόδου φαίνεται να αναδειχτηκε σε σημαντικό θέμα συζήτησης. Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις δείχνουν να είναι πιο ευρείες και «ανοιχτές» σε αυτό το θέμα δεχόμενες όλες τις πιθανές αφορμές βάσει των οποίων ο απ. Παύλος χρησιμοποίησε τη φράση αυτή. Με αυτό τον τρόπο, δείχνουν να μετατοπίζουν ξανά το επίκεντρο της όποιας ερμηνευτικής προσπάθειας στο περιεχόμενο των λόγων του αποστόλου και όχι στην αιτία ή αφορμή των γραφόμενων.

Σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό του περιεχομένου και του προκειμένου θέματος της φράσης, ιδιαίτερα στο πρώτο μέρος της όπου αναφέρει «*Πάντα μοι ἔξεστιν...*», η έρευνα έδειξε ότι τόσο οι Πατέρες όσο και οι σύγχρονοι μελετητές συγκλίνουν στην άποψη ότι ο απ. Παύλος αναφέρεται στην έννοια και επίδραση της ελευθερίας στον άνθρωπο σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία. Ανεξάρτητα από το αν την περιορίζουν ερμηνευτικά σε σωματικό επίπεδο ή όχι, η ελευθερία αποτελεί για όλους κοινό ερμηνευτικό στοιχείο. Όλοι καταλήγουν στο ότι ο απ. Παύλος μεταφέρει το μήνυμα ότι η χριστιανική ελευθερία του ανθρώπου είναι ανεξάρτητη από τους κοσμικούς νόμους ή περιορισμούς της ΠΔ. Αυτή η διαφοροποιημένη θέση περί ελευθερίας του ανθρώπου είναι μέρος της νέας διαφοροποιημένης στάσης και προοπτικής που δίδαξε ο Ιησούς Χριστός και αποτυπώνεται στην ΚΔ. Υπάρχουν, βέβαια, και κάποιοι ερμηνευτές, όπως οι Θεοδώρητος Κύρου, Θεόδωρος Μοψουεστίας ή ο G.Fee, συνδέουν την αναφερόμενη από τον απ. Παύλο ελευθερία με το θέμα της εξουσίας του χριστιανού επί όσων πράττει.

Παρότι όλοι οι ερμηνευτές της μελέτης μας συμφωνούν ότι η ελευθερία είναι κεντρικό θέμα της φράσης, φαίνεται να υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση σχετικά με το θέμα στο οποίο αναφέρεται αυτή η ελευθερία που αναφέρει ο απ. Παύλος. Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, ανεξάρτητα από την αιτία χρήσης της φράσης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι διακρίνονται σε δύο κύριες σχετικές απόψεις:

- 1) Ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί την εν λόγω φράση για να εξηγήσει τα περί ανθρώπινης σωματικής ελευθερίας και παθών, καθώς στη συνέχεια αναφέρεται σε αυτό.

- 2) Ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί την εν λόγω φράση ως γενικό θεολογικό και δογματικό στοιχείο της διδασκαλίας του χωρίς να την περιορίζει στο ανθρώπινο σώμα, ενώ μέσω του παραδείγματος σχετικά με το σώμα την εξηγεί για να γίνει πιο κατανοητή η θέση του.

Οι ερμηνευτές παραθέτουν σειρά επιχειρημάτων τα οποία τεκμηριώνουν τόσο τη μία όσο και την άλλη άποψη. Η πλειοψηφία τους, βέβαια, συνυπολογίζοντας τη συνάφεια της φράσης στο θέμα της ελευθερίας με το έργο του απ. Παύλου και συνολικά με την ΚΔ, δείχνουν να συντάσσονται περισσότερο με τη δεύτερη άποψη. Δηλαδή, ότι στη συγκεκριμένη φράση ο απ. Παύλος αναφέρεται γενικά στην έννοια της χριστιανικής ελευθερίας, ενώ στη συνέχεια μέσω του παραδείγματος του χωρίου Α΄ Κορ. 6,13-6,20 εξηγεί το νόημα των λεγομένων του προκειμένου να γίνει πιο κατανοητός στους Κορίνθιους. Ακόμη και οι υποστηρικτές της πρώτης άποψης δε δείχνουν να απορρίπτουν την άμεση σύνδεση της σωματικής ελευθερίας και ηθικής με τη γενικότερη χριστιανική ελευθερία και ηθική. Την δεύτερη «διευρυμένη» ερμηνευτική θέση φαίνεται να εκφράζει η συντριπτική πλειοψηφία των ερμηνευτών όπως οι Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος, Θεόδωρος Μοψουεστίας, Θεοδώρητος επίσκοπος Κύρου αλλά και σύγχρονοι ερμηνευτές όπως οι J. Calvin, Meyer, αιδ Lias, αιδ. Robertson & Plummer, Barrett, Conzelman, Αγουρίδης, Fee, Blomberg, Thiselton, Barclay, Holladay, Murphy-O'Connor. Προς την πρώτη ερμηνευτική θέση η οποία συνδέει τη φράση μόνο με τη σωματική ελευθερία και τα πάθη, συγκλίνουν οι ερμηνείες των υπολοίπων Πατέρων και ερμηνευτών που εξετάσαμε.

Σχετικά με το δεύτερο τμήμα της φράσης, *«ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει»*, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι στο σύνολό τους οι ερμηνευτές συγκλίνουν στο ερμηνευτικό συμπέρασμά τους, ανεξάρτητα από τη μεθοδολογία και τρόπο προσέγγισης της φράσης καθώς και βάθους ανάλυσης ή απλής αναφοράς σε αυτή. Η σύγκλιση αυτή εκφράζεται στην άποψη ότι ο απ. Παύλος, θέτοντας τον περιορισμό του «ωφέλιμου», διατυπώνει μία συγκεκριμένη θεολογική θέση του, την οποία θα μπορούσαμε κατά έναν τρόπο να εκφράσουμε ως:

Το οντολογικό/σωτηριολογικό όφελός του στα πλαίσια της κοινωνίας της εκκλησίας του Χριστού, περιορίζει την απέραντη ελευθερία βούλησης και πράξης του ανθρώπου. Επειδή ο χριστιανός εντός της εκκλησίας βιώνει την κοινωνία με τον Θεό και προσδοκά την τελική σωτηρία του της οποίας έγινε μάρτυρας μέσω της Ανάστασης του Χριστού, το συμφέρον του είναι

οτιδήποτε τον διατηρεί ή τον φέρνει κοντά στον Κύριο και Πατέρα του. Αυτή η διάκριση σε ωφέλιμα και μη, είναι που οδηγεί τον χριστιανό στην πνευματική ολοκλήρωση και τη βίωση της πραγματικής και ολοκληρωμένης χριστιανικής ελευθερίας

Τα παραπάνω συμπεράσματά μας σχετικά με την ερμηνεία της Παύλειας φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α' Κορ. 6,12), αναδεικνύουν τη δυνατότητα που δίνεται στον μελετητή και αναγνώστη να προσεγγίσει το κείμενο σύμφωνα και με τις προσωπικές εμπειρίες και γνώσεις. Η δυνατότητα αυτή, συνδυαζόμενη με τη βιωματική διάσταση της εκκλησίας του Χριστού, ανάγεται σε σημαντικό παράγοντα στην προσπάθεια να εξεταστεί στις ποικίλες διαστάσεις της η πατερική και σύγχρονη ερμηνεία της φράσης. Σύμφωνα, δε με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, αυτή η δυνατότητα και «δυναμική» της μελετώμενης Παύλειας φράσης αναδεικνύεται και από την επίδραση της φράσης στην Πατερική και Εκκλησιαστική Παράδοση, μέσω της οποίας αναδεικνύονται και άλλες ερμηνευτικές διαστάσεις της.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα τελικά συμπεράσματα της εργασίας μας σχετικά με την πατερική και σύγχρονη ερμηνεία της Παύλειας φράσης «*Πάντα μοι ἔξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει*» (Α' Κορ. 6,12) είναι απαραίτητο να εξαχθούν ως συνδυασμός τόσο των προαναφερόμενων συμπερασμάτων της έρευνας των Πατερικών και σύγχρονων ερμηνειών όσο και της πρωτογενούς ερμηνευτικής προσέγγισής μας την οποία πραγματοποιήσαμε σύμφωνα με τις παραδοχές της εργασίας μας. Ο συνδυασμός των δεδομένων αυτών, και κυρίως το γεγονός ότι η φράση έχει άμεση συνάφεια με το υπόλοιπο έργο του, μας οδηγεί να εκφράσουμε την άποψη ότι ο απ.Παύλος χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη φράση περισσότερο ως έκφραση βασικών θεολογικών του απόψεων περί χριστιανικής ελευθερίας και εξουσίας του ανθρώπου και διάκρισης νόμιμου, επιτρεπτού και ωφέλιμου για τον χριστιανό και την εν Χριστώ προοπτική του. Η φράση φαίνεται ότι δεν περιορίζεται στα θέματα της γαστριμαργίας αλλά αφορά τον άνθρωπο σε όλες τις ενέργειές του και συνολικά στον επιθυμητό τρόπο σκέψης κι ενέργειάς του στην εν Χριστώ ζωή στη γη. Έτσι, θα συμφωνήσουμε με τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο ο οποίος αναφέρει ότι ο χριστιανός, στο πλαίσιο της εν Χριστώ απελευθέρωσής του, πρέπει να αποφεύγει την ασχημοσύνη, την έπαρση (ειδικά κατά την ελεημοσύνη), την αλαζονείας και να επιδεικνύει εγκράτεια και μη καταχρηστική χρήση της άσκησης των δικαιωμάτων μας. και η αποφυγή αποτελούν κατά τον άγιο Χρυσόστομο ερμηνευτικές προεκτάσεις και διδάγματα της εν λόγω φράσης. Με αυτό

τον τρόπο, ο απ. Παύλος θεωρούμε ότι αναδεικνύει και το θέμα της εξουσίας που έχει ο χριστιανός επί του σώματός του, των υλικών αγαθών αλλά και της επιλογής των πράξεών του και οι οποίες δεν πρέπει να πηγάζει από τους κοσμικούς νόμους, αλλά από την πίστη του στο σωτήρα Χριστό και την πνευματική τους αξιοποίηση με γνώμονα την χριστιανική διδασκαλία.

Ο απ. Παύλος με αυτή τη φράση του, όμως, δεν προσπαθεί μόνο να εξηγήσει τις παραπάνω χριστιανικές θέσεις εκφράζοντας μία μορφή θεωρητικής θεολογίας. Θεωρούμε ότι το μήνυμα απευθύνεται προς πολλούς διαφορετικούς παραλήπτες και όχι μόνο στους χριστιανούς οι οποίοι το κατανοούν κι εφαρμόζουν στην Κόρινθο. Προς τους τελευταίους, ο Απόστολος επιβεβαιώνει κι ενισχύει τον τρόπο που σκέφτονται κι ενεργούν. Στο σημείο αυτό θα διαφοροποιηθούμε λίγο από τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο ο οποίος φαίνεται να θεωρεί ότι δεν το έχουν ανάγκη γιατί ήδη το έχουν κατανοήσει και το βιώνουν, καθώς θεωρούμε ότι κάθε απλός άνθρωπος που ζει σε ένα περιβάλλον με πολλούς πειρασμούς, όπως η Κόρινθος της εποχής, χρειάζεται την πνευματική στήριξη και ενίσχυση από τέτοιες συζητήσεις ώστε να συνεχίζει τη δύσκολη προσπάθειά του διαφοροποιούμενος από τον περίγυρό του. Θεωρούμε ότι αν δεν το είχαν ανάγκη, δε θα είχαν αποστείλει και αίτημα στον Απόστολο να τους λύσει απορίες, προβληματισμούς και πιθανές διαφορές.

Απευθυνόμενος στους υπόλοιπους χριστιανούς οι οποίοι για κάποιο λόγο δεν ακολουθούν ορθά όσα έχει διδάξει ή δυσκολεύονται να τα εφαρμόσουν στην πράξη, θεωρούμε ότι μέσα από το παράδειγμα της γαστριμαργίας προσπαθεί να δώσει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να σκέφτονται κι επεξεργάζονται πνευματικά τα διάφορα θέματα. Αλλά πέρα από τους χριστιανούς, θεωρούμε ότι η φράση απευθύνεται και σε όλους τους άλλους οι οποίοι είτε δεν κατανοούν είτε κατανοούν με λάθος τρόπο τη χριστιανική διδασκαλία. Έτσι, βάσει της συνάφειας της φράσης με το συνολικό έργο του απ. Παύλου και των αποτελεσμάτων της έρευνας σχετικά με το συνολικό πλαίσιο της ζωής στην Κόρινθο της εποχής εκείνης, θεωρούμε ότι μέσα από τη μελετώμενη φράση κατά έναν τρόπο απαντά στα διάφορα φιλοσοφικά ρεύματα που υπάρχουν στην περιοχή (π.χ. Στωικούς) και σε κάποιους οι οποίοι μέσω της διαφοροποιημένης ερμηνείας της διδασκαλίας του δείχνουν να οδηγούνται σε μη χριστιανικά «ρεύματα» (π.χ. πρώιμη μορφή γνωστικισμού). Θεωρούμε ότι για να το πετύχει αυτό, ο απ. Παύλος χρησιμοποιεί τη φράση «*Πάντα μοι ἔξεστι*» κυρίως γιατί πιστεύει ότι αυτή εκφράζεται με λόγια ή σιωπηρά με πράξεις από αρκετούς στην περιοχή της Κορίνθου, καθώς και

στοιχεία της παλαιά Διαθήκης από την Ιουδαϊκή του παιδεία, σχετικά με την νομιμότητα της λήψης τροφής. Αξιοποιώντας τη ρητορική τέχνη, τη συνδυάζει με τον περιορισμό του *«αλλά ου πάντα συμφέρει»*, ώστε να δώσει την απάντησή του προς αυτούς που εκφράζουν τη άμετρη ελευθεριότητα του *«Πάντα μοι ἔξεστι»*, θέτοντας τη διάσταση του «πνευματικού φίλτρου» από το οποίο πρέπει να την περνά ο χριστιανός πριν πράξει οτιδήποτε. Η τελευταία διάσταση της εφαρμογής σε διάφορα επίπεδα της χριστιανικής ζωής, αναδεικνύεται και από τη διαχρονική επίδραση της φράσης στην Πατερική και εκκλησιαστική παράδοση μέχρι τη σύγχρονη εποχή μας.

Έτσι, σε ακολουθία με τη έννοια της Καινής Διαθήκης ως επαναπροσδιορισμό της σχέσης του ανθρώπου με το Θεό και τον τρόπο που την κατανοούν κι εφαρμόζουν οι άνθρωποι, θεωρούμε ότι ο απόστολος Παύλος διατυπώνει για άλλη μια φορά την καινή αντίληψη των πραγμάτων που διακατέχει τη χριστιανική διδασκαλία και μάλιστα την τοποθετεί με απτά παραδείγματα στην ερμηνευτική διάσταση την οποία πρέπει να έχει για τον χριστιανό. Τελικά, η Παύλεια φράση *«Πάντα μοι ἔξεστιν ἄλλ' οὐ πάντα συμφέρει»* (Α' Κορ. 6,12) μέσα από τις πολλαπλές διαστάσεις της φαίνεται να αποτελεί σημαντική θεολογική αρχή της διδασκαλίας του απ.Παύλου, η οποία εμπερικλείει σημαντικές διαστάσεις της χριστιανικής διδασκαλίας και μπορεί να αποτελέσει γνώμονα για τη ζωή του πιστού χριστιανού στην εν Χριστώ πορεία του αλλά και σημαντικό εφόδιο για να απαντήσει στις αποπροσανατολιστικές προκλήσεις της καθημερινότητάς του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

CHESTER BEATTY DIGITAL COLLECTION, *Pauline Epistles: 1 Corinthians 6.4-12; 6.13-7.3*. Ανάκτηση από https://viewer.cbl.ie/viewer/object/BP_II_f_44/1/ (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.12.2021).

Facsimile of the Codex Alexandrinus: New Testament and Clementine Epistles.
British Museum, 1879 NESTLE; ASLAND, *Novum Testamentum Graece, 28th revised edition*. ; επιμέλεια Barbara Aland and others Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2012.

NEW INTERNATIONAL VERSION COMMITTEE, *Holy Bible, New International Version* 1984. έκδοση 10η ανατ., Grand Rapids, Mich.: Zondervan Publishing Company, 1987.

———, *Holy Bible: New International Version*. : Biblica, 2011.

STEPHANUS, ROBERT, *Textus Receptus*. Παρίσι 1550.

THISCHENDORF, CONSTANTIN, *Novum Testamentum Graece*. έκδοση 5η, : ex officina Bernhardi Tauchnitz, 1878.

VATICAN LIBRARY, *Manuscript - Vat.gr.1209Q p.1461-1477 Ad Corinthios I*.
Ανάκτηση από https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.1209 (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 10.11.2020).

WESTCOTT, BROOKE; HORT, FENTON, *The New Testament in the original Greek*.
έκδοση American, New York: Harper & brothers, 1881.

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ, Β., *Η Καινή Διαθήκη, εγκρίσει της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας*.
Κνωσταντινούπολη: Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, 1904.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΙΩΑΝΝΗ, *Εκ της Καθόλου Ερμηνεία Ιωάννου του Χρυσοστόμου Εκλογαί Εκλεγείσαι*, PG95, 439-1034A.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Ερμηνεία των ΙΔ' Επιστολών του Αγίου Αποστόλου Παύλου*, PG82, 35A-878D

- ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΥΦΟΥΕΣΤΙΑΣ, Ερμηνευτικά Αποσπάσματα Εις την Πρώτη προς Κορινθίους Επιστολή του Παύλου, PG66 (series Graeca Prior, accutante J.P.Migne): 1864, 877A- 894B.
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΑΧΡΙΔΟΣ, *Ἐξήγησις εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἁγίου Παύλου*, PG 124, 336A-1357D
- ΖΗΓΑΒΙΝΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Ερμηνεία εις τας ΙΔ' Επιστολάς του Αποστόλου Παύλου και εις τας Ζ' Καθολικάς, εκδιδόμενον υπό Νικηφόρου Καλογερά, Τόμος Πρώτος, Αθήνα: Τύποις Αδελφών Πέρρη, 1887
- ΚΛΗΜΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ, *Παιδαγωγός: Λόγοι I-III*, GCS 12, επιμ. O. Stählin και *Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, Leipzig 1905, 96P-313P
- , *Των Κατά Την Αληθή Φιλοσοφίαν Γνωστικών Υπομνημάτων Στρωματεῖς I-VI*, GCS15, επιμ. O. Stählin και *Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin*: J.C. Hinrichs 1906
- , *Των Κατά Την Αληθή Φιλοσοφίαν Γνωστικών Υπομνημάτων Στρωματεῖς VII-VIII*, GCS17, επιμ. O. Stählin και *Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin* Leipzig: J.C. Hinrichs, 1909, 828P-934P
- ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗΣ, *Liber De Habitu Virginum*, PL4, 440A-462B.
- ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ, ΙΩΑΝΝΗ, *Η Καινή Διαθήκη: Κείμενον, Ερμηνευτική απόδοσις υπό Ι.Θ Κολιτσάρα*. έκδοση 33η, Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων η 'ΖΩΗ', 2009.
- ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΡΙΚΚΗΣ, *Υπόμνημα εις την Α' Προς Κορινθίους Επιστολή*, PG118, 638B-906B.
- ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗ, *Παύλου αι ΙΔ' επιστολαί*: Ερμηνεία εις την Α' Προς Κορινθίους, Ελλάδα: παρά Νικολάω Γλυκεῖ τω ἐξ Ιωαννίνων, 1819, σ.σ. 194-402
- ΡΑΛΛΗΣ, Γ.Α.; ΠΟΤΛΗΣ, Μ., *Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Παννεφήμεων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, τόμος δεύτερος*. Αθήνα: Τυπγραφία Γ.Χαρτοφύλακα, 1852.
- ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ, *Η Αγία Γραφή*. Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία, 1997.
- ΣΙΝΑΪΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, *Codex Sinaiticus*. Βρετανική Βιβλιοθήκη Ανάκτηση από

<http://www.codexsinaiticus.org/en/manuscript.aspx?book=38&chapter=6&lid=en&side=r&verse=18&zoomSlider=0> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 15.04.2019).

ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ, *Liber De Exhortatione Castitatis*, PL2, 914C-930B

———, *Liber De Monogamia*, PL2, 929C-954A

ΤΡΕΜΠΕΛΑ, ΠΑΝ., *Η Καινή Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας*. έκδοση 53η, Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων 'Ο Σωτήρ', 2009.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Υπόμνημα εις την Α΄ Προς Κορινθίους, Λόγος ΙΖ΄: Α΄ Κορ. 6, 12-14*, ΕΠΕ43, μτφρ. Χριστομάνου Κωνσταντίνος, Θεσσαλονίκη: Πατερικά εκδόσεις 'Γρηγόριος ο Παλαμάς', 1979, σ.σ. 473-493

———, *Υπόμνημα στις Πράξεις των Αποστόλων, Ομιλία ΣΤ΄: Πράξ. 2, 22-36*, ΕΠΕ58, μτφρ. Κρικώνης Χρίστος, Θεσσαλονίκη: Πατερικά εκδόσεις 'Γρηγόριος ο Παλαμάς', 1983, σ.σ. 170-195.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Ελληνόγλωσσα

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (2016), *Επίσημα έγγραφα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας: Η αποστολή της Ορθόδοξου εκκλησίας εν τω σύγχρονω κόσμω: Κρήτη, 2016*. Ανάκτηση από <https://www.holycouncil.org/-/mission-orthodox-church-todays-world> (Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης: 20.06.2020).

ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ, ΣΑΒΒΑΣ, *Ερμηνευτική των ιερών κειμένων*. έκδοση 3η, Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2002.

———, *Αποστόλου Παύλου Πρώτη προς Κορινθίους Επιστολή*. (Ερμηνεία Καινής Διαθήκης, 7) Θεσσαλονίκη: Π. Πουρνάρα, 1982.

ΑΤΜΑΤΖΙΔΗΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, *Η Θεολογία του Απ. Παύλου*,. άρθρο στην προσωπική σελίδα του συγγραφέα Ανάκτηση από <https://www.scribd.com/doc/44857459/thelogia-paulou> (Ημ/νια τελευταίας

πρόσβασης: 15.01.2011).

- ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, ΠΕΤΡΟΣ, *Saint Paul: Apostle of freedom in Christ.* , στο: Icoana Credintei 3 (2017).
- , *M05 Θέματα Βιβλικής Θεολογίας: Βοήθημα για το μάθημα της Θεολογίας της Καινής Διαθήκης.* Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση, 2012.
- ΓΑΛΙΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ερμηνευτικά της Καινής Διαθήκης - Πανεπιστημιακές Παραδόσεις.* ; επιμέλεια Εκδόσεις Π.Πουρνάρα έκδοση 7η, Θεσσαλονίκη 1993.
- ΓΙΑΒΡΗΣ, ΆΡΗΣ, *Η στίξη στον Γραπτό Λόγο: Πώς επηρεάζουν τα σημεία στίξης το νόημα και την επικοινωνία.* έκδοση επανέκδοση, : Το Βήμα, 2013.
- ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, ΣΪΜΟΣ κ.ά., *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της Μετάφρασης (ηλ.βιβλ.).* : Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και βοηθήματα, 2015.
- ΔΕΣΠΟΤΗΣ, ΣΩΤΗΡΙΟΣ, *Η Αγία Γραφή στον 21ο αιώνα, Βιβλικές μελέτες.* Αθήνα: ΑΘως, 2006.
- , *Ο κώδικας των ευαγγελίων.* έκδοση 2η, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη, 2009, ISBN 2104227577.
- , *Παύλειες μελέτες: Στα 'ίχνη' του Αποστόλου των Εθνών.* Αθήνα: Tremendum - Κωνσταντίνος Βουτζουλίδης, 2014.
- ΔΙΟΡΓΑΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ Ε.Ε., *Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων.* Βρυξέλες: ΥΠηρεσία Εκδόσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011.
- ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΆΡΗΣ, *Τα σημεία στίξης, Νεοελληνική Γλώσσα/Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου.* : schooltime.gr, 2018.
- ΜΟΥΜΤΖΑΚΗΣ, Α., *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α'-Β'-Γ' Λυκείου.* έκδοση 2007, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΟΕΔΒ, 2007.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.* έκδοση Β', Β' ανα, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2005.
- ΜΠΕΛΕΖΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Γυναίκες και απόστολος Παύλος: οι δύο προς Κορινθίους επιστολές υπό το φως της εκκλησιαστικής παράδοσης και της σύγχρονης φεμινιστικής ερμηνευτικής.* 2012.

- ΠΑΡΙΣΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ;ΠΑΡΙΣΗΣ, ΝΙΚΗΤΑΣ, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*. : Εκδόσεις Πατάκης, ΙΤΥΕ Διόφαντος, 2018.
- ΠΑΤΑΚΗΣ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ;ΤΖΙΡΑΚΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Λεξικό Ρημάτων Αρχαίας Ελληνικής Ομαλών και Ανωμάτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης, 1984.
- ΣΑΜΑΤΑΚΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ, *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*. Αθήνα: Βιβλιοπρομηθευτική, .
- ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, ΠΑΝ., *Υπόμνημα εις τας επιστολάς της Καινής Διαθήκης, τόμος πρώτος: επιστολαί προς Ρωμαίους - Β' προς Κορινθίους*. έκδοση 3η, Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων 'Ο Σωτήρ', 1978.

Ξενόγλωσσα

- BARCLAY, JOHN, *1 Corinthians*. , στο: JOHN BARTON/JOHN MUDDIMAN επιμ., *The Oxford Bible Commentary: The Pauline Epistles*. Oxford: Oxford University Press 2001, 1108–1133.
- BARRETT, C K, *Black's new testament commentary: The first epistle to the Corinthians* (ηλ.βιβ). έκδοση 3η (2000), London: A&C Black Limited, 1968.
- BLOMBERG, CRAIG L, *The NIV Application Commentary, from biblical text...to contemporary life: 1 Corinthians*. : Zondevan, 1994, ISBN 9780310520696.
- CALVIN, JOHN, *Commentary on the Epistles of Paul the Apostle to the Corinthians*, τ.1. ; μετάφραση *John Pringle*; τ. 1Edinburgh: Calvin Translation Society, 1848.
- CONZELMANN, HANS, *1 Corinthians: a commentary on the First Epistle to the Corinthians*. ; μετάφραση *J.Leitch*. (από έκδοση του 1969)Philadelphia, USA: Fortress Press, 1975.
- COURTONNE, YVES, *Saint Basile Lettres, Tome I, texte établi et traduit*. Paris, France: Les Belles Lettres, 1957.
- CRAMER, J.A. επιμ., *Catena graecorum patrum in Novum Testamentum, tomus V, In Epistolas s.Pauli ad Corinthios*. Parisiis: Typographeo Academico, 1844.
- DODD, BRIAN, *Paul's Paradigmatic 'I', Personal Example as Literary Strategy*.

- (Library of the new testament studies, Journal fro the study of the new testament supplement series 177)Sheffiled: Sheffield Academic Press, 1999.
- , *Paul’s Paradigmatic “I” and 1 Corinthians 6.12.* , στο: Journal for the Study of the New Testament 18 (1996).
- DONALDSON, TERENCE, *Introduction to the Pauline Corpus.* , στο: JOHN BARTON/JOHN MUDDIMAN επιμ., The Oxford Bible Commentary: The Pauline Epistles. Oxford: Oxford University Press 2011, 27–56.
- EVERETT, GARY, *The Epistle of 1 Corithians.* 2017.
- FEE, GORDON D., *The First Epistle to the Corinthians.* Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub. Co., 1987.
- G.W.H LAMPE επιμ., *A Patristic Greek Lexicon.* London: Oxford University Press, 1961.
- GALLOWAY, LINCOLN, *Freedom in 1 Corintians 9: Paul in Conversation with Epictetus and Philo.* : Faculty of Graduate School of Emory University, 2001.
- HOLLADAY, CARL, *A critical inroduction to the New Testament.* Nashville: Abingdon Press, 2005, ISBN 0687085691.
- KEENER, CRAIG S., *The IVP Bible Background Commentary.* έκδοση 2η, Illinois: Inter Varsity Press, 2014.
- , *1-2 Corinthians.* (The new cambridge Bible commentary)Cambridge 2005.
- KITTEL, GERHARD;FRIEDRICH, GERHARD, *Theological Dictionary of the New Testament.* έκδοση Abridged i, : Wm. B. Eerdemans Publishing Company, 1985.
- LIDDELL, HENRY GEORGE;SCOTT, ROBERT, *Liddell-Scott (9th ed.).pdf.* New York: Clarendo Press, Oxford University Press, 1996.
- MEYER, HEINRICH AUGUST WILHELM, *Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1832.
- MURPHY-O’CONNOR, JEROME, *Keys to First Corinthians.* UK: Oxford University Press, 2009.
- NASRALLAH, LAURA, *1 Corinthians.* , στο: MARGARET AYMER/CYNTHIA BRIGGS KITTREDGE/DAVID A. SANCHEZ επιμ., The Letters and Legacy of Paul, Fortress

- Commentary on the Bible Edition. Minneapolis: Fortress Press 2016, 427–471.
- RAHLFS, ALFRED, *The Septuagint (LXX) with morphological data.* ; επιμέλεια
Www.bibles.org. 2005.
- REV. ARCHIBALD ROBERTSON;REV. ALFRED PLUMMER, *A critical and exegetical
commentary on the first epistle of st Paul to the Corinthians.* έκδοση 2η,
Edinburgh: T.&T.Clark, .
- REV. J.J. LIAS, *The first epistle to the Corinthians.* Cambridge: University Press, .
- ROBINNSON, JONATHAN, *The Arument against Attributing Slogans in 1 Corinthians.* ,
στο: *Journal for the Study of Paul and His Letters* 8, Nos 1-2 (2018).
- SCOUTER, ALEXANDER, *A Pocket Lexicon to the Greek New Testament.* Oxford:
Clarendon Press, 1917.
- STAVROPOULOS, D.;HORNBY, A., *Oxford English-Greek Learner's Dictionary.* ;
επιμέλεια *G.Stavropoulos* έκδοση 2η (2010), Oxford: Oxford University Press,
1998.
- TAYLOR, MARK, *1 Corinthians.* .
- THE PHILOLOGICAL SOCIETY, *The Oxford English Dictionary: A new English
dictionary on historical principles, vol III.* έκδοση σνατ.1969, London:
Clarendon Press, 1913.
- , *The Oxford English Dictionary: A new English dictionary on historical
principles, vol VIII.* έκδοση σνατ.1978, Oxford: Clarendon Press, 1913.
- , *The Oxford English Dictionary: A new English dictionary on historical
principles, vol I.* έκδοση σνατ.1978, Oxford: Clarendon Press, 1913.
- THISELTON, ANTHONY C., *The First Epistle to the Corinthians : a commentary on the
Greek text.* Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub. Co., 2000.